

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda BİRİNCİ

**DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE DOĞAL OLARAK BULUNAN
FAYDALI BİTKİLER VE KULLANIM ALANLARININ ARAŞTIRILMASI**

TARLA BİTKİLERİ ANABİLİM DALI

ADANA, 2008

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE DOĞAL OLARAK BULUNAN
FAYDALI BİTKİLER VE KULLANIM ALANLARININ
ARAŞTIRILMASI**

Seda BİRİNCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARLA BİTKİLERİ ANABİLİM DALI

Bu Tez 27 / 08 /2008 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oybirliği İle Kabul Edilmiştir.

İmza.....

Prof. Dr. Menşure ÖZGÜVEN

DANIŞMAN

İmza.....

Prof. Dr. Halis ARIOĞLU

ÜYE

İmza.....

Prof. Dr. Cengiz DARICI

ÜYE

Bu Tez Enstitümüz Tarla Bitkileri Anabilim Dalında Hazırlanmıştır.

Kod No:

Prof. Dr. Aziz ERTUNÇ
Enstitü Müdürü

Bu Çalışma Ç. Ü. Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi Tarafından Desteklenmiştir.
Proje No: ZF 2006 YL 97

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE DOĞAL OLARAK BULUNAN
FAYDALI BİTKİLER VE KULLANIM ALANLARININ ARAŞTIRILMASI**

Seda BİRİNCİ

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARLA BİTKİLERİ ANABİLİM DALI

Danışman : Prof. Dr. Menşure ÖZGÜVEN
Yıl : 2008, Sayfa:187
Jüri : Prof. Dr. Menşure ÖZGÜVEN
:Prof. Dr. Halis ARIOĞLU
:Prof. Dr. Cengiz DARICI

Bu araştırmada, Doğu Karadeniz Bölgesi florasında doğal olarak bulunan tıbbi, aromatik ve diğer faydalı bitkiler ilgili literatür taranarak, botanik ve yöresel adları, botanik özellikleri, bileşimleri, etki ve kullanım alanları araştırılmıştır. Ayrıca aktarlarda satılan bitkiler ile insanların doğadan toplayarak farklı amaçlarla kullandıkları bitkilerin envanteri çıkarılmıştır.

Bölgede yapılan inceleme gezileri ve literatür çalışmaları sonucunda Doğu Karadeniz Bölgesinde doğal olarak bulunan, tıbbi, aromatik ve diğer amaçlarla kullanılan 117 farklı bitkinin bulunduğu saptanmıştır. 117 bitkinin tamamından ilaç olarak yararlanılmakta olup ayrıca 10'undan boya bitkisi, 4'ünden insektisit, 6'sından hayvan hastalıklarında, 28'inden yemek olarak, 14'ünün uçucu ve sabit yağından, 8'inin reçine ve zamkından yararlanılmaktadır. Aktarlarda kuru ya da taze herba, çiçek ve yağı çıkarılmış halde 222 adet bitki türünün satıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan gezi ve doğal yayılış alanlarının incelenmesi sonucu *Capparis*, *Origanum*, *Astragalus*, *Allium*, *Hypericum*, *Ranunculus*, *Thymbra* ve *Mentha* türlerinin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yoğunluk gösterdiği gözlenmiştir.

Doğu Karadeniz Bölgesi tıbbi, aromatik ve diğer amaçlı kullanılan bitkiler bakımından zengin bir flora sahiptir. Bu bitkilerin kültüre alınarak, yetiştirilmelerinin teşvik edilmesiyle, bitkilerin doğadan toplanarak yok olması önleneceği gibi çiftçilere ek gelir kaynağı da sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tıbbi bitkiler, aromatik bitkiler, faydalı bitkiler, boya bitkileri

ABSTRACT

MSc. THESIS

BENEFICIAL PLANTS NATURALLY FOUND IN EASTERN BLACK SEA REGION AND THEIR USAGE FIELDS

Seda BIRINCI

DEPARTMENT OF FIELD CROPS
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
UNIVERSITY OF CUKUROVA

Supervisor : Prof. Dr. Menşure ÖZGÜVEN

Year : 2008, Pages: 187

Jury : Prof. Dr. Menşure ÖZGÜVEN

: Prof. Dr. Halis ARIOĞLU

: Prof. Dr. Cengiz DARICI

In this study carried out around the Eastern Black Sea Region. The plant of research have been using as a medicinal plant at traditional and scientific medicine, food and dye etc. Some knowledge about their chemical contents, effects, usage and traditional names were presented in this research. A total of 117 species belonging to 298 genus from this study have been determined during survey, herbalists and references. As a result of the research; it is observed that the region is rich in the species of *Capparis*, *Origanum*, *Astragalus*, *Allium*, *Hypericum*, *Ranunculus*, *Thymbra* ve *Mentha*.

All of the 118 genus have been used as medicinal plants. However, they have also used as dye plants (10 species), food (28 species), cosmetic and parfume (14 species), insecticid (4 species), gums (8 species).

We have determined that 222 medicinal plants are sold by herbalists in the region.

Eastern Black Sea Region has rich flora in terms of medicinal plants. The encouragement of growing these plants prevent from their picking up from nature in vain and their vanishing. Moreover, it provides extra income for farmers.

Key words: Medicinal Plants, Aromatic Plants, Beneficial Plants,

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans öğrenimim boyunca tezimin planlanması, yürütülmesi ve sonuçların değerlendirilmesi sırasında yardımlarını esirgemeyen; ayrıca kendimi yetiştirmem için bana yurtdışına gitme imkanı sağlayan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Menşure ÖZGÜVEN'e sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Literatür taramalarım sırasında gösterdikleri yakın ilgi ve katkılarından dolayı Uludağ Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Gül TARIMCILAR'a ve KTÜ Orman Fakültesi'nden Arş. Gör. Sefa AKBULUT'a; tezimin yazım ve hazırlanmasında bana yardımcı olan arkadaşım İngilizce Öğretmeni Esra KÖYBAŞI'ya teşekkürlerimi sunarım

Tezimin her aşamasında yardımlarını benden esirgemeyen Ziraat Mühendisi Cihan UZUNER'e teşekkür ederim.

Bu projeyi finansal olarak destekleyen Çukurova Üniversitesi Rektörlüğüne (Bilimsel Araştırmalar Projeleri Birimi'ne) teşekkür ederim.

Son olarak da yaşamım boyunca ve eğitimimin her aşamasında maddi-manevi destek sağlayan, sabır ve yol gösteren, her zaman hoşgörüsüne sığındığım sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

ADANA, 2008

Seda BİRİNCİ

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

ÖZ	I
ABSTRACT	II
TEŞEKKÜR	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	XI
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	XII
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	3
3. MATERYAL VE METOD	9
3.1. Materyal.....	9
3.2. Metod.....	9
3.3. İncelenen Özellikler.....	9
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	10
4.1. Doğu Karadeniz Bölgesinde Literatür Taraması ve İnceleme Gezileri Sonucunda Saptanan Doğal Tıbbi ve Aromatik Bitki Türleri.....	10
4.1.1. <i>Abies nordmanniana</i> Spach.....	10
4.1.2. <i>Achillea millefolium</i> .L.....	11
4.1.3. <i>Ailanthus altissima</i> Miller.....	12
4.1.4. <i>Ajuga reptans</i> L.....	12
4.1.5. <i>Alchemillae</i> sp.....	13
4.1.6. <i>Alkanna tinctoria</i> L.....	13
4.1.7. <i>Alliaria petiolata</i> Bieb.....	14
4.1.8. <i>Allium</i> sp.....	15
4.1.9. <i>Alnus glutinosa</i> L.....	16
4.1.10. <i>Anagallis arvensis</i> L.....	16
4.1.11. <i>Anemone blanda</i> Schott et Kotschy	17
4.1.12. <i>Anethum graveolens</i> L.....	18
4.1.13. <i>Angelica archangelica</i> L.....	18
4.1.14. <i>Anthemis tinctoria</i> L.	18

4.1.15. <i>Arctium platylepis</i> Boiss. et Bal.....	19
4.1.16. <i>Artemisia absinthium</i> L.....	20
4.1.17. <i>Arum orientale</i> Bieb.....	20
4.1.18. <i>Aquilegia olympica</i> Bios.....	21
4.1.19. <i>Astragalus gummifera</i> L.	21
4.1.20. <i>Atropa belladonna</i> L.....	23
4.1.21. <i>Ballota nigra</i> L.....	24
4.1.22. <i>Berberis vulgaris</i> L.	24
4.1.23. <i>Berberis crataegina</i> Dc.	25
4.1.24. <i>Beta vulgaris</i> L.....	26
4.1.25. <i>Buxus sempervirens</i> L.	26
4.1.26. <i>Caltha polypetala</i> Hochst. ex Lorent	27
4.1.27. <i>Campanula rapunculus</i> L.	27
4.1.28. <i>Cannabis sativa</i> L.	28
4.1.29. <i>Capparis spinosa</i> L.....	28
4.1.30. <i>Carduus marianus</i> L. veya <i>Silybum marianum</i> L.....	29
4.1.31. <i>Carlina soligacephala</i> L.....	30
4.1.32. <i>Carpinus betulus</i> L	30
4.1.33. <i>Castanea sativa</i> Miller.....	30
4.1.34. <i>Celtis australis</i> L.	31
4.1.35. <i>Centaurea cyanus</i> L.	32
4.1.36. <i>Centaurium erythraea</i> Rafn.	33
4.1.37. <i>Cerasus mahaleb</i> L.	33
4.1.38. <i>Chenopodium ambrosioides</i> L.....	34
4.1.39. <i>Cichorium inthybus</i> L.	34
4.1.40. <i>Cistus creticus</i> L.	35
4.1.41. <i>Clematis vitalba</i> L.	35
4.1.42. <i>Colchicum autumnale</i> L.	36
4.1.43. <i>Conyza canadensis</i> L. Cronquist	37
4.1.44. <i>Cornus mas</i> L.	38

4.1.45. <i>Cornus sanguinea</i> L.	38
4.1.46. <i>Crataegus davisii</i> Browicz	39
4.1.47. <i>Crocus sativus</i> L.....	40
4.1.48. <i>Corylus avellana</i> L.	40
4.1.49. <i>Datura stramonium</i> L.	41
4.1.50. <i>Digitalis lamarckii</i> Ivan.....	42
4.1.51. <i>Diospyros kaki</i> L.....	42
4.1.52. <i>Ecballium elaterium</i> L.	43
4.1.53. <i>Erica arborea</i> L.....	44
4.1.54 <i>Euphorbia</i> sp.	45
4.1.55. <i>Eupatorium cannabinum</i> L.	45
4.1.56. <i>Ficus carica</i> L.	46
4.1.57. <i>Foeniculum vulgare</i> Miller.	47
4.1.58. <i>Fragaria vesca</i> L.....	47
4.1.59. <i>Frangula alnus</i> L.....	48
4.1.60. <i>Fraxinus angustifolia</i> L.....	49
4.1.61. <i>Galanthus ikariae</i> L.....	49
4.1.62. <i>Glechoma hederacea</i> L.	50
4.1.63. <i>Helleborus orientalis</i> Lam.	50
4.1.64. <i>Hippophae rhamnoides</i> L.	51
4.1.65. <i>Humulus lupulus</i> L.	51
4.1.66. <i>Hyoscyamus niger</i> L.	52
4.1.67. <i>Hypericum perforatum</i> L.	53
4.1.68. <i>Juglans regia</i> L.	54
4.1.69. <i>Juniperus communis</i> L.	54
4.1.70. <i>Laurocerasus officinalis</i> L.....	55
4.1.71. <i>Laurus nobilis</i> L.	56
4.1.72. <i>Lilium monadelphum</i> Bieb.....	57
4.1.73. <i>Malva sylvestris</i> L.	58
4.1.74. <i>Matricaria chamomilla</i> L.	59

4.1.75. <i>Melissa officinalis</i> L.....	59
4.1.76. <i>Mentha longifolia</i> L.	60
4.1.77. <i>Mentha piperita</i> L.	61
4.1.78. <i>Mespilus germanica</i> L.	62
4.1.79. <i>Morus nigra</i> L.....	62
4.1.80. <i>Nasturtium officinale</i> . R. Br	63
4.1.81. <i>Olea europaeae</i> L.	64
4.1.82. <i>Origanum vulgare</i> L.	64
4.1.83. <i>Oxalis acetosella</i> L.	65
4.1.84. <i>Parietaria judaica</i> L.	66
4.1.85. <i>Petasites albus</i> L.	66
4.1.86. <i>Physalis alkekengi</i> L.	67
4.1.87. <i>Picea orientalis</i> L.....	68
4.1.88. <i>Pinus sylvestris</i> L.	68
4.1.89. <i>Plantago major</i> L.	69
4.1.90. <i>Polygonatum verticillatum</i> L.	70
4.1.91. <i>Primula vulgaris</i> Huds.	70
4.1.92. <i>Pyrus elaeagnifolia</i> L.....	71
4.1.93. <i>Ranunculus ficaria</i> L.	72
4.1.94. <i>Rhododendron ponticum</i> L.	73
4.1.95. <i>Ribes biebersteinii</i> Berl. ex DC.	74
4.1.96. <i>Robinia pseudoacacia</i> L.	74
4.1.97. <i>Rosa canina</i> L.	75
4.1.98. <i>Rubus caesius</i> L.....	78
4.1.99. <i>Rumex acetosella</i> L.....	79
4.1.100. <i>Salix alba</i> L.	80
4.1.101 <i>Sambucus ebulus</i> L.....	80
4.1.102. <i>Sambucus nigra</i> L.	81
4.1.103. <i>Sanicula europaea</i> L.	82
4.1.104. <i>Sorbus aucuparia</i> L.	82

4.1.105. <i>Symphytum asperum</i> Bieb	83
4.1.106. <i>Tanacetum parthenium</i> L.	83
4.1.107. <i>Taraxacum officinale</i> Tobb.	84
4.1.108. <i>Taxus baccata</i> L.	85
4.1.109. <i>Thymus pseudopulegioides</i> Klokov et Des.	86
4.1.110. <i>Tilia plathyphyllos</i> L.....	86
4.1.111. <i>Trachystemon orientalis</i> L. G.Don	87
4.1.112. <i>Tussilago farfara</i> L.	88
4.1.113. <i>Urtica dioica</i> L.	88
4.1.114. <i>Urtica pilulifera</i> L.	89
4.1.115. <i>Vaccinium myrtillus</i> L.	90
4.1.116. <i>Verbascum</i> sp.....	91
4.1.117. <i>Viburnum orientale</i> L.....	92
4.2. Doğu Karadeniz Bölgesinde Literatür Taraması ve İnceleme Gezileri Sonucunda Saptanan Doğal Olarak Bulunan Bazı Bitkilerin Yayılış Alanları.....	93
4.3. Doğu Karadeniz Bölgesinde Aktarlarda Satılan ve Doğadan Toplanarak Halk Hekimliğinde Kullanılan Droğların, Kullanım Alanları ve Şekilleri.....	106
4.3.1. Ağrı Kesici Olarak Kullanılan Halk İlaçları.....	114
4.3.2. Ateş Düşürücü Olarak Kullanılan Halk İlaçları.....	114
4.3.3. Bağırsak Hastalıkları, Parazitler ve Basur Tedavisinde Kullanılan Halk İlaçları.....	114
4.3.3.1. İshal Kesiciler.....	114
4.3.3.2. Müshil Etkide Olanlar.....	114
4.3.3.3. Basur (Hemoroit) Tedavisi İçin Kullanılan Bitkiler.....	115
4.3.3.4. Bağırsak Gazları ve Sancıları İçin.....	115
4.3.3.5. Kurt Düşürücüler.....	115
4.3.4. Böbrek ve İdrar Yolları Rahatsızlıkları İçin Kullanılan Tıbbi Bitkiler.....	115
4.3.4.1. İdrar Yolları Hastalıkları ve İdrar Söktürücüler.....	115
4.3.4.2. Böbrek Taşları Ve Rahatsızlıkları İçin.....	116
4.3.4.3. İdrar Tutamayanlar İçin.....	116
4.3.5. Cilt ve Saç Hastalıkları İçin Kullanılan Halk İlaçları.....	117

4.2.5.1. Cilt İçin.....	117
4.2.5.2. Saç İçin.....	117
4.3.6. Dolaşım Sistemi Hastalıklarında ve Kan Temizleyici Olarak Kullanılan Halk İlaçları.....	118
4.3.7. Göz Hastalıklarının Tedavisinde Kullanılan Halk İlaçları.....	118
4.3.8. Jinekolojide ve Kısırlıkta Kullanılan Halk İlaçları.....	118
4.3.9. Kalp ve Karaciğer Hastalıklarında Kullanılan Halk İlaçları.....	119
4.3.10. Kan Yapıcı ve İştah Açıcı Olarak Kullanılanlar.....	119
4.3.11. Kırık, Çıkık ve Burkulmalarda Kullanılan Halk İlaçları.....	120
4.3.12. Romatizmal Hastalıklar İçin Kullanılan Halk İlaçları.....	120
4.3.13. Sindirim Sisteminde Kullanılan Halk İlaçları.....	120
4.3.14. Sinir Sistemi Rahatsızlıklarında Kullanılan Halk İlaçları.....	121
4.3.15. Solunum Yolları Hastalıklarında Kullanılan Halk İlaçları.....	121
4.3.15.1. Ağız ve Boğaz Yaraları İçin.....	121
4.3.15.2. Nefes Darlığı, Öksürük, Ses Kısılması İçin.....	121
4.3.16. Şeker Düşürücü Olarak Kullanılan Halk İlaçları.....	122
4.3.17. Tansiyon İçin Kullanılan Halk İlaçları.....	123
4.3.17.1. Yüksek Tansiyon İçin.....	123
4.3.17.2. Düşük Tansiyon İçin.....	123
4.3.17.3. Tansiyonu Dengele Tutmak İçin.....	123
4.3.18. Yara Ve Yanıkların Tedavisinde Kullanılan Halk İlaçları.....	123
4.3.19. Zayıflatıcı Olarak Kullanılan Halk İlaçları.....	124
4.3.20. Sebze Olarak Kullanılan Bitkiler.....	124
4.3.21. Bölgede Doğal Olarak Bulunan ve Yurtdışında İlaç Hammaddesi Olarak Kullanılan Bitkiler.....	125
4.3.22. Bölgede Kullanılan ve Avrupa'da Kullanımı Sakıncalı Görülen Bitkiler.....	126
4.4. Bitkilerin Kullanım Alanlarına Göre Sınıflandırılması.....	126
4.4.1. İnsektisit Olarak Kullanılan Bitkiler.....	126
4.4.2. Boya Bitkisi Olarak Kullanılan Bitkiler.....	127
4.4.3. Hayvan Hastalıklarında Kullanılan Bitkiler.....	128
4.4.4. Sebze ve Baharat Olarak Kullanılan Bitkiler.....	128

4.4.5. Reçine ve Zamk Olarak Kullanılan Bitkiler.....	130
4.4.6. Uçucu ve Sabit Yağlarından Yararlanılan Bitkiler.....	130
4.5. Bölgedeki İnceleme Gezilerinde Belirlenen Bazı Bitkilerin Fotoğrafları	132
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	182
KAYNAKLAR	183
ÖZGEÇMİŞ	187

Çizelge 4.1	Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Bulunan Bazı Bitkilerin Yayılış Alanları.....	93
Çizelge 4.2	Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Aktarlarda Satılan Bitkilerin Halk Dilindeki ve Botanik Adları İle Familyaları.....	106
Çizelge 4.3	Bazı Yabancı Ülkelerde Doğrudan İlaç Bileşimine Giren ve Bölgemizde Bulunduğu Halde İlaç Ham Maddesi Olarak Kullanılmayan Bitkiler.....	125
Çizelge 4.4	Avrupa'da Kullanılması Sakıncalı Olan Fakat Bölgemiz Halkı Tarafından Kullanılan Droglar.....	126
Çizelge 4.5	Doğu Karadeniz Bölgesinde İnsektisit Olarak Kullanılan Bitkiler.	127
Çizelge 4.6	Doğu Karadeniz Bölgesinde Yetişen Boya Bitkileri.....	127
Çizelge 4.7	Doğu Karadeniz Bölgesinde Hayvan Hastalıklarında Kullanılan Bitkiler.....	128
Çizelge 4.8	Doğu Karadeniz Bölgesinde Yetişen, Yenen Bitkiler.....	129
Çizelge 4.9	Doğu Karadeniz Bölgesinde Yetişen Zamklı (Reçineli) Bitkiler...	130
Çizelge 4.10	Doğu Karadeniz Bölgesinde Yetişen Uçucu ve Sabit Yağlarından Yararlanılan Bitkiler.....	131

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ**SAYFA NO**

Fotoğraf 4.1.	<i>Abies nordmanniana</i> Spach.....	132
Fotoğraf 4.2.	<i>Achillea millefolium</i> L.....	132
Fotoğraf 4.3.	<i>Ailanthus altissima</i> Miller.....	133
Fotoğraf 4.4.	<i>Ajuga reptans</i> L.....	133
Fotoğraf 4.5.	<i>Alchemilla</i> sp.....	134
Fotoğraf 4.6.	<i>Alkanna tinctoria</i> L.....	134
Fotoğraf 4.7.	<i>Alliaria petiolata</i> Bieb.....	135
Fotoğraf 4.8.	<i>Allium</i> sp.....	135
Fotoğraf 4.9.	<i>Alnus glutinosa</i> L.....	136
Fotoğraf 4.10.	<i>Anagallis arvensis</i> L.....	136
Fotoğraf 4.11.	<i>Anemone blanda</i> Schott et Kotschy.....	137
Fotoğraf 4.12.	<i>Anethum graveolens</i> L.....	137
Fotoğraf 4.13.	<i>Angelica archangelica</i> L.....	138
Fotoğraf 4.14.	<i>Anthemis tinctoria</i> L.	138
Fotoğraf 4.15.	<i>Aquilegia olympica</i> Bios.....	139
Fotoğraf 4.16.	<i>Arctium platylepis</i> Bios. Et Bal.....	139
Fotoğraf 4.17.	<i>Artemisia absinthium</i> L.....	140
Fotoğraf 4.18.	<i>Arum orientale</i> Bieb.....	140
Fotoğraf 4.19.	<i>Astragalus gummifera</i> L.	141
Fotoğraf 4.20.	<i>Atropa belladonna</i> L.....	141
Fotoğraf 4.21.	<i>Ballota nigra</i> L.....	142
Fotoğraf 4.22.	<i>Berberis</i> sp.	142
Fotoğraf 4.23.	<i>Buxus sempervirens</i> L.	143
Fotoğraf 4.24.	<i>Caltha polypetala</i> Hochst. Ex Lorent.....	143
Fotoğraf 4.25.	<i>Campanula rapunculus</i> L.	144
Fotoğraf 4.26.	<i>Cannabis sativa</i> L.	144
Fotoğraf 4.27.	<i>Capparis spinosa</i> L.....	145
Fotoğraf 4.28.	<i>Carduus nutans</i> Subsp.	145

Fotoğraf 4.29.	<i>Carpinus betulus</i> L.....	146
Fotoğraf 4.30.	<i>Celtis australis</i> L.	146
Fotoğraf 4.31.	<i>Centaurea cyanus</i> L.....	147
Fotoğraf 4.32.	<i>Chenopodium ambrosioides</i> L.....	147
Fotoğraf 4.33.	<i>Cichorium inthybus</i> L.	148
Fotoğraf 4.34.	<i>Cistus creticus</i> L.	148
Fotoğraf 4.35.	<i>Clematis vitalba</i> L.	149
Fotoğraf 4.36.	<i>Colchicum autumnale</i> L.	149
Fotoğraf 4.37.	<i>Conyza canadensis</i> L.	150
Fotoğraf 4.38.	<i>Cornus mas</i> L.	150
Fotoğraf 4.39.	<i>Cornus sanguinea</i> L.	151
Fotoğraf 4.40.	<i>Corylus avellana</i> L.	151
Fotoğraf 4.41.	<i>Crataegus</i> L.	152
Fotoğraf 4.42.	<i>Crocus sativus</i> L.....	152
Fotoğraf 4.43.	<i>Datura stramonium</i> L.	153
Fotoğraf 4.44.	<i>Digitalis lamarckii</i> Ivan.....	153
Fotoğraf 4.45.	<i>Diospyros kaki</i> L.....	154
Fotoğraf 4.46.	<i>Ecballium elaterium</i> L.	154
Fotoğraf 4.47.	<i>Erica arborea</i> L.....	155
Fotoğraf 4.48.	<i>Eupatorium cannabinum</i> L.	155
Fotoğraf 4.49.	<i>Euphorbia</i> sp.	156
Fotoğraf 4.50.	<i>Ficus carica</i> L.	156
Fotoğraf 4.51.	<i>Foeniculum vulgare</i> Miller.	157
Fotoğraf 4.52.	<i>Fragaria vesca</i> L.....	157
Fotoğraf 4.53.	<i>Frangula alnus</i> L.....	158
Fotoğraf 4.54.	<i>Fraxinus angustifolia</i> L.....	158
Fotoğraf 4.55.	<i>Galanthus ikariae</i> L.....	159
Fotoğraf 4.56.	<i>Glechoma hederacea</i> L.	159
Fotoğraf 4.57.	<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	160
Fotoğraf 4.58.	<i>Humulus lupulus</i> L.	160

Fotoğraf 4.59.	<i>Hyoscyamus niger</i> L.	161
Fotoğraf 4.60.	<i>Hypericum perforatum</i> L.	161
Fotoğraf 4.61.	<i>Laurocerasus officinalis</i> L.....	162
Fotoğraf 4.62.	<i>Laurus nobilis</i> L.	162
Fotoğraf 4.63	<i>Lilium monadelphum</i> Bieb.....	163
Fotoğraf 4.64.	<i>Malva sylvestris</i> L.	163
Fotoğraf 4.65.	<i>Matricaria chamomilla</i> L.	164
Fotoğraf 4.66.	<i>Melissa officinalis</i> L.....	164
Fotoğraf 4.67.	<i>Mentha longifolia</i> L.	165
Fotoğraf 4.68.	<i>Mespilus germanica</i> L.	165
Fotoğraf 4.69.	<i>Nasturtium officinale</i> R. Br.....	166
Fotoğraf 4.70.	<i>Origanum vulgare</i> L.	166
Fotoğraf 4.71.	<i>Oxalis acetosella</i> L.	167
Fotoğraf 4.72.	<i>Parietaria judaica</i> L.	167
Fotoğraf 4.73.	<i>Petasites albus</i> L.	168
Fotoğraf 4.74.	<i>Physalis alkekengi</i> L.	168
Fotoğraf 4.75.	<i>Plantago major</i> L.	169
Fotoğraf 4.76.	<i>Polygonatum verticillatum</i> L.	169
Fotoğraf 4.77.	<i>Primula vulgaris</i> Huds.	170
Fotoğraf 4.78.	<i>Pyrus elaeagnifolia</i> L.....	170
Fotoğraf 4.79.	<i>Ranunculus ficaria</i> L.	171
Fotoğraf 4.80.	<i>Rhododendron ponticum</i> L.	171
Fotoğraf 4.81.	<i>Ribes biebersteinii</i> Berl.	172
Fotoğraf 4.82.	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	172
Fotoğraf 4.83.	<i>Rosa pimpinellifolia</i> L.....	173
Fotoğraf 4.84.	<i>Rosa canina</i> L	173
Fotoğraf 4.85.	<i>Rubus caesius</i> L.....	174
Fotoğraf 4.86.	<i>Rumex acetosella</i> L.....	174
Fotoğraf 4.87.	<i>Sambucus ebulus</i> L.	175
Fotoğraf 4.88.	<i>Sanicula europaea</i> L.	175

Fotoğraf 4.89.	<i>Symphytum asperum</i> Bieb.....	176
Fotoğraf 4.90.	<i>Tanacetum parthenium</i> L.	176
Fotoğraf 4.91.	<i>Taraxacum officinale</i> Wobb.	177
Fotoğraf 4.92.	<i>Taxus baccata</i> L.	177
Fotoğraf 4.93.	<i>Thymus pseudopulegioides</i> Klokov et Des.....	178
Fotoğraf 4.94.	<i>Trachystemon orientalis</i> L.	178
Fotoğraf 4.95.	<i>Tussilago farfara</i> L.	179
Fotoğraf 4.96.	<i>Urtica dioica</i> L.	179
Fotoğraf 4.97.	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	180
Fotoğraf 4.98.	<i>Verbascum</i> sp.....	180
Fotoğraf 4.99.	<i>Viburnum orientale</i> L.....	181

1.GİRİŞ

Yurdumuz yabancı olarak yetişen bitki türleri açısından çok zengin bir ülkedir. Hem floramız hem de endemik bitkilerimiz çok zengindir. Türkiye sahip olduğu yaklaşık 12 bin bitki taksonu ile dünyada önemli bir yere sahiptir. Türkiye'den 25 kat büyük olan Avrupa'da ise takson sayısı 11 bin olup bunun da yaklaşık olarak 2 bin 600'ü endemik bitki varlıklarını oluşturmaktadır. Türkiye Florası'nı oluşturan taksonlardan yaklaşık 3 bin 800'ü endemiktir. Türkiye'deki Endemizm oranı yüzde 31'dir (**Malyer, 1996**).

Son yıllarda tıbbi bitkiler ve bunlardan elde edilen bitkisel ilaç hammaddeleri üzerinde yapılan çalışmalar büyük önem kazanmıştır. Bunların başlıca nedenleri, tedavide kullanılan sentetik ilaç hammaddelerinin bazılarında tehlikeli yan etkilerin görülmesi, bazı doğal ilaç hammaddelerinin sentetik olarak yapılamaması ve bitkisel hammaddelerin yarı sentez ürünlerde başlangıç maddesi kaynağı olması ile son zamanlarda önemli yeni bazı bitkisel drogların bulunması şeklinde sıralanabilir. Bitkisel drogların diğer bir üstün yanı da birkaç etkiye birden sahip olmalarıdır. Sentetik bileşikler ise genellikle tek bir etkiye sahiptir.

Dünya nüfusunun artması ve endüstrinin gelişmesi sonucu doğal kaynaklı bitkilerden elde edilen etken maddelerin kullanılabilirliği hızla artmış ve dünya ülkelerinin bu ürünlere olan talepleri dikkati çekecek şekilde artış göstermiştir (**Demirtürk, 1990**).

Ülkemiz iklim, coğrafik yapı ve türlerin çokluğu ile Avrupa'nın en zengin florasına sahip olmasına rağmen ilaç sanayinin ihtiyacı olan hammaddelerin % 70'den daha fazlası ithal edilmektedir. İthal edilen droglar içinde yurdumuzda doğal olarak florada bulunan ve kültüre alınabilme ihtimali olan bitkiler de vardır (**Anonim, 1996**). İhraç edilen drogların ise çoğu doğadan doğrudan toplanan ve hatta endemik bazı bitkilerden oluşmaktadır. Bu bitkilerin doğada yok olma tehlikesi bulunmaktadır. Floramızda yer alan bitkilerden gereği gibi yararlanılmamakta ve bu da ekonomimize olumsuz etki yapmaktadır. Bu bitkilerden tam olarak faydalanabilmemiz için onları tanımamız, yurdun çeşitli bölgelerinde nasıl adlandırıldığını ve kullanım alanlarını tespit etmemiz gerekmektedir. Yurdumuzda

oldukça yaygın uygulama alanı olan halk hekimliği ve halk ilaçlarının yaşamasındaki en büyük etken, halkımızın çoğunlukla kırsal alanda ve kapalı bir ekonomi içinde yaşaması olmuştur. Ancak son zamanlarda eğitim, haberleşme ve ulaşım imkanlarının artması, geleneksel halk kültürünün ağdaş kültürle etkileşmesine, halkın bilinçlenerek batıl inançlardan giderek uzaklaşmasına, gelenek ve göreneklerinin daha akılcı yönleriyle yaşamasına neden olmaktadır. Halkın kullandığı ve çoğu zaman da yarar sağladığı halk ilaçlarının bazıları üzerinde bilimsel çalışmalar yapılmış, kimyasal yapıları ve etkileri belirlenmiştir. Droğların bazıları günümüz modern tıp ve eczacılığında değerlerini kaybetmiş, bazıları ise etken madde kaynağı olarak ve sanayide kullanılmaktadır (Erden, 2006).

Doğal florada bulunan bitkilerin halk arasında ilaç, boya, baharat ve gıda olarak kullanımı uzun yıllardan beri süregelen bir kültür zenginliğimiz olup şehirleşmeye paralel olarak kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu konuya önem verilerek çeşitli araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Ülkemizin her bölgesinde çeşitli alanlarda kullanılan bitki potansiyelimizin belirlenmesi, kaybolmaya başlayan kültür zenginliğimizin yanı sıra bölgeye has türler belirlenerek ekonomik öneme sahip olanların kültüre alınması, gerekirse ıslahı ülkemiz için yararlı olacaktır. Yapılan bu çalışmalarla ulusal servet olan dağlarımızda ve ormanlarımızdaki tıbbi bitkilerimiz değerlendirilerek hammadde ya da yarı sentez ürün olarak yurt içinde kullanılması ve dış ülkelere satılmasıyla her yıl milyonlarca doları bulan dış alım nlenecek ve bölge halkına gelir sağlanacaktır. Ayrıca bu çalışma sonraki bazı çalışmalara veri sağlayacaktır.

Bu nedenlerle bu çalışmada Doğu Karadeniz Bölgesi'nde doğal olarak bulunan faydalı bitki potansiyelinin ve kullanım alanlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Baytop (1963) Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri adlı eserinde yaklaşık 1000 civarında bitkinin familyalarına göre tür düzeyinde yayılışlarını, kullanılan kısımlarını, içeriğini ve kullanılış şekillerini ayrı ayrı belirtmiştir. Bunlardan bir kısmının halen terkedilmiş olduğu, ancak sadece halk ilacı olarak kullanıldığı, bunların da bir bütünlük oluşturması açısından listeye alındıkları belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin yerli bitkileri yanında ülkemizde doğallaşmış *Datura metel*, *Nicotiana glauca*, *Ricinus communis* ve *Parthenium argentatum* gibi bitkilere de eserde yer verilmiştir.

Davis (1965-1985)'in 9 ciltlik ve bir de ekten oluşan 10 ciltlik "Flora of Turkey and The Aegean Islands" adlı yapıtında tüm Türkiye florası, bu arada Doğu Karadeniz Bölgesinde de bulunan çok sayıda bitki örnekleri işlenmiş, kare sistemine göre yaklaşık 900 cins ve 10000'e yakın taksonun kısaca botanik özellikleri, yayılışları, genel yayılışları, yetiştirme yeri özellikleri belirtilmiş ve Türkiye florası konusunda günümüzde en güvenilir yapıtlarını oluşturmuştur.

Baytop (1972, 1985, 1993) Farmasötik Botanik, Tıbbi bitkiler atlası ve Farmasötik Botanik Uygulamaları adlı eserlerinde, ülkemizde doğal yetişen ve eczacılıkta yararlı olan çok sayıda bitki taksonlarını botanik, morfolojik ve sistematik yönleriyle tanıtmıştır.

Zohary (1973) Trabzon ve Giresun yörelerinde dikey vejetasyon kesitleri almış ve yükseltiyeye göre bitkisel zonlarla bu zonlarda yayılan bitkileri incelemiştir.

Kasaplıgil (1974) "Kuzey Anadolu'da Botanik Gezileri" adlı çalışmasında Trabzon ve Rize yörelerindeki gezi gözlemlerinde tespit ettiği bitkileri ekolojik özellikleriyle birlikte listelemiştir.

Jordan (1976) Kuzey yarıküresinin doğal florasını incelediği yapıtında, araştırma alanında doğal olarak yayılan çok sayıda yenebilen, şifalı ve zehirli bitkileri ayrıntılı olarak işlemiştir.

Chiej (1983) Medicinal Plants adlı eserinde, birçoğu araştırma alanında da doğal olarak yayılan 400'ün üzerindeki bitkileri tıbbi özellikleri, botanik tanımları, habitatları, içerdiği kimyasal içerikleri ve bunların kullanım alanlarını anlaşılır bir

şekilde özetlemiştir. Bu araştırmada yer alan bazı bitkilerin kullanım alanlarının düzenlenmesinde bu yapıttan yararlanılmıştır.

Baytop (1984) Türkiye’de bitkilerle tedavi (geçmişte ve bugün) adlı eserinde ise önce binlerce yıldan beri kullanılan şifalı bitkilerin tarihsel gelişimi, çeşitli dillerde isimleri, yetiştirilmeleri, drogların hazırlanması, tıbbi bitkilerin kimyasal bileşimleri, etkileri ve kullanılış yöntemleri hakkında genel bilgiler vermiştir. Asıl bölümde ise Türkiye’nin kullanılan tıbbi bitkilerinin familyaları, botanik özellikleri, kimyasal bileşimleri, yöresel isimleri, kullanış şekilleri belirtilerek işlenmiştir. Ayrıca eserin sonunda 97 adet renkli bitki resimleri verilmiş, tüm bitkiler tedavi etkilerine göre sınıflandırılmıştır. Eser Latince ve Türkçe indeksle sonuçlanmaktadır. Baytop bu eserinde dünyanın tüm bitkilerinin yaklaşık 750000-1000000 arasında olduğunu, bunların yaklaşık 20000 türünün tıbbi amaçla kullanıldığını, Türkiye’de ise 8500 doğal türden ancak 500 kadarının tedavide kullanıldığını belirtmektedir.

Çubukçu ve Özhatay (1988) geleneksel ilaçların modern metotlar ile araştırılması amacıyla Ağrı, Artvin, Balıkesir, Elazığ, Erzurum, Giresun, Kars ve Konya illerinde kullanılışı olan 40 kadar bitki saptamışlardır.

Ekim ve ark. (1991) Türkiye’nin Ekonomik Değer Taşıyan Geofitleri üzerine Taksonomik ve Ekolojik Araştırmalar adlı yayında, doğadan sökülerek yurtdışına satılan geofitlerin doğadaki durumu araştırılmış, özellikle Galanthus’un Doğu Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerinde azaldığı saptanmıştır. Galanthus ve diğer geofitlerin korunması için alınması gereken önlemler belirtilmiştir.

İlisulu (1992) İlaç ve Baharat Bitkileri adlı yayınında ulusal ekonomimize, halkımızın sağlık ve belenmesinde aynı zamanda endüstride önemli yer tutan ilaç, baharat ve keyf bitkilerinin alfabetik bir düzen içerisinde tanıtımı, özellikleri, yararlanılması, etken maddeleri, drogları, ekonomik değeri, yayılış alanları ve tarıma alınma olanakları konularında temel bilgiler vermiştir.

Bağbaş (1993) Türkiye Tıbbi Bitkiler Florası’nın çok geniş olduğunu ve bu florada yer alan bitkilere yörelere göre çok farklı isimler verildiğini ve bu bitkilerin çeşitli hastalıklara karşı doğrudan kullanıldığını tespit etmiştir.

Eryılmaz ve Gümüş (1993) Gümüşhane yöresi orman köylerinde kuşburnu

bitkisinin sosyal ormancılık kapsamında değerlendirilmesi adlı çalışmada bu bitkinin orman köylüsüne oldukça yararlı sonuçlar verebileceğini tespit etmişlerdir. Kuşburnu bitkisinin kırsal kesimdeki halkın ekonomik yapısına damgasını vurduğunu belirtimiler ve bu bitkinin uygun ekolojik ortamlarda ıslah edilerek yetiştirilmesini önermişlerdir.

Anşin (1994) Araştırma alanı Doğu Karadeniz Bölgesi kesit yöntemlerine uygun olarak dikey yönde dört kesite ayrılmıştır. Vejetasyon kesitlerinde alınan deneme alanlarında yayılan önemli yan ürün oluşturan odunsu ve otsu taksonları saptanmıştır. Taksonlar örtme dereceleri ile toplulaşma dereceleri göz önüne alınarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada Doğu Karadeniz Bölgesi'nde 44 familya ve 88 cinse ilişkin toplam 97 takson saptamışlardır. Bu taksonların 4'ünün Gymnospermae, 93'ünün Angiospermae ait olduğu bildirilmiştir.

Anonim (1996) A. Ü. Fen Fak. Biyoloji Bölümü, A. Ü. Ecz. Fak., A.Ü. Ziraat Fak., ODTÜ Biyoloji Eğ. Fak. ve OGM Teş. Dest. Gn. Md'lüğü elemanlarının iştiraki ile farklı ekolojik koşullara sahip 10 merkezde yapılan çalışmalar sonucu, buralarda yetişebilen tıbbi bitkilerle geofitler belirlenmiştir. Tıbbi, aromatik ve soğanlı bitkiler tespit edilmiş, içlerinden ekonomik önemi olanların orman köylülerince yetiştirilmesine teşvik çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarda; halka örnek olmak, bu bölgelerde doğal olarak yetişen bitkilerin neslinin devamını sağlamak, her yıl ürün alınabilecek tıbbi bitki ve geofit bitkilerle arazide en yüksek verim almak, işsizliği önlemek ve fakir orman köylülerinin refah düzeyini yükseltmek, ormanların korunmasını sağlamak, aşırı otlatmayı ve erozyonu önlemek amaçlanmıştır. Bu nedenle Trabzon, Bolu, Bursa, İzmir, Antalya, Adana, Ankara, Erzurum, Elazığ, Kahramanmaraş (ek olarak Muğla) yöreleri belirlenmiştir.

Bozdoğanlı (1996) Çukurova Bölgesinde doğal olarak bulunan tıbbi ve çeşitli amaçlarla kullanılan 224 cins ve 1012 tür bitkinin bulunduğunu tespit etmiştir. Yapılan gezi ve tetkikler sonucu *Capparis*, *Rosmarinus*, *Melisa*, *Origanum*, *Salvia*, *Thymbra* ve *Mentha* türlerinin Adana'da yoğunluk gösterdiğini gözlemlemiştir. 244 bitkiden ilaç olarak, bunun yanında 26'sının boya, 16'sının insektisit, 43'ünün sebze olarak, 8'inin hayvan hastalıklarında, 32'sinin uçucu yağ ve sabit yağdan 14'ünün

reçine ve zamkından yararlanıldığını belirtmiştir.

Yenikalaycı (1996) Kayseri yöresinde doğal olarak yetişen 241 cinsin tamamı ilaç, 9'u parfümeri ve kozmetikte , 24'ü boya, 5'i insektisit amaçlı kullanılan ayrıca 27'si gıda, 6'sı hayvan yemi olarak kullanılan bitkiler olduğunu saptamıştır. 241 cins ve 1440 tür bitki bulunduğu saptanmıştır *Achillea* (21 tür), *Allium* (28 tür), *Alyssum* (20 tür), *Astragalus* (110 tür), *Hypericum* (23 tür), *Salvia* (34 tür), *Scrophularia* (20 tür), *Silene* (41 tür), *Verbascum* (37 tür) ve *Veronica* (31 tür) cinslerinde önemli sayıda türlerin varlığı tespit edilmiştir.

Baytop (1999) Türkiye'de geçmişte ve bugün bitkilerle tedavi konulu çalışmasında; tıbbi bitkilerin çok eski tarihlerden günümüze değin kullanıla geldiğini ve son zamanlardaki şehirleşme sebebi ile bu bilgilerin kaybolabileceği düşüncesi içinde çeşitli yörelerde bulunan tıbbi bitkileri ve bunların kullanım alanlarını araştırmıştır.

Şimşek ve ark. (2002) ülkemizde sıklıkla tüketilen, yenilebilen yabancı bitkilerin kullanılış amaçlarını araştırmışlardır. Araştırma Anadolu'nun 14 il, ilçe ve köylerinde bulunan 2246 kişi üzerinde yapılmıştır. Çalışmada kaynak kişilerle görüşerek yüz yüze anket yöntemi ile hazırlanan standart anket formlarında yer alan sorular sorularak bilgi almışlardır. Alınan bu bilgiler, bitkinin hangi kısmının, hangi amaçlarla (gıda, ilaç, vd.) kullanıldığı ve tedavi amacıyla kullanılması durumunda ise ne şekilde hazırlanarak (dekoksiyon, infüzyon, lapa veya merhemi, kuru veya taze formu şeklinde) hangi etkiyi elde etmek amacıyla kullanıldığını sorgulayarak kaydetmişlerdir. Tüketildiği belirlenen yabancı bitkiler usulüne uygun şekilde toplanarak, herbaryum materyalleri hazırlanıp bilimsel adlandırılmasını yapmışlardır. Sık olarak kullanıldığı tespit edilen cinsler; *Plantago* sp., *Malva* sp., *Rumex* sp., *Thymus* sp., *Urtica* sp., *Chenopodium* sp., *Rosa* sp. 'dir. Halk arasında bu türlerden genel olarak ağrı kesici, kanser, hemoroid, diyabet, romatizma ve çeşitli iltihaplı rahatsızlıkların tedavisinde yararlanılmaktadır.

Gürsoy ve Gürsoy (2004) bitkisel tedavi yöntemlerinin dünyanın çeşitli bölgelerinde yüzyıllardır kullanılıyor olmasına rağmen, geleneksel kullanım etkinliğinin

bilimsel bir kanıt olamayacağını söylemişlerdir. Bazı bitkisel tedaviler etkinliklerini kanıtlamış olsalar bile, halk arasında yaygın kullanımlarına rağmen; klinik araştırmalarda etkisiz bulunan birçok bitkisel ilacın da var olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada halk arasındaki tabirleri ile diş ağrısı, diş apsesi, diş çürümesi, dişeti kanaması, dişeti iltihabı ve dişlerin beyazlatılması amaçlarıyla yaklaşık 20 ayrı bitkinin beraber ya da ayrı ayrı kullanıldığını tespit etmişlerdir. Diş hekimliği alanında bitkisel ekstreler kullanılarak yapılmış olan çalışmalarda ise genellikle gargara formlarının kullanılmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiş olduğunu belirtmişlerdir. Ülkemizde nesillerdir kullanılmakta olan bitkilerden elde edilebilecek faydaları reddetmek yerine, rasgele kontrollü çalışmalarla bu yöresel reçetelerin doğruluk paylarının araştırılmasını ve başarılı sonuçların yeni preparatların üretilmesinde kullanılmasının daha doğru olacağını öngörmüşlerdir.

Yılmaz ve ark. (2005) Ordu İli'nde Doğal Olarak Yetişen Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Tespiti, Kullanılma Alanları ve Yetiştirme Koşullarının Belirlenmesi konulu araştırmalarında bölgede çeşitli şekillerde tüketilen 55 bitki tespit etmişlerdir. Bunlar arasında sebze olarak tüketilenlerin yanında tıbbi amaçlı kullanılanların sayısının da oldukça fazla olduğunu dile getirmişlerdir. Sebze olarak tüketilenlerin semt pazarlarında yoğun olarak pazarlandığını ve bölge halkına önemli gelir sağladığını tespit etmişlerdir. Bu çalışma sonucunda bu bitkilerin kültüre alınması ve diğer sebzeler gibi yetiştirilmesi üzerinde araştırmalara başlanacaktır. Bunun sağlanması ile de bölge halkı hem gıdasını karşılayacak, hem de ekonomik gelir sağlayacaktır kanısına varılmıştır. Öte yandan bölgede tespit edilen tıbbi bitkilerin bazıları ilaç sanayisinde kullanılmakta olduğu tespit edilip, bir çoğunun bölge halkı tarafından ilkel koşullarda bazı hastalıkların tedavisinde kullanıldığı belirtilmiştir. Oldukça sakıncalı olan bu durumun birçok insanımızın ölmesine ya da sakat kalmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu bitkilerin doğal floradan toplanması, doğal vejetasyonun bozulması ve bitkilerin yok olmasına neden olduğunu tespit etmişlerdir. Söz konusu bitkilerin tespiti ve kültüre alınması ile bu bitkilerin ilaç sanayinde kullanılması sağlanarak yukarıda belirtilen olumsuzlukların ortadan kalkacağını, dolayısıyla bu bitkilerin gerçek amaçlarında kullanılmış olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca kısmen de

olsa bölgede erozyonun önleneceği konusuna da değinmişlerdir.

Bayrak Özbucak ve Ark. (2006) Ordu ili Boztepe bölgesinde yaptıkları araştırma süresince topladıkları, içlerinde yararlı bitkilerin de bulunduğu bitki örneklerinin değerlendirmesi sonucunda 42 familya, 86 cins ve 101 tür tespit etmişlerdir. Bu türlerden 2 tanesi tohumuz, 99 tanesi tohumlu bitkidir. Tohumluların 1 tanesi Gymnosperm, 98 tanesi Angiospermdir. Angiospermlerden 7 tanesi monokotiledon, 91 tanesi dikotiledondur. Dikotiledonlardan 3 tanesi kültür formudur. En fazla tür içeren familyalar sırasıyla Compositae, Labiatae, Leguminosae ve Rosaceae'dir. Bu familyaların ülkemiz florasında da çok fazla türle temsil edildiğini belirtmişlerdir.

3. MATERYAL ve METOD**3.1. Materyal**

Araştırmanın materyalini, "Türkiye Ulusal Biyoçeşitlilik Veri Tabanları" projesi çerçevesinde hazırlanan TUBİVES -Türkiye Bitkileri Veri Servisi- 'in kareleme sistemine göre A6, A7 ve A8 karelerinde yer alan; Artvin, Rize, Trabzon, Bayburt, Gümüşhane, Giresun ve Ordu il sınırları içinde yetişen; daha önceden bildirilen veya araştırma boyunca toplanan bitkiler oluşturmuştur. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan ilaç, gıda, baharat ve boya olarak kullanılan bitkiler gerek doğal ortamlarda, gerekse kullanım amacıyla satıldıkları aktarlardan elde edilerek materyali oluşturmuştur.

3.2. Metod

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde inceleme ve araştırma gezileri yapılarak yöre halkına ve aktarlara sorular soruldu, bölgede bu konu hakkında daha önce yapılmış çalışmalar incelendi ve Flora of Turkey (**Davis, 1969-1982**), Farmasötik Botanik (**Baytop, 1983**) ile Halk Hekimliğinde Kullanılan ve Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğünde yer alan Tıbbi Bitkiler (**Başbağ, 1993**) taranarak gerekli bilgiler edinilmiştir. Bölgede doğal olarak bulunan türler araştırılarak, her türün alfabetik dizine göre latincesi, familyası, Türkçe isimleri, varsa tıbbi ve genel özelliği, kullanılış biçimi ve amacı araştırılmıştır. Ayrıca Doğu Karadeniz bölgesinde aktarlarda satılan bitkiler tespit edilip kullanım amaçları saptanmıştır. Ayrıca yenilebilen bitkiler, boya bitkileri v.b. bitkiler hakkındaki bilgiler, bölgede yaşayan kaynak kişilerden derlenmiştir.

3.3. İncelenen Özellikler

Bu bitkiler ve etkileri hakkında ayrıntılı literatür çalışması yapılmış. Ayrıca Doğu Karadeniz halkı tarafından hangi hastalıkta ne şekilde kullanıldığı saptanmıştır. Boya, insektisit, hayvan hastalıklarında kullanılan, reçineli, uçucu ve sabit yağından faydalanılan ve yenilen bitkiler incelenmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Doğu Karadeniz Bölgesinde Literatür Taraması ve İnceleme Gezileri Sonucunda Saptanan Doğal Tıbbi ve Aromatik Bitki Türleri

Doğu Karadeniz Bölgesinde doğal olarak yetişen tıbbi ve aromatik bitki türlerinin, alfabetik sıraya göre latince adları ve yöresel adları, botanik özellikleri, bileşimleri, etki ve kullanım alanları aşağıda verilmiştir.

4.1.1. *Abies nordmanniana* Spach (Pinaceae)

Türkçe adı: Doğu Karadeniz Göknarı

Botanik özelliği: Doğu Karadeniz göknarı 40-50 m boya ulaşan geniş pramidal şekilde gelişen, çok sık dallanma yapan ve kışın yaprak dökmeyen bir ağaçtır. Kafkasya ile Kuzey Anadolu dağlarında yetişen bir türdür.

Alt dalları yanlara doğru horizontal yönelir ve hafifçe aşağıya doğru sarkar. Yan sürgünler üzerinde 4 adet reçinesiz tomurcuk bulunur. Genç sürgünleri yeşilimsi-sarı renkli olup üzeri kısa, sık, esmer tüylerle örtülmüştür. İğne yapraklar 2-3,5 cm unluğunda parlak koyu yeşil renkte uç kısımları kertikli veya küt, alt yüzlerinde belirgin iki stoma bandı bulunur. Ortalama olarak 15-16 cm uzunluk ve 5 cm çapındaki kırmızı-kahverengi kozalaklar dal üzerine dik oturur, çoğunlukla bol reçinelidir (Anşin, 1994).

Bileşimi: Alkaloid ve Olesinler taşır.

Etki ve kullanımı: Kozalakları ve gövdesi üzerinde meydana gelen sakız, haricen antiseptik veya çıban iyi edici olarak kullanılmaktadır. Göknar sakızı çıbanı işletir ve iltihabı dışarı çıkartarak çıbanın iyileşmesini sağlamaktadır. Yaprakları balgam söktürücü ve kabız yapıcı etkiye sahiptir (Baytop, 1999).

4.1.2. *Achillea millefolium* L. (Asteraceae)

Türkçe adı: Civanperçemi yöresel olarak Akbaşı, Barsamaotu, Binbir yaprakotu, Marsamaotu, Beyaz Civanperçemi, Sarı Civanperçemi ve Kandilçiçeği diye de anılır.

Botanik özelliği: Türlerine göre 10-100 cm yükseklikte, çok yıllık ve otsu bir bitkidir. Yapraklar yünlü gibi tüylü ve parçalı, çiçekleri; beyaz, fildişi beyazı, soluk sarı veya altın sarısı rengindedir. Türkiye'de 40 kadar civanperçemi türü bulunmakta ve bunların birçoğu kullanılmaktadır. Bitki çayırlarda, dar tarla yollarında, yol kıyılarında ve tahıl tarlalarının kenarlarında kümeler halinde yetişir. Güneşli havalarda çevresine aromalı keskin bir koku yayar. Aslında çiçekleri, güneşin en etkili olduğu saatlerde toplamak gerekir, çünkü o sıralarda eterik yağları ve şifalı gücü doruk noktasında olur.

Doğu Karadeniz'de yetişen diğer türleri

Achillea latiloba LEDEB. EX NORDM.

Achillea schischkinii SOSN.

Achillea teretifolia WILLD.

Bileşimi: Mavimtrak renkli bir uçucu yağ taşır. Bu uçucu yağda azulen, limonen, sineol, borneol, pinenler, seskiterpenler vardır (Baytop, 1999).

Etki ve kullanımı: İdrar artırıcı, iştah açıcı, gaz giderici, adet söktürücü ve yara iyi edici etkileri bulunmaktadır (Baytop, 1999). Bacak yaraları, meme ucu çatlakları ve basura karşı kullanılmaktadır. İnfüzyon halinde mide, bağırsak ve adet sancılarını dindirir.

Kan dindirici olarak; dahilen mide ve basur kanamalarında, haricen de yara ve burun kanamalarında kullanılır. Mide ağrılarında, mayasıl, ülser, gastrit hastalıklarında teskin edici olarak kullanılmaktadır. Diş eti hastalıklarında gargara olarak ya da süzildükten sonra kalan tortu şiş, yara, mayasilda kompres olarak kullanılır. Kaynatılan taze bitki zeytin yağı ile karıştırılarak, hayvanların kurtlanmış yaralarını tedavide kullanılmaktadır. Likör ve parfümeri sanayinde geniş olarak kullanılan drog, süte tat vermekte de kullanılır (Çubukçu ve ark.,1988). Kültür bitkilerinde bulunan yaprak bitlerine karşı da kullanılır.

Bronşit ve astıma karşı haşlanarak suyu içilir, aynı zamanda hazımsızlığı ve kansızlığı giderir. Balgam söktürür, öksürüğü keser. Kızamık ve boğmaca, raşitizm, albasması, adet gecikmeleri ve kemik hastalıklarında faydalıdır. Kalbi ferahlatır, dolaşım sistemini düzenler, göğüs ve idrar yolu hastalıklarında kullanılmaktadır. Drog mikrop öldürücü özelliğe sahiptir.

4.1.3. *Ailanthus altissima* Miller. (Simaroubaceae)

Türkçe adı: Kokar ağaç, Cennet ağacı.

Botanik özelliği: 20 m boylanan bir ağaçtır. Gövde ince ve düzgün kabuklu, beyaz lentisellidir. Yapraklar tek, tüysü, 13-41 yaprakçıklı, yaprakçıklar mızrak gibi düz kenarlı dip kısımlarda ise birkaç adet yağ bezesi vardır. Çiçekler terminal durumlu, bileşik salkım şeklinde kurul oluştururlar. Taç yaprak sarımsı veya açık yeşil renkte, çanak ve taç yapraklar ise beşer parçalıdır. Meyve samaradır kötü koku verir. Bitki dere içlerinde, kuru yamaçlarda, egzotik ve sanki doğalmış gibidir.

Bileşimi: Kabukları tanen, sabit yağ ve acı madde (ailantin), yaprakları ise tanen, reçine ve C vitamini içerir.

Etki ve kullanımı: Kabız yapıcı, antispazmatik, yatıştırıcı, kurt düşürücü, ateş düşürücü ve kusturucu etkileri vardır. Bitki infüzyon, toz, lapa ve sıvı ekstre halinde kullanılır. Yüksek oranda alındığında zehirlenmeye yol açar. Yapraklarından hazırlanan sulu hülasesi haşere öldürücü olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999). İnfüzyon ve dekoksiyon halinde ishal ve dizanteriye karşı kullanılır (Baytop, 1984).

4.1.4. *Ajuga reptans* L. (Labiatae)

Türkçe adı: Mayasilotu, Dağ mayasilotu

Botanik özelliği: 10-30 cm boylanabilen, rizomlu ve stolonlu, dik gövdeli, sade yapılı, tüylü, otsu bir bitkidir. Alt yapraklar rozet şeklinde, hafif dişli ve saplı; gövde yaprakları ise 1-2 çift, sapsız, eliptik ve dipte bitişiktir. Başak şeklindeki çiçek kurulunda 6-12 adet arasında çiçek vardır. Taç yaprak mavi renkli, düz bir tüp

şeklinde. Bitki ormanlar, meşe çalılıkları ve çayırlarda yetişme alanı bulur (Anşın, 1994).

Bileşimi: Bitkinin tümü tanen, saponin ve organik tuzlar bulundurulur.

Etki ve kullanımı: Tüm bitki, özellikle çiçekli sürgünleri, kompres ve merhem şeklinde kullanılır. Adstringent özelliğe sahiptir. Haricen kullanılması tercih edilmelidir. Boğaz tahrişi ve özellikle ağız yaralarına karşı geniş ölçüde kullanılır (Chiej, 1988). Çiçekli dalları kabız yapıcı, ateş düşürücü, kuvvet verici ve idrar çoğaltıcı olarak etkilidir (Baytop,1999). Ayrıca bitkinin genç sürgünleri salatalara çeşni olarak katılıp tüketilmektedir.

4.1.5. *Alchemilla sp.* (Rosaceae)

Türkçe adı: Aslanayağı, Aslanpençesi

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Alchemilla caucasica Buser

Alchemilla oriturcica B.

Alchemilla rizensis B. Pawl.

Alchemilla ziganadensis B. Pawl.

Etki ve kullanımı: İshal, dizanteri, enterit, ağrılı ve bol akıntılı adet, lökane, rahim kanaması ve damar hastalıklarında kullanılmaktadır. İlac günde 3-5 bardak içilir. 1 lt suya 35 yaprak konulup 15 dakika kaynatılarak hazırlanan % 10’luk dekoksasyon deri ve ağız kaşıntılarında ve iltihabında kullanılır. Kök ve yapraklar kabız yapıcı, idrar artırıcı ve kuvvet verici olarak da kullanılır (Baytop, 1999)

4.1.6. *Alkanna tinctoria* L. (Boraginaceae)

Türkçe adı: Havacıva kökü

Botanik özelliği: Koyu mavi çiçekli çok yıllık otsu bir bitkidir. Kökleri, kazık ve koyu kırmızı renkte, yapraklar alternat, basit, kurşuni-tüylü, çiçekler mavi ve erdişidir, dalların ucunda yoğun şekilde bulunur.

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Alkanna cardifolia C. Koch

Alkanna haussknechtii Bornm.

Bileşimi: Mum, tanen ve % 5-6 oranında, kırmızı renkli bir boyar madde olan naftokinon türevleri (başlıcası alkannin) taşımaktadır.

Etki ve kullanımı: İshale karşı kullanılmakla birlikte, yara iyi edici özellikleri vardır. Köklerinden elde edilen boyar madde eczacılıkta merhem, dudak boyası ve yağların boyanmasında kullanılır (Şimşek ve ark., 2002). Gıda maddelerinin boyanmasındaki kullanılışı terkedilmiştir. Kırmızı rengi, güneş ışığında koyulaşp mat bir görünüş aldığından kumaş boyası olarak değersizdir.

4.1.7. *Alliaria petiolata* Bieb. (Cruciferae)

Türkçe adı: Kuşekmeği, Sarımsak otu, Sarımsak hardalı

Botanik özelliği: 1 veya 2 yıllık, dik gövdeli 20-80 cm boylanabilen, sarımsak kokulu otsu bir bitkidir. Dip yaprakları böbrek şeklinde, uzun saplı, kenarları dalgalı veya seyrek dişlidir. Gövde yaprakları üçgenimsi, yumurta şeklinde kısa saplı, sivri uçludur. Çiçek kurulu beyaz renktedir. Meyve sapı, kısa ve kalın, ucu sivri, tohum sayısı 16 adet ve koyu kahverengidir. Bitki nemli yerlerde, kültür alanlarından uzak yerlerde yayılma alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Pektin, karoten, simigren, mirosin etkisi altında sülfürlü koku içerir.

Etki ve kullanımı: Çiçekli dalları ve tohumları idrar arttırıcı, terletici ve balgam söktürücü olarak, özü ise haricen egzamalarda kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

Öz ve dekoksiyon halinde kullanılır. Dişeti hastalıklarına ve astıma karşı, antiseptik yara iyileştirici, bağırsak kurtlarını düşürücü etkileri vardır (Gürsoy ve Gürsoy, 2004). Yapraklarından sarı bir boya elde edilir. Taze yapraklar salataya sarımsak kokusu vermek için harç olarak katılır.

4.1.8. *Allium* sp. (Liliaceae)

Türkçe adı: Soğan, Sarımsak

Botanik özelliği: Ülkemizde yüzden fazla *allium* türü yabani olarak yetişmektedir. Bu türler arasında kuvvetli kokuya sahip olanlarının yaprakları köylüler tarafından çorba, salata ve yemeklere katılarak tüketilmektedir (Baytop, 1983).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Allium artvinense MISCZ.

Allium asperiflorum MISCZ.

Allium balansae BOISS.

Allium charaulicum FOMIN

Allium djimilense BOISS. EX REGEL

Allium gramineum C. KOCH

Allium koenigianum GROSSH.

Allium kunthianum VVED.

Allium oltense GROSSH.

Allium rollovii GROSSH.

Allium rupestre STEVEN

Allium scorodoprasum L. subsp. *rotundum* (L.) STEARN

Allium sosnowskyanum MISCZ.

Allium szovitsii REGEL

***Allium cepa* L. (soğan):** İki yıllık yumrusu kokulu bir sebzedir. Hazmı kolaylaştırıcı etkisi bulunup, mide şişkinliklerini giderir. Yemeklerin yanında ve salatalarda yaprakları taze olarak yenir. İdrar arttırıcı, müsil, kan şekerini düşürücü, anti bakteriyel etkilere sahiptir.

Bileşimi: Karbonhidratlar, yağ, organik asitler, vitaminler ve aliin taşır.

***Allium sativum* L. (sarımsak) :** Zambakgillerden, gövde sapının dibinde baş denilen 5-15 arasında dişten oluşan şişkin bir kısma sahiptir.

Bileşimi: Şeker, fermetler A,B,C,P vitaminleri, uçucu yağ ve allicin adlı bir antibiyotik içermektedir.

Etki ve kullanımı: Dahilen tansiyon düşürücü, diüretik, antiseptik, ekspektoran etkileri bilinmektedir. Bağırsak solucanlarını dökücü etkisi de bulunur.

***Allium ursium* L. (Ayı Sarımsağı):** Doğu Karadeniz bölgesinde eski çağlardan beri bilinen bir drog olan sarımsak orta çağda özellikle salgın hastalıklar için kullanılmış olup antiseptik, idrar artırıcı, solucan düşürücü (özellikle askarit ve oksiyürlere karşı) iştah açıcı ve tansiyon düşürücü etkilere sahiptir.

4.1.9. *Alnus glutinosa* L. (Betulaceae)

Türkçe adı: Sakallı kızılağaç

Botanik özelliği: 20-30 m boylarında, koyu renkli ve çatlak kabuklu bir ağaçtır. Genç sürgün ve tomurcuklar yapışkan, tomurcuklar belirgin saplıdır. Yapraklar yumurtamsı, dairemsi veya genişçe eliptik, ucu yuvarlak, kenarları çift sıralı kaba dişli, alt yüzünde damarların birleşim yerlerinde tüy demetleri vardır. Meyve belirgin saplı, koyu renklidir. Bitki yapraklı ormanlarda, dere ve ırmak kenarlarında, yetişme alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Yaprakları, genç dalları ve kabuklarından yararlanılmaktadır. Bu organlar tanik asit, gluten, alnulin, yağ maddesi, tanen, emodin, tuzlar ve renk maddeleri içermektedir.

Etki ve kullanımı: Yapraklarının süt çoğaltıcı, bağırsak solucanı düşürücü, kabuklarının ateş düşürücü ve adstringent özellikleri vardır. İnfüzyon, dekoksion, tentür, toz ve tıbbi şarap olarak kullanılmaktadır (Chiej, 1988).

Kabuklarından deri sanayiinde sepi maddesi olarak yararlanılır. Derilere koyu ve gölgeli bir renk verir. Ayrıca kumaş boyalarında kullanılmaktadır. Yaprakları idrar arttırıcı, kuvvet verici ve kabız yapıcı etkidedir.

4.1.10. *Anagallis arvensis* L. (Primulaceae)

Türkçe adı: Bağırsakotu, sülükotu, fare kulağı

Botanik özelliği: Tek yıllık karşılıklı yapraklı küçük bitkilerdir, meyveleri psidyumdur.

Bileşimi: Saponin, sklamin glikozidi, flavonoidler ve primveraz enzimi içerir.

Etki ve kullanımı: Karaciğer hastalıklarında kullanılmaktadır. İdrar söktürücü etkidedir. Çiçekli dalların kaynatılmasıyla sarı renk elde edilir, kilim boyamada kullanılır.

4.1.11. *Anemone blanda* Schott et Kotschy (*Ranunculaceae*)

Türkçe adı: Güzel Dağ Lalesi, Anemon, Yoğurt Çiçeği

Botanik özelliği: Çok yıllık, rizomsu yumrulu, otsu ve 7- 25 cm boyunda bir bitkidir. Dip yapraklar saplı, ayası üç parçalı, parçalar derin loblu, lobların kenarları dişli, üst yüzü basık tüylü, alt yüzü ise hemen hemen tüysüz ve çoğunlukla morumsu renktedir. Üst yaprakları sapsız ya da kısa saplıdır. Aynı yumrudan birden fazla gövde oluşur. Çiçekler her gövdenin tepesinde tektir. Taç yaprakların rengi lavanta mavisi, ender olarak da pembe veya beyaz olup, çiçek yaprakları 12-25 adettir. Çiçeklenme zamanı mart-nisan aylarıdır. Meyve çok sayıda ve tüylüdür. Bitki kayalık yamaçlarda, çalılıklarda ve hendeklerde görülür. Çiçek renkleri; yetişme ortamlarına, toprak yapısına ve ışık alma durumuna göre değişir (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Anemone albana STEV. subsp. *armena* (BOISS.) SMIRN.

Anemone caucasica WILLD. EX RUPR.

Anemone narcissiflora L. subsp. *narcissiflora* L.

Bileşimi: Bitkinin tümü proto-anemonin ile anemonin içermektedir. Aynı zamanda saponin ve vitamin C içerir.

Etki ve kullanımı: Haricen allopathic, dahilen homeopathic ilaç olarak kullanılır. Soğanımsı yumruları romatizmal ağrıların giderilmesinde ayrıca diş ağrılarına karşı ev yapımı ilaçlar olarak kullanılır (Gürsoy ve Gürsoy, 2004). Çiçekli dalları balgam söktürücü, idrar artırıcı etki yapar. Bitki halk ilacı olarak kullanıldığında çok dikkatle kullanılmalıdır (Baytop, 1999).

4.1.12. *Anethum graveolens* L. (Umbelliferae)

Türkçe adı: Dereotu

Botanik özelliği: Bir ya da çok yıllık otsu bir bitkidir. Yaprakları alternan parçalıdır. Kaliks küçük 5 diş şeklindedir. Korolla serbest 5 petallidir. Merikarp karpofor denilen ince bir sapla birbirine bağlıdır.

Bileşimi: Uçucu yağ ve alkaloit taşır.

Etki ve kullanımı: Adet günlerini kolaylaştırır. Sakinleştirir ve uykusuzluk giderici etkidedir (Baytop, 1999).

4.1.13. *Angelica archangelica* L.(Apiaceae)

Türkçe adı: Melekotu

Botanik özelliği: Bu tür 1-2 m boylarında, pembemsi beyaz çiçekli, tüysüz ve çok yıllık bir bitkidir. Yaprakları genellikle parçalı, yaprakçıkların kenarları dişlidir. Meyve 5-6 mm uzunlukta ve kanatlıdır. Bitki su kenarları ve sulak çayırlarda yetişir (Anşin, 1994).

Bileşimi: Tanen ve uçucu yağ taşır.

Etki ve Kullanımı: Kökleri; sindirim sistemi, mide spazmı ve iştahsızlıkta kullanılmaktadır, diüretik etkidedir. % 3'lük infüzyonu bronşit, zatüre ve astımda günde 1 bardak içilerek kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

4.1.14. *Anthemis tinctoria* L. (Compositae)

Türkçe adı: Boyacı papatyası, Sarı papatya

Botanik özelliği: Sıcak ve rutubetli yerlerde iyi gelişir. 20-60 cm boylanabilen, tek yıllık, otsu bir bitkidir. Yaprakları almaşıklı ve 2-3 parçalıdır. Çiçekleri sarı renklidir. (Baytop, 1999).

Doğu Karadeniz'de yetişen diğer türleri

Anthemis altissima L.

Anthemis calcarea SOSN. var. *calcarea* SOSN.

Anthemis cotula L.

Anthemis marschalliana WILLD.

Anthemis melanoloma L.

Bileşimi: Sarı boyama maddesi, ksantofil, az miktarda eterik yağ, 1-pinenli, karotin, kesinleşmemiş gliozitler, önemli miktarda sepi maddeleri içerir.

Etki ve kullanımı: Sıkıştırıcı ve öksürük kesici olarak kullanılır. Kozmetikte saçları sarıya boyamada kullanılır (Çubukçu ve ark, 1988). Kuru çiçeklerden elde edilen tozlarda az miktarda böcekleri etkileyen özelliği vardır. Kumaşları sarı renge boyamakta kullanılmaktadır. Flavon türevleri taşır (Baytop, 1999).

4.1.15. *Arctium platylepis* Boiss. Et Bal. (Compositae)

Türkçe adı: Dulavratotu

Botanik özelliği: 1 m'ye kadar boylanabilen iki yıllık otsu bir bitkidir. Dik yapraklar gövde yapraklardan büyük, küremsi şekilde, 3-5 cm genişliğindedir. Bu yaprak meyve evresinde açılmaktadır. Çiçekleri mor renktedir. Bitki dere kenarlarında, kalkerli topraklarda, açık ve boş alanlarda yetişme olanağı bulur (Anşin, 1979).

Doğu Karadeniz'de yetişen diğer türleri

Arctium tomentosum MILLER var. glabrum

Bileşimi: İnulin, lapolin, uçucu yağ, acı madde, şeker, antibiyotik, kalsiyum ve magnezyum bileşikleri içerir.

Etki ve kullanımı: Kök ve yaprakları dekoksiyon, toz, öz, lapa ve merhem halinde kullanılır. Kökü cilt hastalıklarına karşı, terletici ilaç, kan şekerini düşürücü olarak; yaprakları da yara iyileştirici ve cilt hastalıkları tedavisinde kullanılır. Bir yıllık genç kökler kaynatılıp sebze olarak yenilebilir. Yine dip yapraklarının etli genç yaprak sapları da sebze olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999). Özü saçları friksiyon halinde kullanıldığında dökülmeye karşı etkili, canlandırıcı ve kuvvetlendiricidir (Chiej, 1988).

4.1.16. *Artemisia absinthium* L.(Compositae)

Türkçe adı: Pelinotu, Vermut, Acıpelin ,Yavşan kökü

Botanik özelliği: Bu tür 40-120 cm boylanabilen, az tüylü, kuvvetli kokulu, çok yıllık otsu bir bitkidir. Yaprakları parçalı, grimsi ya da beyazımsı yeşil renkte; çiçekler, küçük durumlarda toplanmış ve yeşilimsi rektedir. Yaprak, çiçek ve gövde paçalarından oluşur. Özel kokulu ve çok acı lezzettedir (Özkan ve ark, 2005).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Artemisia annua L.

Artemisia vulgaris L.

Bileşimi: Uçucu yağ (% 0,5-1,3), acı maddeler ve flavon türevleri taşımaktadır. Glikozit kumarinler ve tanen içerir.

Etki ve kullanımı: Midevi, kuvvet verici, iştah açıcı, ateş düşürücü ve idrar artırıcı olarak kullanılır. Kurt düşürücü ve adet söktürücü etkileri vardır. Fakat bu etkiler ancak yüksek dozlarda meydana gelir. Bu dozlarda da taşıdığı uçucu yağdan dolayı, tehlikeli zehirlenmeler yapar. Sarı boya elde edilir. Sapları güve, pire ve hamam böceklerine karşı etkilidir. Arı ve böcek sokmalarında kullanılmaktadır (Akbulut, 2006).

25 gr toz şekere 2,5 gr katılıp yedirilirse çocuklar için antispazmotiktir. 1 lt suya 15 gr çiçekli dal karıştırılarak hazırlanan infüzyon adet söktürmeye yardım eder (Baytop, 1999).

4.1.17. *Arum orientale* Bieb. (Araceae)

Türkçe adı: Yılan yastığı, Doğu dana ayağı, Domuz lahanası

Botanik özelliği: Yumrulu, monoik bitkilerdir. Yapraklar saplı, lamine ok şeklindedir. Çiçekler tek eşeyli periantsızdır. Spadiksin alt kısmında dişi çiçekler, üst kısmında erkek çiçekler, bu iki çiçek arasında ise kıl şeklini almış verimsiz çiçekler bulunur. Spadiksin tepesi, etli şişkin, uzun bir apendis ile son bulur. Dişi çiçekler erkek çiçeklerden daha erken olgunlaşır (Davis 1965-1985).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türler

Arum detruncatum L.

Arum dioscorlides SM. var. *Dioscoridis* SM

Arum italicum Miller.

Arum maculatum L.

Bileşimi: Yumrular rafit, saponin, % 70 nişasta ve % 0,5 katı yağ taşır.

Etki ve kullanımı: Bitki tahriş edici ve yakıcı etkidir. Basur tedavisinde kullanılır (Gürhan ve ark, 2004). Kuru yumru balgam söktürücü, müshil etkiye sahipken, taze yumru çıiban açıcı ve kan toplayıcı etkidir. Çiçekleri zehirlidirler. Taze yumruları haşlanıp süzülerek sebze olarakta kullanılmaktadır.

4.1.18. *Aquilegia olympica* Boiss. (Ranunculaceae)

Türkçe adı: Haseki Küpesi

Botanik özelliği: 30-60 cm boylanan bitkinin, yaprakçıkları dilimli lobludur. Üst yüzeyleri çıplak alt yüzeyleri dağınık veya sık tüylüdür. Çiçekler erselik olup kaliks mavi veya morumsu, 25-35 mm mahmuz veya kanca şeklindedir. Bitki nemli çayırlar, ladin ormanları ve orman açıklarında yetişme alanı bulur (Anşin, 1982).

Bileşimi: Bitkinin tüm organları, aquilejin, ciyanogenetik glikozit, emulsin ve enzim içermektedir.

Etki ve kullanımı: Kökleri, yaprakları ve çiçekli dalları kullanılır. Adstringent özellikte olup cilt temizliğinde kullanılır. İdrar söktürücü, terletici, üreyi eritici ve kabızlık etkisi vardır. Adi deri hastalıklarında haricen lapa biçiminde sürülerek kullanılır. Ev kullanımlarında hidrosyanik asit içermesi nedeniyle tehlikelidir.

4.1.19. *Astragalus gummifera* L. (Leguminosae)

Türkçe adı: Kitre zamkı, zamk geveni, geven. Akgeven, pusgeveni,

Botanik özelliği: *Astragalus* türleri çok yıllık, dikenli ve pennat yapraklı bitkilerdir. Foliollerin dökülmesiyle orta damar bir diken şeklinde kalır. Bitki

gövdesinde oluşan çatlaklardan ya da yapılan kesiklerden bir zamk akar. Bu zamk *Tragacanta* (Kitre Zamkı) adını taşır. Çiçekler kelebek biçiminde sarı, beyaz veya pembe renktedir. Yastık biçiminde kümeler yaparlar. 850-3000 m yükseklikte bulunurlar. Anadolu'da 370'ten fazla türü yetişmektedir (Yenikalaycı, 1996).

Astragalus gummifer, zamk geveni olarak bilinen bu tür, ülkemizde yetişen geven türlerinin en önemli türlerinden biri olup 40-60 cm yüksekliğinde, çok dallı çalı görünümündedir. Yaprakları 4-6 çift uzunca oval şekilli yaprakçıklardan oluşmuştur. Daha çok Doğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgesinde Erciyes eteklerinde yayılış gösteren bu bitkinin beyaz renkli çiçekleri, 2-5 çiçekten meydana gelen durumlar halinde dalların koltuğunda yer alırlar (Anonim, 1996).

Doğu Karadeniz'de yetişen diğer türleri

Astragalus bachmarensis GROSSH.

Astragalus cancellatus BUNGE

Astragalus caucasicus PALL.

Astragalus czorochensis CHARADZE

Astragalus falcatus LAM

Astragalus flaccidus BIEB.

Astragalus frickii BUNGE

Astragalus fumosus BORISS.

Astragalus glycyphyllos L. subsp. *glycyphyllos* L.

Astragalus hyalolepis BUNGE

Astragalus imbricatus (BORISS.) BORISS.

Astragalus incerus LEDEB.

Astragalus lasioglottis STEV.

Astragalus microcephalus WILLD.

Astragalus oreades MEYER

Astragalus ornithopodioides LAM.

Astragalus pycnocephalus FISCHER var. *pycnocephalus* FISCHER

Astragalus sanguinolentus BIEB.

Astragalus sommieri FREYN

Bileşimi: Bir polisakkarit karışımdır. Suda çözünen kısmı “tragacantin” suda çözünmeyip şişen kısmı ise “bassaron” ismini alır. Bassaron daha komplike bir yapıya sahip olup zambın % 60-70’ini oluşturur. % 8-10’unu arabin, % 2-3’ünü nişasta, % 3’ünü selüloz ve bazı mineral maddeler oluşturmaktadır. Asit hidroliz sonunda monosakkaritler ve uron asitlerine ayrılır. Monosakkaritler, kitrenin elde edildiği bitki türüne göre değişiklik göstermektedir (Yenikalaycı, 1996).

Etki ve kullanımı: Mukoza üzerinde koruyucu bir etkisi vardır. Bu nedenle boğaz hastalıkları ve iltihaplarında, bir parça zambın ağza alınarak emilir. Meydana gelen müsilaj yara üzerini örterek koruyucu bir etki yapar. Bu etkisi nedeniyle ağızda eritilerek alınan bir çok pastilin terkininde kitre zambın bulunur (Şimşek ve ark., 2002). Eczacılık tekniğinde emülsiyon, suspansiyon, pastil ve tablet gibi preparatların yapılmasında kullanılır. Kumaş, kağıt sanayiinde yapıştırıcı ve apre verici olarak kullanılır (Baytop, 1999).

4.1.20. *Atropa belladonna* L. (Solanaceae)

Türkçe adı: Güzel avratotu, Ayıçileği

Botanik özelliği: Nemli orman altlarında yetişen 50-150 cm boyunda, çok yıllık otsu, yüksek bir bitkidir. Dalları küt köşeli, üst kısımlar ince tüylüdür. Sapı lifli küçük narin, açık veya koyu yeşil yapraklı, yaprakları ovat, sivri, yumuşak, alt yüzü kül renginde tüylüdür. Çiçekleri; yaprak koltuğunda tek, çan şeklinde ve mor mumsu, sarı damarlıdır, bütün sene çiçeklidir. Yapraklar 15 cm olup, ender olarak da 25 cm uzunluğunda, 8-10 cm genişliğinde, bütün kenarlar yumuşak, ince, yumurta şeklinde ve sivri uçludur (Palabaş Uzun, 2006). Meyve kiraz büyüklüğünde, siyah ve parlaktır. Tabanda yıldız şeklinde 5 loplu kaliks bulunmaktadır.

Bileşimi: % 0,15-0,8 oranında alkaloit taşır. Başlıca alkaloitleri atropin, hyoscyamin ve skopolamindir. Köklerdeki alkaloit miktarı daha yüksektir. Organik asitler, saponosid, şalin (choline) taşır. Sapları % 1 alkaloit içerir. Bu alkaloit; 1-kiossiamin, atropamin, atropin, N metilpirolidin, piridin, asparagin, filosterinden oluşmaktadır. Kökler ise % 1 kadar hyoscyamin, % 20’sini de atropin, apoatropin

oluşturur. Yaprakları Folia Belladonnae ve kökleri Radix Belladonnae, hiosiamin, atropin ve az miktarda hiosin (skopolamin) alkaloidlerini taşır (Baytop, 1999).

Etki ve kullanımı: Taşıdığı alkaloidler midriyatiktir, göz bebeğini büyütürler. Bu nedenle *Atropa belladonna* ile zehirlenmede, göz bebeklerinin büyümüş olduğu görülür. Belladon yaprakları çok kullanılan bir antispazmotiktir. Ağrı kesici, ter, süt, mide salgılarını azaltıcı etkilere sahiptir. Toz, ekstre, tentür halinde, mide ağrılarına, ülsera, karaciğere ve böbrek sancularına karşı kullanılır. Haricen lokal anestezi etkisi vardır ve ağrı kesici pomatların bileşimine girmektedir (Baytop, 1983).

4.1.21. *Ballota nigra*L. (Labiatae)

Türkçe adı:Ballıbaba, Köpekotu, Kara Isırgan.

Botanik özelliği: Ballıbabagil familyasından, ısırganla bir arada yetişir. Ağustos ayında çiçek açar.

Etki ve kullanımı: Sinir sistemi ilacıdır; sıkıntı, uykusuzluk, sindirim sistemi sinirlerindeki bozukluklarda ve asabi öksürükte kullanılmaktadır. Alkolatı kullanılır (Baytop, 1999).

4.1.22. *Berberis vulgaris* L. (Berberidaceae)

Türkçe adı: Karamuk, Kadın Tuzluğu

Botanik özelliği: 1-2.5 m. boylarda, kışın yaprağını döken bir çalıdır. Sürgünler belirgin oluklu, gençken sarımsı, bazen sarımsı kırmızı, sonra gri renktedir. Gövde üzerinde siyah lentiseller vardır. Dikenler üçlü, 1-2 cm, yapraklar eliptik veya yumurta biçiminde, 2-4, dikenlerden uzun, küt, ender olarak sivri uçlu, kenarları ince dişli, yaprak sapı 1 cm, alt yüzü yeşilimsi ve hafifçe ağsı damarlıdır. Çiçek kurulu 4-6 cm, 15-25 adet çiçekli, kısa saplı, çiçekler sarı renkli, çanak ve taç 6'şar parçalıdır. Pedisel 5-12 mm, meyve eliptik şekilde, 8-12 mm çapında, şarap kırmızısı, bazen morumsu renklindedir. Bitki, orman içi açıklıklar, taşlıkları ve kayalık yamaçlarda, çalılıklarda yetişme olanağı bulur (Anşin 1994).

Bileşimi: Kök, kabuk, dalların floemi, yaprak ve meyvelerinden yararlanılmaktadır. Kabuk berberin, oksiyantin, reçine, tanen, kokulu yağ, yapraklar berberin, sitrik ve malik asitler, meyveler dekstroz, fruktoz, pektöz, sakız, pektin, sitrik, malik ve tartarik asitler içermektedir.

Etki ve kullanımı: Kabukları mide hastalıklarına karşı kullanılmakta, cholagogic, ateş düşürücü ve müshil etkisi vardır. Yaprakları adstringent, dişeti hastalıklarına karşı kullanılmaktadır (Gürsoy ve Gürsoy, 2004). Meyveleri ise antiseptik, besleyici ve adstringent özelliğe sahiptir. Dekoksiyon, tentür, sıvı ekstre, şurup ve toz halinde yararlanılan drogun genç sürgün ve meyveleri yenmektedir. Meyvelerden reçel, marmelat, meyve suyu ve şurup yapılır. Destile ve fermente edilerek bir tür orta alkollü likör yapılır. Kök ve kabukları boya sanayinde kullanılır (Chinej, 1988).

4.1.23. *Berberis crataegina* Dc. (Berberidaceae)

Türkçe adı: Siyah Meyveli Karamuk, Kadın tuzluğu, Sariodun

Botanik özelliği: 2 m boylanabilen yapraklarını döken bir çalıdır. Dikenleri teklidir. Yapraklar dar ve yumurta şeklinde, kenarları seyrek dişli, bazen tam kenarlı, üst yüzü parlak koyu yeşil, alt yüzü ise açık mavimsi yeşildir. Meyve eliptik yapıda, olgunlaştığında siyah renkli, tadı hafif ekşidir (Yılmaz ve ark., 2005).

Bileşimi: Meyveleri tanen, organik asitler (malik, tartrik. sitrik) ve vitamin C taşımaktadır.

Etki ve kullanımı: İdrar arttırıcı ve balgam sökücü olarak kullanılır. Kökü ve kök kabuğu iştah açıcı, ateş düşürücü ve kuvvet verici etkilere sahiptir. Kökleri taşıdığı sarı boyar maddeden dolayı kumaş boyamakta kullanılır. Elde edilen sarı renk zamanla esmerleştiği için makbul bir boyar madde değildir. Ancak çadır, çuval gibi materyalin boyanmasında kullanılır. Türkiye'nin bir ihraç ürünüdür (Baytop, 1984). Çıban, yara tedavisinde kullanılır.

4.1.24. *Beta vulgaris* L. (Chenopodiaceae)

Türkçe adı: Hayvan pancarı

Botanik özelliği: Doğu Akdeniz sahillerinde yabani olarak yetişir. Bir, iki ya da çok yıllık otsu bir bitkidir. Yapraklar etlidir. Alt kısımlardaki yapraklar saplı ve büyük ovat şeklinde, üst kısımlardaki yapraklar ise sapsız ve baklavamsı şekildedir.

Bileşimi: Sakkaroz, antosiyon taşıır.

Etki ve kullanımı: Toprak altı gövdesi yara iyileştirici olarak kullanılır (Bozdoğanlı, 1996).

4.1.25. *Buxus sempervirens* L. (Buxaceae)

Türkçe adı: Anadolu şimşiri

Botanik özelliği: Bu tür kışın yapraklarını dökmeyen, çiçekleri küçük ve sarı renkte, odunu sarımsı renkli ve çok sert olan 1-5 m yükseklikte, küçük bir ağaçtır. Yaprakları derimsi ve basit sık, dallıdır. Çiçekler, yaprak koltuğunda demetler halinde toplanmıştır (Palabaş Uzun, 2006).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Buxus longifolia L.

Bileşimi: Yaprakları, kök ve kabuğu, rezin, uçucu yağ, zamk ve buxin grubu alkaloidler taşımaktadır.

Etki ve kullanımı: Yapraklar ve kök kabuğu idrar arttırıcı, safra söktürücü, terletici ve kurt düşürücü etkilere sahiptir. Taşıdığı alkaloidler zehirli olduğundan yüksek miktarda kullanılması kusma, ishal ve solunum bozuklukları ile meydana gelen zehirlenmeler yapar.

Şimşir odunu, şimşir yongası adı altında, haricen dekoksasyon halinde, gece yatmadan saça sürülerek saç çıkartmada kullanılır. Şimşir bitkisinin odunu sert olduğu için bazı ev eşyası (kaşık, tuzluk, havan, ağızlık v.s.) ile süs eşyası yapımında kullanılır.

4.1.26. *Caltha polypetala* Hochst. ex Lorent (Ranunculaceae)

Türkçe adı: Bataklık Nergisi

Botanik özelliği: Gövde içi boş , oluklu, dik ve tüysüz bir bitkidir. Kısa ve etli bir rizomu vardır. Yapraklar dişli, yürek gibi, laminanın dip kısmında birbiri üzerine binmiş sinüsler bulunur. Periant parçaları sarımsı veya altın sarısı renkte olup, şekilleri değişkendir, eliptik, yumurta veya ters yumurta şeklinde olabilirler (Palabaş Uzun, 2006).

Bileşimi: Protoanemanin, glavonoids, tanen, saponin ve renk maddeleri içerir.

Etki ve Kullanımı: Yaprakları lapa ve tentür halinde kullanılır. Kan yapıcı özelliğe sahiptir. Protoanemanin içeriği nedeniyle dahilen kullanılmamalıdır, kuvvetli zehir özelliği vardır. Yaprakları kurutulduğunda tütün gibi içilebilir (Baytop, 1999). Çiçekli dalları ve kökü yapıştırıcı özelliğe sahiptir (Chiej, 1988).

4.1.27. *Campanula rapunculus* L. (Campanulaceae)

Türkçe adı: Çan çiçeği

Botanik özelliği : Çiçekler erdişi , tek durumlu, kaliks 5 loplu ,korolla beş birleşik patelli, stamen 5 anterler birbirine yaklaşmış, ovaryum 2-5 karpelli, 2-5 gözlü, çok ovullü, plasentalanma eksenseldir. Çiçekler çan şeklinde mor veya beyaz renklidir (Baytop 1999).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Campanula alliariifolia WILLD.

Campanula aucheri A. DC.

Campanula betulifolia C. KOCH

Campanula bononiensis L.

Campanula choruhensis KIT TAN ET SORGER

Campanula collina SİMS

Campanula lactiflora BIEB.

Campanula latifolia L.

Campanula macrochlamys BOISS. ET HUET

Campanula olympica BOISS.

Campanula pontica ALBOV

Campanula seraglio KIT TAN ET SORGER

Campanula stevenii BIEB. subsp. *stevenii* BIEB.

Campanula tridentata SCHREBER

Campanula troegerae DAMBOLDT

Etki ve kullanımı: İdrar söktürücü, uyuşturucu ve öksürük kesici etkisi vardır (Baytop 1999).

4.1.28. *Cannabis sativa* L. (Cannabaceae)

Türkçe adı: Kenevir Otu, Esrar Otu, Aptalotu

Botanik özelliği: Tek yıllık yapraklar alternan ya da gövdenin alt taraflarında karşılıklı, 5-11 parçalı, parçalar lanseolattır. Dişi çiçekler küçük, sık kümeler halinde ve her braktenin koltuğunda bir çiçek bulunur (Baytop, 1999).

Bileşimi: Rezin (tetrahidrokannabino ve türevlerini içerir) ve az miktarda uçucu yağ taşır. Meyvesi % 35 sabit yağ, rezin taşır.

Etki ve kullanımı: Çiçekli ve yapraklı dalları; uyuşturucu, analjezik, afrodisyak, keyif verici etkidedir. Tütün ve esrarla karıştırılıp sigara gibi içilir. Meyveleri kuvvet verici, adet ve idrar söktürücüdür. Kuş yemi olarak kullanılır. Kavrulmuş tohumları çerez olarak tüketilir (Baytop, 1999). Anjin, öksürük kesici, kabız yapıcı ve prostat iltihabına karşı etkilidir.

4.1.29. *Capparis spinosa* L. (Capparidaceae)

Türkçe adı: Kebere

Botanik özelliği: Bu türler beyaz renkli, dikenli, genellikle yere yatık, çalı görünüşlü bitkilerdir. Yapraklar tam, stipula diken şeklindedir. Kaliks ve korolla dört parçalı, stamaen çok sayıdadır. Ginofor uzundur meyve bakla şeklindedir (Baytop,1999).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Capparis ovata DESF. var. *herbacea* (WILLD.) ZOH.

Bileşimi: Kükürt ve flavonitler ile sabit yağ içerir. Tomurcukları rutin taşır.

Etki ve kullanımı: Çiçek tomurcukları, meyvesi ve kök kabuğu idrar söktürücü, kabızlık ve kuvvet verici olarak kullanılır. Dekoksasyon ve % 1-3’lük infüzyon halinde çiçek tomurcukları ile turşu yapılarak çeşni verici olarak yararlanır (Deveci 2005).

4.1.30. *Carduus marianus* L. veya *Silybum marianum* L. (Asteraceae)

Türkçe adı: Deve Dikeni, Kengel, Meryem Ana Dikeni, Eşek Dikeni

Botanik özelliği: Bu tür 30-100 cm boylanabilen, gövdesi köşeli, seyrek tüylü, 1-2 yıllık otsu bir bitkidir. Yaprakları soluk yeşil renkte, beyaz damarlı, kenarları derin dişli ve dikenlidir. Çiçekler baş şeklinde bir arada, mor (nadiren beyaz) renkli, meyve 7 mm kadar uzunlukta, esmer renkli, uç kısımları 15 mm uzunlukta, düşücü ve beyaz renkli bir tüy demeti taşır (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Carduus nutans subsp. *leiophilus*

Bileşimi: Rezin, uçucu yağ ve acı maddeler taşımaktadır. Meyvede % 25-30 sabit yağ, nişasta, tanen ve flavon-lignan türevi bileşikler (silibin, silidianin, silikristin) bulunmaktadır (Baytop, 1999).

Etki ve kullanımı: Toprak üstü kısmı idrar arttırıcı, ateş düşürücü, romatizma ağrılarını giderici, yatıştırıcı ve iştah açıcı olarak etkilidir. Meyveleri aktarlarda “deve dikeni tohumu” adı altında satılmaktadır. Karaciğer hastalıklarına karşı ve safra arttırıcı olarak tozu balla karıştırılarak ya da meyvelerinden hazırlanan dekoksasyonla kullanılmaktadır. Meyveleri slimarin taşır ve karaciğer hastalıklarında kullanılır. Gövdesi soyulduktan sonra taze olarak tüketilmektedir.

4.1.31. *Carlina soligacephala* L. (Compositae)

Türkçe adı: Deve diken

Bileşimi: Eterik yağ, sepi ve sakızlı madde inulin, pıhtılaştırıcı enzim içerir.

Etki ve kullanımı: İdrar söktürücüdür. Mayasıl ve sivilcelere karşı etkilidir, mide ağrılarında kullanılmaktadır.

4.1.32. *Carpinus betulus* L. (Betulaceae)

Türkçe adı: Adi Gürgen

Botanik özelliği: 20-25 m boylarında, gri, ince ve düzgün kabuklu, sığ köklü bir ağaçtır. Gövdenin dip kısımları çoğunlukla oluklu, genç sürgünler kahverengi cilalı, bazen tüylüdür. Tomurcuklar almaçlı dizili, sürgüne yatık, kırmızı kahverengi, çıplak veya hafif tüylüdür. Yapraklar 7-14 cm çaplarında, yumurtamsı, sivri uçlu, düzgün, çift sıralı dişli, 10-15 çift yan damarlı genç yapraklar ipek gibi yumuşak tüylü, olgun yapraklarda alt yüz ana damar boyunca tüylüdür. Meyve örtüsü üç lobludur, orta lob yan lobların 2-3 katıdır. Adi gürgen, *Quercus-Fagus* ormanlarında, *Picea* ve *Fagus* karışık ormanlarında bazen düşük yükseltilerde yetişir (Özkan, 2004).

Bileşimi: Yaprakları tanen, tuzlar ve reçine içermektedir.

Etki ve kullanımı: Kan düzenleyici ve adstringent özellikleri vardır. Toz, infüzyon ve tıbbi şarap olarak kullanılır. Adstringent özelliği nedeniyle genellikle haricen küçük yaraları iyileştirmek için kompres yapılarak kullanılır.. Yapraklarından elde edilen destile su, göz losyonlarında kullanılır (Anşin, 1994).

4.1.33. *Castanea sativa* Miller (Fagaceae)

Türkçe adı: Anadolu Kestanesi

Botanik özelliği: 30 m boylanabilen, genç sürgünleri köşeli, koyu kırmızımsı kahverengi, hemen hemen tüysüz, çıplak ya da hafif tüylüdür. Yapraklar mızrak, dar yumurta veya eliptik, keskin ve basit dişli, tek tarafta 25 adet diş vardır. Yaprakların

ucu sivri, dip kısmı kama gibi yada yuvarlakça, üst yüzü çıplak, alt yüzü basık, yıldız tüylü veya olgun evrede çıplaktır. Çiçekler dik yapılı, sarımsı renktedir (Anşin, 1994).

Bileşimi: Tanen, gallik asit, inositol, pektin, şeker, fosfor, magnezyum ve demir içerir.

Etki ve kullanımı: İnfüzyon, tentür, sıvı ekstre ve şurup halinde; yapraklar, kabuk ve meyvesinden yararlanır. Çiçekleri arıcılıkta, bazen de kokulu pipo tütününün harmanlanmasında, ekstre taneni dericilikte kullanılır. Yapraklarından elde edilen şampuan saçlara altın sarısı bir renk verir. Yapraklarının demlenmesi ile elde edilen çay, boğmaca hastalığının tedavisinde çok etkilidir (Chiej, 1988).

Yaprak ve kabuktan hazırlanan % 5'lik infüzyon kabızlık verici ve tansiyon düşürücü olarak günde 2-3 bardak içilerek kullanılır (Baytop,1999).

Kestane meyveleri gerek çiğ, gerekse suda kaynatılarak veya ateşte kızartıp yenilerek tüketilmektedir. Ayrıca şekerleme ve pasta yapımında bütün ya da un halinde kullanıldığı gibi pirinç pilavına katılarak da tüketilmektedir. Yine meyvelerin haşlanıp ezilmesi ile elde edilen püre, hindi yemeklerinin yanında iyi bir tamamlayıcıdır.

4.1.34. *Celtis australis* L. (Ulmaceae)

Türkçe adı: Çitlenbik ağacı

Botanik özelliği: Bu tür 20 m kadar boylanabilen ve kışın yapraklarını dökmeyen bir ağaçtır. Yapraklar 5-10 cm uzunlukta, sivri uçlu, dişli kenarlı ve alt yüzden tüylüdür. Meyve 10-12 mm çapında, küre biçiminde, siyahımsı koyu renkli, kokusuz ve tatsızdır (Anşin, 1994).

Bileşimi: Yapraklar ve sürgünler tanen taşır.

Etki ve kullanımı: Bitkinin yaprak ve sürgünleri kabız yapıcı etkidedir. Meyvesi yenilebilir fakat lezzetli değildir. İnfüzyon halinde günde 2-3 bardak içilir. Yaraların tedavisinde, mide ağrılarında, öksürükte, böbrek taşlarını düşürmek için, terlemelerde ve ağrı kesici olarak kullanılır (Baytop, 1999). Halk hekimliğinde sara hastalıklarında da kullanılmaktadır.

Celtis glabrata* L. (Ulmaceae)*Türkçe adı:** Sarı meyveli Çitlenbik, Gilikşeker, Çıtlık dahun**Botanik özelliği:** Çalı ya da 3-5 m boylanabilen küçük bir ağaçtır. Sürgünler tüysüz parlak, kestane-kahverengi renkli, belirgin beyaz lentisellidir. Yapraklar tüysüz ya da ender sert tüylü, alt yüzü sarımsı veya mavimsi yeşil renkte, geniş veya dar yumurta şeklinde, keskin, bazen dilimli dişlidir. Meyve küremsi, sarı ya da portakal sarısıdır. Bitki açık çalılık yamaçlarda yetişme alanı bulur.**Bileşimi:** Tanen ve müsilaj içermektedir.**Etki ve kullanımı:** Yaprakları ve meyvelerinden faydalanılmaktadır. Meyveleri yenir ancak lezzetsizdir. Adstringent, hazmı kolaylaştırıcı ve ishale karşı özellikler göstermektedir. Dekoksiyon ve sıvı ekstre olarak kullanılmaktadır. Tohumlarından elde edilen yağ ipeklerin sarıya boyanmasında kullanılır (Özkan, 2004).**4.1.35. *Centaurea cyanus* L. (Compositae)****Türkçe adı:** Peygamber çiçeği**Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri***Centaurea appendicigera* C. KOCH*Centaurea consanguinea* DC*Centaurea drabifolioides* HUB.-MOR.*Centaurea helenioides* BOISS.*Centaurea spectabilis* SCHULTZ BIP. var. *microlopha* (BOISS.)

WAGENITZ

Bileşimi: Renk maddeleri, acı maddeler, sabit ve uçucu yağ taşır.**Etki ve kullanımı:** İshal kesici, kuvvet verici, iştah açıcı kum dökücü ve göğüs yumuşatıcı etkileri nedeniyle, % 5’lik infüzyon halinde dahilen kullanılır. haricen saç kepeklenmesine ve göz hastalıklarına karşı kullanılmaktadır. İnfusyon ile baş yıkanır ve gözler banyo yapılır (Baytop,1999).

Çiçekleri ile birlikte pamuk ve yün maviye boyanır. Vücuda biriken zehirli maddelerin atılmasını sağlar. Boğmaca, nefes darlığı, hazımsızlık, sarılık, boğaz ve

böbrek iltihabında kullanılır. Haricen haşlanıp lapa halinde deri yaralarına ve sivilcelere karşı kullanılır.

4.1.36. *Centaurium erythraea* Rafn. (Gentianaceae)

Türkçe adı: Mor Kantaron, Küçük Kantaron, Kırmızı Kantaron

Botanik özelliği: Bu tür 10-50 cm yükseklikte, karşılıklı yapraklı, kırmızı çiçekli, iki yıllık otsu bir bitkidir. Çiçekleri üst yaprakların koltuğunda, saplı dikasium durumlar halinde toplanmıştır. Korolla pembe renklidir, silindirik bir tüp şeklindedir. Tepesinde yayık beş lop taşır. Kapsula dar silindiriktir. Bitkinin toprak üstü kısımları, taşıdığı glikozitlerden dolayı acıdır (Baytop, 1999).

Bileşimi: Uçucu yağ, rezin ve acı maddeler (glikozitler) taşımaktadır.

Etki ve kullanımı: Toprak üstü kısmı ve kökleri, taze ya da kurutulmuş halde, yatıştırıcı ve uyutucu olarak kullanılmaktadır. Taşıdığı acı maddeler nedeniyle hazmı kolaylaştırıcı, iştah açıcı, kuvvet verici ve ateş düşürücü özelliklere sahiptir. Ateş düşürücü etkisi çok zayıftır. Yalnızca iştah açıcı ve hazmı kolaylaştırıcı olarak kullanılmaktadır (Bayrak, 2006).

4.1.37. *Cerasus mahaleb* L. (Rosaceae)

Türkçe adı: Mahlep, İdris ağacı

Botanik özelliği: Çalı ya da 8-10 m boylanabilen, kışın yapraklarını döken, sık dallı, küçük bir ağaçtır, genç sürgünler ince, tüysüz ya da hafif tüylüdür. Kulakçıklar dökülür. Yapraklar dairemsi veya geniş yumurta şeklinde, glandli dişli, üst yüzü açık cilalı yeşil, alt yüzü tüysüz veya damarlar boyunca ince tüylüdür. Yaprak saplıdır. Çiçeklerin 6-12 adedi bir araya gelerek uzun saplı gevşek bir salkım oluşturur. Çiçek sapı 2cm çiçek çan şeklindedir. Taç yapraklar beyaz renktedir. Meyve oval, önceleri sarı, kırmızı ve siyah renktedir. Bitki kireçli ve çakıllı yamaçlarda çalılıklarda ve orman açıklıklarında yetişme alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: % 27-40 arasında sabit yağ ve kumarin taşımaktadır. Mahleb tohumu yağında % 39 eleostearin asidi vardır.

Etki ve kullanımı: Meyvelerinden likör yapılır. Parfümeride kullanılır (Çubukçu ve ark, 1988).

Kurutulan meyvelerinden mahleb adıyla bir tür baharat yapılır. Mahleb tohumu kuvvet verici, cinsel gücü arttırıcı, balgam söktürücü, idrar çoğaltıcı, astımı ve prostat büyümesini önleyici etkileri vardır. Ayrıca şeker hastalığına karşı da önerilmektedir (Baytop, 1999).

4.1.38. *Chenopodium ambrosioides* L. (Chenopodiaceae)

Türkçe adı: Kazayağı, Akpazı, Sirken

Botanik özelliği: Kokulu, otsu bir bitkidir. Yaprakları dar oblang, kenarları sinuat, periant 5 parçalı, parçalar tabanda birleşik ve meyve zamanında olgunlaşır ve kalıcıdır.

Bileşimi: % 20 protein ve albuminli madde taşır. Karotin, yağ, vitamin C, leusin, betain içerir.

Etki ve kullanımı: Toprak üstü kısımlarından su buharı distilasyonu ile elde edilen uçucu yağ kenopod esansı adını taşır ve askaridal bakımından zengindir. Haşerelere karşı etkilidir. Mayasıl, anjin, mide bozuklukları ve deri iltihaplarına karşı etkilidir. Zehirli ve kurt düşürücüdür (Şimşek, 2002).

4.1.39. *Cichorium intybus* L. (Asteraceae)

Türkçe adı:Yabani Hindiba

Botanik özelliği: 100 cm'ye kadar boylanabilen kaba tüylü ya da tüysüz, sağlam, kazık köklü, çok yıllık otsu bir bitkidir. Gövde sert, oluklu, dip yapraklar kaba dişli, gövde yapraklar dip yapraklara benzer, fakat sapsızdırlar ve genellikle sivri, kılçıklı, çıplak veya tüylüdür. Çiçekler sap üzerinde açık mavi ve nadiren beyaz renklidir (Baytop, 1999).

Bileşimi: Acı maddeler, şeker, inulin, intabin, potasyum, kalsiyum ve demir içerir.

Etki ve kullanımı: Kök, çiçek ve bükünün tüm organları; dekoksiyon, sıvı ve yarı sıvı ekstre, şurup, toz ve destile su halinde kullanılır. Temizleyici, kan şekerini düşürücü, safra akışını düzenleyici, kabızlığı giderici, idrar çoğaltıcı, terletici ve midevi etkilere sahiptir. Kökleri kavrulduğunda mükemmel bir kahve katığı ve kahve yerine yedek madde olarak kullanılabilir. Köklerinden elde edilen şurup özellikle çocuklar için kabızlık gidericidir. Tüm bitki kaynatılarak elde edilen sıvı, karaciğer yetmezliğinden kaynaklanan kabızlığı gidermede kullanılır (Anşin, 1994). Taze yaprakları salata olarak kullanılır. Kökleri yıkandıktan ve kabuğu soyulduktan sonra gıda olarak tüketilmektedir. Yem bitkisi olarak da değerlendirilir (Yılmaz ve ark. 2005).

4.1.40. *Cistus creticus* L. (Cistaceae)

Türkçe adı: Tüylü Laden

Botanik özelliği: 1 m boylarında, her dem yeşil çalı formunda bir bitkidir. Yapraklar karşılıklı yumurta şeklinde, sık tüylü, geniş saplı, üst yüzü yeşildir. Çiçek kurulu terminal 1-6 çiçekli, gevşek yapıdadır. Taç yapraklar pembe renklidir. Kapsülü ise sık ve basık tüylerle kaplıdır. Bitki sahil kesimlerinde, karayolu şevlerinde bulunmaktadır (Avcı, 2005).

Bileşimi: Yaprakları ladan ya da ladanun reçinesi, uçucu yağ ve tanen içerir.

Etki ve kullanımı: Sürgün, çiçek ve yaprakları kullanılır. İnfüzyon halinde kabız yapıcı, uyarıcı ve balgam söktürücü olarak kullanılır (Baytop, 1999). Eski çağlardan (Herodot zamanı) beri saç dökülmesine karşı ilaç olarak, günümüzde de halen parfümeri sanayinde şampuan olarak kullanılır ve saçları güçlendirir (Çubukçu ve ark, 1988).

4.1.41. *Clematis vitalba* L. (Ranunculaceae)

Türkçe adı: Orman Asması, Akasma, Filbahri

Botanik özelliği: Odunsu, oluklu gövdeli 15 m boylanabilen sarılıcı bir bitkidir. Yapraklar karşılıklı, tüysü, yumurta veya yüreğimsi şekilde, kenarları derin

veya tam dişli, dağınık tüylü ya da tüsüzdür. Çiçekler yaprak koltuklarında, salkım şeklinde, sık tüylü, kokulu, krem beyazı ya da sarı renktedir. Meyve çok sayıda nukstan oluşur. Nuksun tepesinde stilus uzun ve tüylü olarak gelişmiştir. Bitki çalılıklar veya ormanlık alanlar arasında yayılış gösterir (Anşin,1994).

Bileşimi: Glikozit ve alkaloid taşır. Klmatin, klemetilol, caulosaponin, phytosterol asitler, alkol, reçine ve stigmasterin içermektedir.

Etki ve kullanımı: Yaprakları kullanılır, çok zehirli bir bitki olduğundan dahilen kullanılmamalıdır. Ezilmiş bitki haricen kullanılırsa cilt üzerinde iltihaplanmaya, sıvı doku kabarcıklarına ve ağrılı yaralara yol açar. Bu nedenle homeopatik tedavide sinirsel reaksiyonlar elde etmek amacı ile kullanılır. Merhem olarak kullanıldığında yaraları iyileştici ve ağrı kesici bir etkiye sahiptir. Sıvı ekstresi burun deliğine çekilirse migreni hafifletir, ancak mukoza zarını tahrip edebileceği için oldukça tehliktir (Anşin, 1994). Yaprakları haricen romatizma ağrılarında karşı ve kan toplayıcı özelliğe sahiptir (Baytop, 1999).

4.1.42. *Colchicum autumnale* L. (Liliacea)

Türkçe adı: Acı Çiğdem, Güze Çiğdem, Vargit, Kalkgit

Botanik özelliği: Soğan yumru köklerden çok sayıda saplar çıkar. 10-20 cm. boylanır. Otsu bir sap, uzunca yaprak ve ucunda gül, leylak ve sarı renklerde çiçekler açar. Perigon, alt kısımda dar uzun bir tüp şeklindedir. Üst kısımda ise bir huni şeklinde genişlemiştir ve altı parçalıdır. Parçalar ovattır. Tohumları bir kapsül içinde olgunlaşır (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türler

Colchicum balansae PLANCHON

Colchicum bornmuellerii FREYN

Colchicum burtii MEIKLE

Colchicum falcifolium STAPF

Colchicum micranthum BOISS.

Colchicum, speciosum STEVEN

Colchicum umbrosum STEVEN

Bileşimi: Soğanı ve tohumları colchisin, nişasta, katı yağ, galik asit ve kolkamin alkaloidi içerir. Kabuklarında ise tanen bulunmaktadır. Uçucu yağı zehirli etkidedir (Baytop, 1999).

Etki ve kullanımı: Kullanılan kısımları tohumlarıdır. Yiyeceklerle renk verir, tıkanıkları açar, böbrek ağrılarını gidermede kullanılır. Deri kanserine karşı etkilidir (Bozdoğanlı, 1996). Ağrı kesici, ateş düşürücü, kanda üre artışını önleyici ve kusturucu özelliklere sahiptir. Sıvı ekstre, tentür, hap ve merhem olarak özellikle haricen cilt hastalıklarına karşı, ağrı kesici ve sinirleri yatıştırıcı etkileri de vardır (Anşin, 1994).

Colchicum türleri zehirli alkaloidler içermeleri nedeniyle insan ve hayvanlar için çok tehlikelidir. Zigana Dağı'nda yetişen acı çiğdem tohumlarında % 0.41 oranında colchisin maddesi saptanmıştır. Bu madde eski çağlardan günümüze dek kanda üreyi düşürmek amacıyla gut hastalığında kullanılmıştır. Tohumları dış ülkelere satılmaktadır. Türkiye 'de tohumu toplanıp satılan tek çiğdem türüdür (Baytop, 1999). *Colchicum speciosum* ihracatı yapılan tek tür olup ihracat yıllara göre düzensizlik gösterir. Antiseptik özelliği nedeniyle Doğu Karadeniz yaylalarındaki bayanlar bitki çiçeklerini kaynatıp süzdükten sonra elde ettikleri sıvı ile ineklerin memelerini yıkayarak sağımdan öncesi hijyenik bir ortam sağlandığı belirtilmiştir.

4.1.43. *Conyza canadensis* L. Cronquist (Asteraceae)

Türkçe adı: Kanada Şifaotu

Botanik özelliği: 30–100 cm boyunda, seyrek tüylü, dik duran, dallı tek yıllık otsu bir bitkidir. Yapraklar mızrak şeklinde, dibe doğru daralır. Ucu sivri, her bir yanında 2–3 adet sığ dişler vardır, kenarları dağınık ve kıllıdır. Çiçekler beyaz ya da morumsu renklidir.(Özkan ve ark., 2002).

Bileşimi: Çiçekli uç kısımları reçine, tanen, flavonoidler, citronellol, menton ve terpenleri içeren yağlı ve kokulu maddeler içerir.

Etki ve Kullanımı: Ağrı dindirici, yarayı iyileştirici, romatizmal hastalıklara karşı ve idrar söktürücü olarak, dekoksasyon, sıvı ekstre ve tentür halinde kullanılır (Chiej, 1988).

4.1.44. *Cornus mas* L. (Cornaceae)

Türkçe adı: Kızılcık.

Botanik özelliği: Türkiye’de yaygın olarak yetişen, 3-5 m yükselebilen, erken çiçek açan, karşılıklı yapraklı ve yaprak döken küçük bir ağaçtır. Çiçekler küçük, sarı ve basit umbella durumundadır. İnvolukrum vardır. Çiçek halkaları 4’er parçalıdır. Meyve eliptik, 12-15 mm uzunlukta bir durupadır. Olgun halde kırmızı, etli, ekşi ve sert çekirdekli. Sonbaharda olgunlaşır. Meyveleri yenilir. Buruk lezzette ve kabız yapıcı etkidedir (Anşin, 1994).

Bileşimi: Meyvede organik asitler (malik asit ve sitrik asit), müsilaj ve şekerler bulunmaktadır. Ayrıca kornin, kalsiyum ve renk maddeleri içerir (Baytop, 1999). Gövde ve dal kabukları tanen taşımaktadır.

Etki ve kullanımı: Ateş düşürücü, besleyici ve koruyucu özelliklere sahiptir. Taze halde veya kuru meyve şeklinde suda haşlanarak dahilen kullanıldığında kabız yapıcıdır. Etkili ve zararsız bir ishal kesicidir. Tanen içeren gövde ve dalları kurt düşürücü etkiye sahiptir (Baytop, 1999).

Kızılcık meyveleri, meyve suyu ve şurup halinde tüketilir. Meyveler taze halde tüketildiği gibi tuzlu suda saklanarak zeytin gibi de yenilebilir. Reçel ve marmelatı da yapılır.

4.1.45. *Cornus sanguinea* L. (Cornaceae)

Türkçe adı: Yabani Kızılcık, Dişi Kızılcık

Botanik özelliği: Tür adı dallarının kan kırmızı renginden dolayı *sanguinea* olarak adlandırılmıştır. 2-3 m boylarında çalı türünde bir bitkidir. Alt dallar kahverengi üst dallar kırmızımsı, yapraklar karşılıklıdır. Meyve çekirdekli, sulu ilk dönemde yeşil olgunlaşma döneminde siyah veya morumsu siyah renktedir (Anşin, 1994).

Bileşimi: Kabukları tanen, cornin, pektin içermektedir. Tıbbi şarap halinde kullanılır.

Etki ve kullanımı: Tohumları yüksek oranda yenilmeyen yağ içerir. Bu yağ sabun yapımında ve aydınlatma yağı olarak kullanılır. Eskiden özel bir yeşil renk (gölgeli yeşil) bu bitkiden elde edilirdi, ancak bugün sentetik olarak da elde edilebilmektedir.

4.1.46. *Crataegus davisii* Browicz (Rosaceae)

Türkçe adı: Alıçlar

Botanik özelliği: Akdiken, Mayıs dikenini ya da Geyik dikenini gibi yöresel adlarla da bilinen alıçlar kışın yapraklarını döken, ender olarak her dem yeşil, çalı ya da küçük ağaçlardır. Genellikle dikenlidirler. Yaprakları almaçlı, kenarları loblu ve dişlidir. Çiçeklerin taçları beyaz, bazen kırmızımsı, etamin sayısı 2-25, karpel 1-5, çoğunlukla yalancı şemsiye şeklinde kurullar halindedir. Meyve yalancı sulu tiptedir (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri:

Crataegus microphylla C. KOCH

Crataegus monogyna JACQ. subsp. *monogyna* JACQ.

Crataegus orientalis PALLAS EX BIEB. var. *obtusata* BROWICZ

Crataegus pseudoheterophylla POJARK.

Crataegus tanacetifolia (LAM.) PERS.

Bileşimi: Meyve, çiçek, yaprak ve kabuklarından yararlanılmaktadır. Kuversetin, kuversitrin, histamin, eterik yağlar ve amin içerir.

Etki ve kullanımı: Tansiyon düşürücü, kalp kuvvetlendirici ve düzenleyici, damar sertliğine karşı ve sakinleştirici özellikler taşımaktadır. Kabukları sıtma ve diğer ateşli hastalıklara karşı etkilidir. Meyveleri iştah açıcı (lezzetli) olmamasına karşın iyi bir yiyecek maddesidir. Ayrıca elma şarabına benzer. Bir tür alkollü içki de elde edilmektedir. Meyveleri çay gibi demlenerek kullanılabilir (Anşin, 1994).

4.1.47. *Crocus sativus* L.(Iridaceae)

Türkçe adı: Safran

Botanik özelliği: Ülkemizde, İtalya’da, Fransa’da kültürü yapılan küçük armuslu ve karmusu esmer ağimsı pularla örtülü olan çok yıllık otsu bir bitkidir. Çiçekler sonbaharda yapraklardan önce açar, mor renklidir. Perigon dar uzun bir tüp şeklinde altı geniş parçalıdır. Stigma kırmızı ve üç uzun kolludur. Türkiye’de yabancı olarak yetişen 40 kadar crocus türü vardır. Bunlardan birisi endemiktir (Baytop, 1999).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri:

Crocus aereus HERBERT

Etki ve kullanımı: Stigması kullanılır.Uyarıcı ve rahim hareketlerini arttırıcı etkisi vardır. Renk, tat, koku verici olarak yemeklerde kullanılır.

4.1.48. *Corylus avellana* L. (Betulaceae)

Türkçe adı: Adi Fındık

Botanik özelliği: 4-6 m boylanabilen, geniş ve dağınık tepeli, kahverengi- gri ve düzgün kabuklu bir çalıdır. Genç sürgünler sarımsı gri, glandli tüylüdür. Yapraklar yumurta veya geniş yumurta şeklinde, 6-9 çift yan damarlı, çift sıralı, kaba dişli, bazen hafifçe loblu, belirgin sivri damla uçlu, dip kısmı yürek şeklinde üst yüzü koyu yeşil ve hafif tüylü, alt yüzü soluk yeşil ve sık tüylü, yaprak sapı glandli tüylüdür. Erkek çiçek salkım şeklinde sarı renkli sarkık ve 9 cm. dir. Kupula nustan kısa veya bazen nusu hafifçe aşar. Düzensiz dişli, bazen tek ya da iki yandan derince yırtılmıştır. Bitki, *Quercus*, *Carpinus* ve *Fagus* karışık ormanlarında veya *Fagus*, *Abies*, *Picea* ormanlarında, dere ve ırmak kenarlarında bulunur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Tanen, reçine, protein, nişasta, yağlar, tuzlar, vitaminler ve flavonoit içermektedir.

Etki ve kullanımı: Kabuk, yaprakları, meyve ve erkek çiçeklerinden yararlanılmaktadır. Ateş düşürücü, diş ağrılarına karşı, adstringent, ishale karşı besleyici, terletici, mineral eksikliğini giderici özellikleri bulunmaktadır .

Meyvelerinden yağ elde edilir, elde edilen bu yağ, mutfaklarda yemeklik yağ olarak kullanılmaktadır (Özkan, 2005). Kabuk ve yaprakları tanence zengin olup dericilikte kullanılır. Meyvelerinin öğütülmesinden elde edilen ince un, emizleyici yüz maskelerinde kullanılır (kozmetik sanayi) (Çubukçu ve ark., 1988). Fındık yağı yumuşak olup, bebeklerde ve çocuklarda kıl kurtlarını düşürücü etki yapmaktadır. Yaprakları infüzyon halinde idrar arttırıcı özelliğe sahiptir (Baytop, 1999). Ayrıca bilindiği gibi fındık meyveleri önemli bir ihraç ürünüdür.

4.1.49. *Datura stramonium* L. (Solanaceae)

Türkçe adı: Şeytan elması, Boru çiçeği, Tatula, Diken elması

Botanik özelliği: Bu bitki 50-200 cm boylanabilen, beyaz çiçekli, 1 yıllık ve otsu bir bitkidir. Yaprakları saplı, büyük, ovat, kenarları az girintili ya da sivri lopludur. Kapsula diktir ve 4 yarıkla septisit olarak açılır. Meyve ceviz büyüklüğünde ve üzeri dikenli bir kapsüldür, tohumları böbrek biçiminde ve siyah renktedir. 10-25 cm uzunluk ve 7-15 cm genişlikte, saplı, kenarları derin dişli yapraklardır. Hafif bulandırıcı kokulu ve acı lezzettedir (Anşin, 1994).

Bileşimi: Yaprakları, Folia Stramonii, hiosiyamin, atropin ve skopolamin taşır. % 4-7 tanen ve % 0.1-0.6 alkaloid taşımaktadır. Başlıcaları hiosiyamin olup az miktarda atropin ve skopolamin taşımaktadır. Yaprakta % 0.13, tohumda % 0.12 alkaloid bulunur (Baytop, 1999).

Etki ve kullanımı: Spazm çözücü etkisinden dolayı astıma, öksürük ve kramplara karşı kullanılan bir drogtur. Bütün bitki zehirli alkaloidler taşıdığından ancak doktor gözetiminde kullanılmalıdır. Bazen sigara halinde astıma karşı kullanılmaktadır. Bu drogun sersemleştirici, uyuşturucu etkilerinden de faydalanılmaktadır (Baytop, 1999).

Datura innoxia Miller

Türkçe adı: Tatula, Datura

Botanik özelliği: 30-200 cm boylanabilen çok tüylü bir türdür. Çiçekleri beyaz renkli, meyvesi küremsi dikenli sarkıktır. Tohumları böbrek biçiminde ve esmer renkte 4.5-5 mm çapındadır.

Bileşimi: Yapraklar % 5 oranında alkaloid taşır. Başlıca alkaloidi skopolamindir. Alkaloid elde edilmesinde kullanılır. Yaprakta % 0.05, tohumda ise % 0.17 alkaloid bulunur (Anşin, 1994).

4.1.50. *Digitalis lamarckii* İvan (Scrophulariaceae)

Türkçe adı: Doğu yüksükotu

Bileşimi: Primer ve sekonder glikozitler (digitoksin, gitoksin vs.), saponinler ve tanen taşımaktadır. Digitaline ismi ile tedavide kullanılan bileşik, bu bitkinin yapraklarından elde edilen bir glikozit karışımdır.

Etki ve kullanılışı: Halk arasında kullanılmamaktadır. Etkisi kalp ve böbrekler üzerinedir. İyi bir kalp kuvvetlendirici ve idrar arttırıcıdır. Çok etkili bileşikler taşıdığı için ancak hekim tavsiyesi ve kontrolü altında kullanılabilir. Taşıdığı kalp üzerine etkili glikozitler ile, insan ve hayvanlar için zehirli etkilere sahiptir. 10 gr kuru veya 40 gr taze yaprağın alınması insanlarda ölümlü sonuçlanan zehirlenmeler meydana getirir.

Yapılan farmakolojik toksikolojik araştırmalar sonunda en aktif olan türün, kedi için 0,025 g/kg öldürücü doz ile *D. Lamarckii* Ivan. (syn: *D. Orientalis* Lm.) olduğu saptanmıştır (Yenikalaycı, 1996).

Digitalis ferruginea L. (Scrophulariaceae)

Türkçe adı: Pas renkli Yüksükotu

Botanik özelliği: Korolla küre şeklinde ve pas renklidir, alt dudak uzundur. Yaprakları dar lanseolat paralel damarlı ve az tüylüdür.

Bileşimi: Kardiyotonik glikozitler taşır ve zehirlidir (Palabaş Uzun, 2006).

4.1.51. *Diospyros kaki* L. (Ebenceae)

Türkçe adı: Trabzon hurması

Botanik özelliği: 15 m kadar yükselebilen meyvesi parlak parlak turuncu renkli olan ve kışın yapraklarını döken bir ağaçtır. Meyvesi için özellikle Kuzey Anadolu'da yetiştirilir.

Meyveleri tanen taşır, ve bu nedenle de kabız yapıcı bir etkiye sahiptir.

Diospyros lotus L. (Ebenceae)

Türkçe adı: Küçük meyveli Trabzon Hurması, Karahurma, Hurma Eriği, Yahudi Hurması

Botanik özellikleri: 10-15 m boylarında, kışın yapraklarını döken yuvarlak tepeli küçük bir ağaçtır. Yapraklar almaçlı dizili, tam kenarlı, eliptik ya da dar yumurta şeklindedir. Üst yüzü koyu yeşil ve tüysüz, alt kısmı grimsi ve tüylüdür. Erkek çiçekler, krem, sarı, pembe renkte; dişi çiçekler ise, kırmızımsı kahverengi renktedir. Meyvesi 15 mm kadar çapta, sarı veya mavimsi-siyah renkte, küremsi şekilli bir drupadır. üzümsüdür. Yenilebilir meyvesi için özellikle Kuzey Anadolu'da yetiştirilmektedir. (Anşin, 1994).

Ağaç, Kızılağaç ve Kestane ormanlarında, yamaçlarda, tarla ve yol kenarlarıyla, çalılıklarda doğal halde ayrıca kültür alanlarında, bağ ve bahçelerde meyve ağacı olarak doğallaşmış halde bulunur.

Doğu Karadeniz'de yetişen diğer türleri

Diospyros rotundifolia L.

Bileşimi: Meyveleri, glikoz, fruktoz, protein, tanen, karotin, pektin ve C vitamini içerir.

Etki ve kullanımı: Adstringent, kabızlığı giderici ve besleyici etkilere sahiptir. Meyveleri olgunlaşmak üzere veya olgunlaştıktan sonra lapa olarak kullanılır, pekmez ve reçeli yapılır. Olgunlaşmış meyveleri kozmetik sanayinde kullanılır. Olgun meyvelerin özellikle çocuklarda kabızlığı giderici etkisi vardır. Bazı bölgelerde şeker yerine çayı tatlandırmak içinde kullanılmaktadır (Chiej, 1988; Baytop, 1999).

4.1.52. *Ecballium elaterium L. (Cucurbitaceae)*

Türkçe adı: Eşek hıyarı, acı kavun

Botnik özelliği: Bu tür çok yıllık, sarı çiçekli, tüylü, otsu ve sürünücü bir bitkidir. Meyveleri; 4-5 cm uzunlukta, oval biçimli, üzeri pürtüklü ve yeşil renklidir. Olgunlukta renk sarımsı yeşile döner ve meyve saptan kolaylıkla ayrılır. Bu şekilde

meyvenin dip kısmından açılan delikten tohumlar ve usare dışarı fırlar. Bu usare özellikle gözler için çok tahriş edicidir (Bozdoğanlı, 1996).

Bileşimi: Meyve ve köklerde etkili madde olarak, elaterin ve türevleri bulunmaktadır.

Etki ve kullanımı: Meyve usaresinden elde edilen ve elaterium adı verilen madde, dahilen müshil olarak kullanılmaktadır. Meyvelerin sıkılması ile elde edilen taze usare, burna çekilmek suretiyle, sinüzite karşı kullanılması Anadolu'da yaygındır. Klinik deneysel araştırmalarda usarenin sinüzite bir miktar iyileşme sağladığı saptanmıştır (Baytop, 1984).

Köklerden hazırlanan lapa ve merhem haricen, tümörlerin ve egzema gibi kronik cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Kökün iç kısmı bıçakla kazınarak elde edilen usare ağrı kesici ve yara iyi edici olarak cildin üzerine sarılır. Ağız enfeksiyonları içinde kullanılmaktadır.

4.1.53. *Erica arborea* L (Ericaceae)

Türkçe adı: Ağaç funda, Püren, Süpürge çalısı

Botanik özelliği: Ağaç fundası, kışın yapraklarını dökmeyen herdem yeşil, çalı ya da ağaççık görünümündedir. Gövdeden çıkan çok sayıda dalları yukarı doğru ve sürgünleri beyazımsı renkteki tüylerle kaplıdır. 3-7 mm boyundaki iğne yaprakları tüsüzdür ve kısa bir sapla dala 3-4'lü çevrel olarak dizilmişlerdir.

Mart mayıs ayları arasında açan çiçekleri güzel kokulu olup, uzun pramit biçiminde bol çiçekli bileşik salkım halinde bir arada bulunur (Bozdoğanlı,1996).

Bileşimi: Ericolin, arbutin glikozitleri, tanen, uçucu yağ ve şeker içermektedir.

Etki ve kullanımı: Çiçekleri ve yaprakları, infüzyon ve dekoksasyon halinde kullanılır. Tıpta idrar söktürücü ve idrar yolları dejenfektanı olarak kullanılır, ayrıca kabız yapıcı etkisi vardır, taze drog olarak daha etkilidir (Anşin, 1994).

4.1.54 *Euphorbia* sp.(Euphorbiceae)

Türkçe adı:Sütleğen

Botanik özelliği: Süt taşıyan bitkilerdir. Çiçekler çok ingirgenmiştir. Dişi çiçek ovaryumdan erkek çiçek bir stamenden ibarettir. Bu çiçekler siatyum denilen ve erdişi bir çiçeği andıran küçük kısmi durumlarda toplanmıştır. Bir siatyum ,ortada bulunan bir dişi çiçek ve bunun etrafında dizilmiş olan 5 erkek çiçekten oluşmuştur. Bu topluluk kalikse benzeyen beş brakte ile çevrilmiştir. Bu brakteler arasında dört gudde bulunur ve beşincinin yerinde dişi çiçeğin sapı dışarı doğru sarkar (Baytop, 1999).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Euphorbia hierosolymitana BOISS.

Euphorbia myrsinites L.

Euphorbia oblongifolia (C. KOCH) C. KOCH

Euphorbia orientalis L.

Euphorbia squamosa WILLD.

Euphorbia stricta L.

Euphorbia wittmannii BOISS.

Bileşimi: Gövdeye yapılan çiziklerden akan süt, kuruduktan sonra *euphorbium* adlı drogu oluşturur. Sütü; rezin, kauçuk, nişasta ve enzimler taşır. Tohumları ise sabit yağ taşır.

Etki ve kullanımı: Sütü çok tahriş edicidir. Müshil etkide, sütü siğilleri yok etmede kullanılır. Sıtma ve sarılığa karşı kullanılmaktadır (Bozdoğanlı 1996).

4.1.55. *Eupatorium cannabinum* L. (Asteraceae)

Türkçe adı: Koyun Pıtrağı, İbnisina Otu

Botanik özelliği: 1.5 m boylarında, tüylü çok yıllık, kırmızı gövdeli otsu bir bitkidir. Yay gibi dallanmış, yapraklar karşılıklı, 3 parçalı, üsttekiler sade, yaprak parçaları lanseolat ve dişli, dipte dar, ucu sivri, kaba dişli. Çiçekler çok sayıda

korimbus halinde kırmızımsı başçık oluşturur. Taç koyu kahverengi veya siyahtır (Özkan ve ark., 2002). Bitki kayalıklar arasında, nemli ve boş alanlarda, hendeklerde yaşama olanağı bulur (Anşin,1994).

Bileşimi: Eupatorin, inulin, tanen, reçine, tuzlar, esans ve metil valerianate gibi maddeler içerir.

Etki ve kullanımı: Yaprak, kök ve çiçekli uç sürgünlerinden yararlanır. Yaprak ve çiçekli uç sürgünleri safra akışını düzenleyici, temizleyici, kuvvetlendirici ve idrar söktürücü; kökleri ise kabızlığı giderici, terletici ve kuvvetlendirici olarak kullanılır. İnfüzyon, dekoksion, tentür, toz, destile su, sıvı ekstre ve tıbbi şarap halinde kullanılmaktadır. Antik devirlerden beri kabızlığa karşı kullanılan uyarıcı, yan etkisi olmayan bir bitkidir. Sıtma hastalıklarına karşı ateş düşürücü olarak şüpheli sonuçları olsa da kullanılmıştır. Avrupa’ da bazı kırsal yerlerde hayvanların derilerinde bulunan çeşitli parazitlere karşı kullanılmıştır (Chiej, 1988).

4.1.56. *Ficus carica* L. (Moraceae)

Türkçe adı: İncir meyvesi

Botanik özelliği: 10 m boylanabilen bir ağaçtır. Yapraklar saplı, 3-7 loblu ve üzeri pürüklüdür. Meyve küremsi ya da armut biçimindedir. Kuru incir sarı renkli, armut ya da küre biçiminde çok tohumlu, tatlı ve özel kokuludur (Özkan ve ark., 2002).

Bileşimi: Şekerler (% 30-40) ve vitaminler (A,B,C) taşımaktadır.

Etki ve kullanımı: Meyvelerden hazırlanan infüzyon ya da şurup özellikle çocuklarda tehlikesizce kullanılabilen bir müshildir. İncir sütü haricen siğillere karşı kullanılır. Siğil üzerine her gün taze süt sürülürse, siğil zamanla kaybolur. Taze yaprak lapa halinde haricen çıbanların olgunlaşmasında ve delinmesi için kullanılır.

Kuru incirin ezmesinin bir müddet suda bırakılarak fermente edilmesi sonucu elde edilen usare % 3-4 oranında alkol taşır. Bu usare bakır imbikte distilasyonu sonucu “incir rakısı” elde edilir. İncir yaprağından hazırlanan dekoksion (%5) haricen basur memelerini ve çıbanları açmak için kullanılır. Kurutulmuş yapraklarının ayrıca yumuşatıcı ve yatıştırıcı etkisi vardır.

4.1.57. *Foeniculum vulgare* Miller. (Apiaceae)

Türkçe adı: Rezene, Arapsaçı, Raziyan

Botanik özelliği: 1–1,8 m boylarında, dik, tüysüz, mavimsi renkte, sağlam yapıda, gövde oluklu, dallı çok yıllık bitki. Kuvvetli anason ve likör kokulu, dip yapraklar üçgenimsi veya yumurtamsı, kalın ve sapsız, 3–4 katlı tüysü, 30 x 15 cm veya daha büyük çaplı, son parçaları ipliksi, yaprak sapı geniş, etli, gövde yaprakları az, dip yapraklara benzer ancak daha küçüktür (Özkan ve ark., 2002).

Bileşimi: Sabit yağ ve uçucu yağ (% 3–7) taşımaktadır (Baytop, 1999).

Etki ve kullanımı: Gaz giderici, süt salgısını çoğaltıcı, idrar, adet ve balgam söktürücü, kasılma ve kramplara karşı etkilidir. İnfüzyon, sıvı ekstre, tentür, esans ve tıbbi şarap şeklinde kullanılır. Meyveleri likör içkisinin destilasyonunda ve parfümeride, aynı zamanda günlük yiyeceklerin korunmasında kullanılır. Diğer yandan bu bitkiden sarı bir renk maddesi elde edilir. Temel olarak iyi bir yiyecek bitkisidir. Salataya harç olarak katılır. Tohumları balığa ve diğer yemeklere katılır (Chiej, 1988). Yaprakları yara iyileştirici, kökü ise idrar arttırıcı olarak kullanılır (Baytop, 1999).

4.1.58. *Fragaria vesca* L. (Rosaceae)

Türkçe adı: Orman çileği, Yaban çileği

Botanik özelliği: Rizomlu ve stolonifer, çok yıllık otsu bir bitkidir. 3-30 cm uzunluğundaki odunsu yapıdaki silindirik rizomdan oluşan dip yapraklar rozet şeklinde ve üçlüdür. Yaprakçıklar 1-6 cm. çapında, yumurtamsı veya baklava dilimi şeklinde, simetrik, kaba dişlidir. Yaprakların üst yüzü dağınık kıllı, alt yüzü soluk ve mavi dumanlıdır. Çiçekler erselik, beşer parçalı, 2-7 çiçekli, genellikle yapraklardan kısa, çanak yaprak 3-4 mm çapında, mızrak şeklinde, düz veya geriye kıvrık taç yaprak beyaz renkli 4-5 mm çapında, ters yapıda veya yuvarlak şekillidir. Çiçek tablası kırmızı, tüsüzdür. Meyve 1-2 cm çapında, önceleri yeşil, olgunlaştığında parlak kırmızı, etli ve sulu, agregat meyve tipindedir. Orman çileği ıslak yerlerde özellikle nemli orman içlerinde yayılır (Özkan, 2005).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Fragaria viridis DUCHESNE

Bileşimi: Vitaminler, protein, şeker ve tuz içerir. Rizomlarında tanen, alkol ve potasyum vardır.

Etki ve kullanımı: Meyveleri çok değerli ve lezzetlidir, yenilebilir. Meyvelerinden reçel, marmelat ve likör yapılır. Üre ve şeker hastalıklarına karşı çok iyi gelir. Ayrıca kozmetik sanayiinde cilt güzelliği kremlerinde çok kullanılır.

Çilek kökü infüzyon ve dekoksasyon halinde kabız yapıcı, iştah açıcı ve idrar artırıcı olarak kullanılır. Tehlikesiz ve etkili bir droptur (Baytop, 1999).

4.1.59. *Frangula alnus* L. (Rhamnaceae)

Türkçe adı: Barut ağacı, Erkek akdiken

Botanik özelliği: 2-5 m boylanan çalı formunda küçük bir ağaçtır. Kabuk ince düzgün, dallar yukarı doğrudur. Yapraklar 3-8 cm çapında, sivri ya da küt uçlu, her iki yüzü tüysüz, alt yüzünde orta damar boyunca basık tüyler bulunur. 5-11 çift yan damarlı, yaprak sapı 1-2 cm ve tüylüdür. Meyve 6-10 mm çapında olgun halde siyah renktedir. Ormanlarda, çalılıklarda, dere kenarlarında, nemli, ve zengin topraklarda yetişir (Özkan, 2004).

Bileşimi: Glikozitler, frangulin ve birçok kimyasal bileşikler içerir. Kabukları % 10 oranında tanen, saponin, şeker, acı madde ve antrasen türevleri(gliko-frangulin, frangulin) taşımaktadır.

Etki ve kullanımı: Kabuk, yapraklar ve meyve zehirli olup, en çok zehir taze haldeki kabukta bulunur. Etkisi kuvvetli ishal, şiddetli mide ağrısı, bulantı ve kusma şeklinde kendini gösterir. Çok eski çağlardan beri kabızlığı giderici ilaç olarak kullanılmış ve günümüzde de kullanılmaktadır. Ayrıca sarılık tedavisinde standart hap haline getirilmiştir. Müshil olarak kullanılır, ayrıca midevi etkilere sahiptir. Taze kabukları zehirli olduğundan kurutulmuş halde kullanılması önerilmektedir (Baytop, 1999). Kabuktan sarı boya olgunlaşmamış meyvelerinden ise yeşil bir boya elde edilir (Chiej, 1988).

4.1.60. *Fraxinus angustifolia* L. (Oleaceae)

Türkçe adı: Sivri Meyveli Dişbudak

Botanik özelliği: 20-30 m boylanabilen, ince ve derin ağsı çatlaklı kabuğu olan bir ağaçtır. Sürgünleri ve yaprak sapı çıplaktır. Kış tomurcukları koyu kahverengidir. Yaprakları sapsız, dar, yumurta ya da mızrak şekilli, sivri uçlu, çoğunlukla keskin dişlidir. Çiçekler salkım şeklindedir, çanak ve taç yapraklar körelmiştir.. Bitki yapraklanmadan önce çiçeklenir. Meyve 2-3 cm çapında sivri uçludur.Bitki genellikle ıslak ve dolma alanlarda, dere kenarlarında, karışık yapraklı ormanlarda yetişme alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Malik asit, inositol, mannitol, quercitrin, tanen, reçine ve acı maddeler içerir.

Etki ve kullanımı: Terletici, idrar söktürücü ve kabızlığı giderici etkileri vardır. Yaprakları infüzyon halinde müshil, idrar ve süt çoğaltıcı, kabukları ise kabızlıkta, ateş düşürücü ve kuvvet verici olarak kullanılır (Baytop,1999).

4.1.61. *Galanthus ikariae* L. (Liliaceae)

Türkçe adı: Kardelen

Botanik özelliği: Oval şekilde soğanlı, yaprakları iki adet, şerit veya dar mızrak şeklinde, çok yıllık otsu bir bitkidir. Yapraklarının ucu küt, açık ya da cilalı koyu yeşil renktedir. Çiçekler tek, sarkık, beyaz renklidir (Özkan,2005).

Bitki sık yapraklı ormanlarda, kayalar arasında nemli çatlaklarda yetişme olanağı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Soğanları, toksik alkaloidler içerir.

Etki ve kullanımı: Tıp ve eczacılıkta çok kullanılmaktadır. Bu amaçla sökülerek ihraç edilmektedir. Özellikle, galanthamin alkaloid içeriğinden dolayı bitki sökülmemektedir (Uzun, 2006). Bu alkaloid adale çalıştırıcı özellikte olup bu amaçla çocuk felci hastalığına karşı fizik tedavide kullanılan Nivalin ampül preparatı yapımında kullanılmaktadır (Baytop, 1984).

4.1.62. *Glechoma hederacea* L. (Labiatae)

Türkçe adı: Yersarmaşığı

Botanik özelliği: Narin yapılı, sürünücü, 10-20 cm boylanabilen, gövdesi 4 köşeli dalsız otsu bir bitkidir. Yapraklar uzun saplı, böbrek veya yürek şeklinde, üst yüzü koyu yeşil, alt yüzü açık yeşil renktedir. Damarlanması yaprağa kalın pürüzlü bir yapı verir. Kenarları küçük loplu veya dilimli dişlidir. Çiçekler gevşek bir kurul halinde, çanak 5 parçalı, taç yaprak açık morumsu veya leylak renklidir. Bitki ıslak dere kenarlarında ve nemli çayırarda yayılma alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Tüm bitki acı maddeler, uçucu yağ, tanen ve choline içerir.

Etki ve kullanımı: Tüm bitki infüzyon, şurup ve sıvı ekstre halinde kullanılır. Öksürük giderici, süt salgılayıcı, sinirleri yatıştırıcı, balgam söktürücü, kuvvet verici ve haricen yaraları iyileştirici özelliklere sahiptir. Yapraklar kurutulmuş çay gibi demlenerek içilebilir. Genç yapraklar salatalara harç olarak katıldığında, salataya aromatik bir koku verir (Baytop, 1999).

4.1.63. *Helleborus orientalis* Lam. (Ranunculaceae)

Türkçe adı: Kar ot

Botanik Özelliği: Yapraklarının alt yüzü tüylü olan türüdür.

Bileşimi: Hidrastin, bereberin, glikozit taşır.

Etki ve Kullanımı: Lohusa sancılarında ağrı kesici olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

***Helleborus vesicarius* Aucher (Ranunculaceae)**

Türkçe adı: Sığır Öldüren

Etki ve kullanımı: Kimyasal özelliği araştırılmamıştır, tedavi amaçlı kullanımı yoktur.

Bileşimi: Hidrastin, bereberin, glikozit taşır. Hayvanlarda zehirlenmelere neden olur. Kökleri sığırların göğüs hastalıklarında kalp kuvvetlendirici glikozit taşır (Bozdoğanlı, 1996).

4.1.64. *Hippophae rhamnoides* L. (Elaeagnaceae)

Türkçe adı: Yalancı iğde, Cıcılık

Botanik özelliği: Dikenli, yapraklarını döken, 10 m boylanabilen bir ağaçtır. Özellikle yapraklarının alt yüzü belirgin gümüşü renktedir. Yapraklar dar uzundur. Erkek çiçekler 2 stamenli, dişi çiçekler terminal salkım halindedir. Meyve sarımsı veya portakal renginde, eliptik şekillidir. Bitki dere kenarlarında dik ve sarp kayalıklarda kumlu ve taşlıklı topraklarda yetişme alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Falavonik glikozitler, B gurubu, E ve C vitaminleri ve organik asitler (malik asit) içerir.

Etki ve kullanımı: Meyveleri kabız yapıcı, kuvvet verici, antiseptik etkilere sahiptir. İçerdiği yüksek oranda C vitamini sayesinde grip ve soğuk algınlıklarına karşı başarıyla kullanılır. İnfüzyon, şurup veya reçel halinde kullanılır. Etkili ve zararsız bir drogtur (Baytop, 1999). Ayrıca kanamayı durdurmak amacıyla acil müdahalelerde lapa halinde etkilidir.

Mayhoş tadı olan meyveleri lezzetli olup yenilir, reçeli ya da marmelatı yapılır, hoşaf halinde kaynatılıp içilir. Meyveleri ezilip açık yaralar üzerine sürülerek yaraların tedavisinde kullanılır.

4.1.65. *Humulus lupulus* L. (Cannabaceae)

Türkçe adı: Şerbetçi otu, Ömerotu, Mayaotu, Bira Çiçeği

Botanik özelliği: 6 m Boylanabilen, çok yıllık, etli köklü, dört köşeli gövdesi olan, sarılıcı bir otsu bitkidir. Yapraklar elsi, karşılıklı veya almaçlı dizili, derin loblu, loblar sivri uçlu, kenarları kaba dişlidir. Monoik erkek çiçekler sürgün uçlarında salkım halinde, dişi çiçekler ise 2-3 çiçekli sarımsı bir kozalak gibidir. Meyve çok tohumlu, küresel yapıda ve sarımsı renktedir. Bitki çalılıklarda, güneşli açık alanlarda, hendeklerde canlı çitler arasında görülür (Anşin,1994).

Bileşimi: Eterik yağ (Myrcene ve Humulene), myrcenol, linalol, tanen, reçine, uçucu yağ, mum, acı maddeler içerir.

Etki ve kullanımı: Dişi çiçekleri kullanılır. Ateş düşürücü, ağrı kesici, hazmı kolaylaştırıcı etkiye sahiptir. Genç sürgünler kuşkonmaz gibi kaynatılıp yenilebilir. Lupulis reçinesi tablet halinde emzikli annelere süt çoğaltıcı olarak verilir. Ayrıca geleneksel olarak biraya acı tat vermek için dişi çiçekleri kullanılır. Aynı zamanda iştah açıcı, idrar artırıcı, terletici ve yatıştırıcı etkilere sahip zararsız bir drogdur (Baytop, 1999).

4.1.66. *Hyoscyamus niger* L. (Gentianaceae)

Türkçe adı: Karabanotu, Banotu, Şeytan gözü, Domuz Fasülyesi, Bengildek, Berç

Botanik özelliği: 20-80 cm boylanabilen, bir veya iki yıllık, yapışkan tüylü, kuvvetli kokulu, sağlam ve kalın gövdeli otsu bir bitkidir. Dip kısmı ender olarak odunsu yapıdadır. Yapraklar yumurtamsı ya da dar yumurta şeklinde, bazen mızrak veya uzun şerit şeklinde ve lobludur. Loblar üçgenimsi veya mızrak şeklinde, sivri uçlu, alt yapraklar kısa saplı, gövde yaprakları ise sapsız ya da gövdeyi sarmış şekildedir. Çiçekler 2-3 cm çapında olup, çanak 10-15 mm çapındadır. Meyve evresinde 20-40 mm, büzülmüş halde karın kısmı sık tüylü, dişleri keskin ve sivridir. Taç yapraklar 2-3 cm uçuk sarı renkli mor çizgilidir, boğaz kısmı koyu kırmızıdır. Bitki taşlı, kumlu ya da kayalık yerlerde özellikler deniz kıyılarındaki buğday tarlalarında, yol kenarları ve açık alanlarda yetişme alanı bulur (Özkan, 2005).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Hyoscyamus reticulatus L.

Bileşimi: Hyosciyamin, atropin, yağ ve scopolamin alkaloidleri, nişasta, tuz ve sakız içermektedir.

Etki ve kullanımı: Bitki toz, tentür, sıvı ekstre, şurup, merhem, uçucu yağ, infüzyon halinde kullanılır. Ağrı kesici, uyuşturucu, büyütücü etkilere sahiptir. Merhemi haricen romatizma, eklem rahatsızlıkları ve baş ağrılarını gidereci olarak kullanılır. Yaprakları sigara gibi içilirse astım krizlerine karşı etkili, şurubu ise

Parkinson hastalığından ileri gelen ağrıları gidericidir. İlaç olarak etkisi ilk kez Dioscorides tarafından saptanmıştır. (Jordan, 1976; Chiej, 1988).

4.1.67. *Hypericum perforatum* L. (Guttiferae)

Türkçe adı: Sarı kantaron, Koyun Kıran, Binbir Delikotu, Mayasıl otu, Kanotu.

Botanik özelliği: 30-80 cm boylanabilen, tüysüz, odunsu ve dik gövdeli, bazen köklenerek yayılan, küçük rizomlu, karşılıklı dallı çok yıllık otsu bir bitkidir. Yapraklar, karşılıklı ya da sapsızdır. Sarı parlak çiçekleri vardır. Çiçekler dalların ucunda 5 parçalıdır ve bitki yapraklı dallardan ibarettir. Yapraklar ışığa tutulduğunda yağ guddeleri, parlak noktacıklar halinde gözükür. Bitkiye binbir delikotu denilmesinin sebebi budur (Anşin,1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Hypericum bithynicum BOISS.

Hypericum bupleuroides GRIS.

Hypericum fissurale WORON.

Hypericum hirsutum L.

Hypericum marginatum WORON.

Hypericum montanum L.

Hypericum montbretii SPACH

Hypericum nummularioides TRAUTV.

Hypericum pruinatum BOISS. ET BAL.

Hypericum xylosteifolium

Bileşimi: Uçucu yağlar, tanen, hypericine, hyperoside ve flavon türevleri içerir.

Etki ve kullanımı: Dahilen idrar söktürücü, parazit giderici, göğüs yumuşatıcı, antispazmatik, kabız yapıcı, haricen antiseptik ve yara iyileştirici özelliktedir. Çiçekli dalları zeytin yağında bekletildikten sonra elde edilen karışım, özellikle yanıkların tedavisinde çok etkilidir (Baytop, 1999).

Taze çiçekli uç sürgünleri kullanılır. Ayrıca yapraklar çay gibi içilebilir. Aromatik kokusu ile likör içkisinin destilasyonunda kullanılır. İnfüzyon, sıvı ekstre, şurup, yağ, tıbbi şarap halinde kullanılır (Chiej, 1988). Eskiden birçok evde bu bitkiden birkaç sürgün güzel koku vermek için odaların duvarlarına asıldığı belirtilmektedir.

4.1.68. *Juglans regia* L. (Juglandaceae)

Türkçe adı: Ceviz

Botanik özelliği: Vatanı Anadolu olup 18-20 cm kadar boylanabilen bir ağaçtır. Yaprakları 5-9 foliollü, folioller oval-eliptik ve tam kenarlıdır. Erkek çiçekler önceki yılın dalları üzerinde bulunan, çok çiçekli, sarkık amentumlar halindedir. Dişi çiçekler o senenin dalları üzerinde tek veya 2-3'ü bir arada küçük bir küme halinde bulunur. Meyve durupadır, perikarpı yeşildir (Baytop, 1999).

Bileşimi: Tanen, uçucu yağ, boyar madde (juglan), juglanın redüklenmiş türevi yapraklarda glikozit halinde bulunur. Ceviz % 70 yağ taşır.

Etki ve kullanımı: İştah açıcı, kabız yapıcı, kan şekeri düşürücü, kuvvet verici etkilidir. Ceviz yaprağı taze meyve kabuk, yün, pamuk, ipek ipleri kahverengine boyamak için ve saç boyamada kına ile karıştırılarak kullanılır. Ceviz yağı, müsil ve safra artırıcı olarak kullanılır. Meyvesi şeker hastalarına gıda olarak verilir (Baytop, 1999). Saç dökülmesi, deri çatlamalarında, ishal, dizanteri ve veba hastalığında etkilidir. Böcek öldürücüdür. Hayvan yaraları için antiseptiktir. Sarılık ve bel soğukluğunda kullanılır. Romatizma ve öksürüğe karşı da etkilidir.

4.1.69. *Juniperus communis* L. (Cupressaceae)

Türkçe adı: Adi Ardıç

Botanik özelliği: Dioik, çalı ya da bazen 15 m ye kadar boylanabilen, kuzey yarı küresinin en yaygın odunsu türlerinden biridir. Yapraklar iğne biçiminde, iğne uçlu batıcı üst yüzeyleri koyu yeşil alt yüzeyleri açık yeşil renktedir. Yaprakların üst yüzlerinde tek bir stoma çizgisi vardır. 2-3 yılda olgunlaşan etli kozalaklar ardıç

meyvesi olarak anılıp olgunlukta morumsu siyah renktedir. Meyve 5-8 mm çapındadır. Mavi mumla kaplıdır. Üç köşeli, üç tohumlu ve sert kabuklu aromatik kokulu, baharlı tatlımsı lezzeti olan meyvelerinde genellikle 3 bazen 1 tohum bulunur. Bitki kayalık yamaçlarda, çalılıklarda, orman kenarlarında yetişmektedir (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Juniperus communis L. subsp. hemisphaerica (PRESL) NYMAN

Juniperus foetidissima WILLD.

Juniperus oblonga BIEB.

Bileşimi: Uçucu yağlar,terpinen, camphene, cadinene terpinol, şeker, reçine ve organik asitler içermektedir.

Etki ve kullanımı: İdrar söktürücü ilaçların bileşiminde kullanılmaktayken, idrar yollarını tahrip ettiği gerekçesiyle kullanımından vazgeçilmiştir. Deri hastalıklarında, kellikte, cin ve alkollü bazı içkilerin yapımında kullanılmaktadır. Halk arasında romatizma ağrılarında, haricen yağından faydalanılır, meyvesi demlenerek mide hastalıklarında kullanılır. Bağırsak spazmlarını gidermede etkilidir. Meyvelerinde şekerce zengin bir pulpa vardır (Bozdoğanlı, 1996). Meyvelerinden yapılan andız pekmezi zayıf, kansızlık çeken kişilere yedirilir, kuvvetlendirici, kan yapıcı özellikleri vardır.

4.1.70. *Laurocerasus officinalis L. (Rosaceae)*

Türkçe adı: Karayemiş, Taflan

Botanik özelliği: Karayemiş, çalı ya da 5 m boylanabilenherdem yeşil küçük bir ağaçtır. Genç sürgünler tüsüzdür. Yapraklar derimsi yapıda uzun şerit veya dar eliptik şekillerde, almaçlı dizilmiş, seyrek ve belirsiz dişli, bazen tam kenarlıdır. Yaprakların üst yüzü koyu yeşil ve parlak cilalı, alt yüzü soluk yeşil ve tüsüzdür. Yaprak sapı oluklu, orta damar belirgin, sapa yakın yerde birkaç adet yağ bezesi bulunur. Çiçekler 5-12 cm uzunluğunda dik duran kopmak bir salkım oluşturur. Çoğunlukla çiçek kurulları yapraklardan kısadır. Taç beyazdır. Meyve önceleri yeşili olgunlaştığında koyu kırmızı ya da siyah renk alır. Bitki özellikle kayın ve ladin

ormanlarında, orman gülü ile birlikte 20-2000 m yüksekliklerde bulunmaktadır (Palabaş Uzun, 2006).

Bileşimi: Yapraklarında ve meyvelerinde Laurocerasin (prulaurasin), tanen ve şeker vardır.

Etki ve kullanımı: Kasılmalara karşı ağrı kesici ve zehir dağıtıcı etkisi vardır. Buğu yapılarak, çay gibi demleme şeklinde, şurup ve toz halinde kullanılır. prulaurosin hidrosianik asite dönüştüğü için zehirli bir bitkidir. Kokain, kafein ve kazeinle kullanılmaz. Meyve olgunlaşmadan önce yeşilken oldukça zehirli, ancak olgunlaştığında başta likör olmak üzere çok değerli içkileri yapılır. Badem kokusu bir tat verir. Tohumu kırılmadan marmelat yapılır, bu lapa haricen kullanıldığında ağrıları giderir ve Antipruriginous etki yapar. Buğu yapıldığında öksürük nöbetlerinin önlenmesinde yadsınamaz olumlu ir etkisi vardır. Tüm organları prussic asit içerdiği için, kırılmış yaprakları entemolojistlerce böcekleri öldürmek için kullanılır (Anşin,1994). Ayrıca yaprakları çelenk yapımında kullanılır

4.1.71. *Laurus nobilis* L. (Lauraceae)

Türkçe adı: Akdeniz Defnesi

Botanik özelliği: Bu tür 3-10 m boylanabilen, kışın yaprağını dökmeyen, sarı çiçekli, dioik bir ağaç yada ağaççıktır. Meyve küçük bir zeytin tanesi şeklinde olup, olgunlukta parlak siyah renk alır. Sonbaharda olgunlaşır. Yapraklar 5-10 cm uzunlukta ve 2-5 cm genişlikte, derimsi ve serttir, kenarları dalgalı ve kısa saplıdır. Sarımsı yeşil renkli, özel kokulu ve baharlıdır (Erden, 2006).

Bileşimi: Yaprak tanen, acı madde ve % 1-4 oranında uçucu yağ taşımaktadır. Uçucu yağ içerisinde özellikle % 35- 50 Oranında sineol bulunur. Meyvesi uçucu yağ, sabit yağ, ve nişasta taşır. Meyvesi % 34, kabuğu (perikarp ve mezokarp) % 48 ve çekirdeği (endokarp) % 25 sabit yağ içermektedir. Defne çekirdek yağının, % 51'ini lourik yağın oluşturduğunu; bu yağında, % 61'ini doymuş yağ asitlerinin, % 39'unu da doymamış yağ asitlerinin oluşturduğu belirlenmiştir. Defne çekirdek küspesinde % 9 oranında ham protein varlığı tespit edilmiştir.

Etki ve kullanımı: Yaprak terletici, antiseptik, midevi etkilere sahiptir. Çok kullanılan bir baharattır. Likörlerin yapımında kullanılır. Meyvesi idrar arttırıcı olarak ve dahilen romatizma için dekoksiyom halinde kullanılır. Yağı haricen merhem halinde romatizma ağrılarını dindirici ve vücut parazitlerini öldürücü etkidedir. Sindirim sistemi rahatsızlıklarına karşı, idrar söktürücü ve terletici olarak kullanılmaktadır. Veteriner hekimlikte haricen ağrı kesici ve hayvanları sineklerden koruyucu olarak, hayvanların derisine sürülmek yoluyla kullanılmaktadır.

Yapraklarından ve meyvelerinden elde edilen Oleum lauri adlı yağ, parfümeri ve sabun sanayinde kullanılır. Defne yağı, prina yağı ile karıştırılarak “Defne sabunu”adı verilen kirlili sarı renkli bir sabun yapılmaktadır. Bu sabun cilt hastalıklarına ve saç dökülmelerine karşı kullanılmaktadır (Erden, 2006).

Uçucu yağında bulunan okaliptol ve öjenolün yapraklara kazandırdığı konservan etkiden dolayı konservecilikte kullanılmaktadır. Defne yaprakları mutfaklarda eski çağlardan beri özellikle balık yemeklerinde kullanılır. Yaprakları öğütülerek yemeklerde baharat olarak kullanılmaktadır.

4.1.72. *Lilium monadelphum* Bieb. (Liliaceae)

Türkçe adı: Sarı çiçekli Zambak, Zigana Zambağı

Botanik özelliği: 130 cm boylanabilen, soğanı 4-8 cm çapında sarı çiçekli, yaprakları sarmal dizili, orta yapraklar geniş ya da ince mızrak şeklindedir (Şimşek, 2002)

Çiçekler çoğunlukla soluk veya sülfür sarısı, genellikle çikolata rengi beneklidir. Periant parçaları oblanseolat, uçta yumuşak tüylü, iç periant parçaları 10-16 mm genişliğinde kısa sivri uçlu, uzun, dardır. Çoğunlukla kurduğunda dökülür. Bitki genellikle *Fagus* ve *Picea* orman kenarları *Rhododendron* çalılıkları, göl kenarları, asitli topraklarda yetişir (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Lilium carniolicum BERNH. EX W. KOCH

Lilium kesselringianum MISCZ

Bileşimi: Tanen, sciline ve müsilağ maddeleri içerir.

Etki ve kullanımı: Soğanları, dekoksiyon, lapa merhem ve uçucu yağ halinde değerlendirilir. Yatıştırıcı, yumuşatıcı, balgam ve adet söktürücü etkilere sahiptir. Çiçekleri için süs bitkisi olarak kullanılmak amacıyla yetiştirilir. Egzamaya karşı oldukça etkilidir. Tepallerinin yağlı maserasyonu ile elde edilen sıvı karışım egzama yaralarına sürülerek uygulanır. Ezilen soğanları abselere sürülerek tedavi edici olarak kullanılır (Anşin, 1994).

4.1.73. *Malva sylvestris* L. (Malvaceae)

Türkçe adı: Büyük ebegümeci

Botanik özelliği: Haziran ve eylül aylarında beyaz, mor renkli çiçekler açan 2 ya da çok yıllık otsu yayılgan bir bitkidir. Büyük tipte ebegümeci 100-150 cm kadar boylanabilir. Yaprakları parçalı ve 5 girintilidir. Bu türler, çiçeklerindeki korolla boyu ile birbirinden kolaylıkla ayırt edilebilir. Çiçekler erguvan, pembe-beyaz renkte olup 5 petallidir. Bu türde korolla uzunluğu 14-25 mm olduğu halde *Malva neglecta* türünde en fazla 18 mm olmaktadır. Küçük tipte ebegümeci ise 45-50 cm boylanır ve çok dallanır. Yaprakları kalp şeklinde, çiçekleri 5 petalli, krem beyaz ve pembe renktedir (Özcan, 2005).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Malva neglecta WALLR.

Bileşimi: Besin değeri yüksektir.100 gr Ispanakta bulunan demir miktarı, ıspanakta 8-11 mg arasında değişirken, ebegümecide bu miktar 5-15 mg’dır. Toplam katı madde miktarı pazı, ıspanak ve semiz otundan daha yüksek tir. Bitkinin yaprağı % 15-20 oranında müsilaj, glikoz ve pektin taşır.

Etki ve kullanımı: Doğadan toplanarak yeşil sebze olarak tüketilir. Boğaz ağrılarını giderir, diş ve ağız apselerinde gargara, bazı deri hastalıklarında ve çibanlarda lapa halinde kullanılmaktadır. Bağırsak koruyucu ve yumuşatıcı etkiye sahiptir. Solunum ve sindirim sistemi tahrişleri ve iltihaplarında koruyucu olarak kullanılır. Taze yapraklarından ve köklerinden, hazırlanan çay; sinirleri kuvvetlendirici ve sakinleştirici etkilidir. Çapak ve arpacık için losyon olarak, bağırsak kurdu içinde kaynatılarak özünden ilaç olarak yararlanılır (Gürhan, 2004).

4.1.74. *Matricaria chamomilla* L. (Asteraceae)

Türkçe adı: Papatya, Tıbbi Papatya, Mayıs Papatyası

Botanik özelliği: Bu tür 20-50 cm boyolanabilen, çok dallı, yaprakları parçalı, tüsüz, çiçekleri küçük başlar (kapitalum) şeklinde, tek yıllık otsu bir bitkidir. Çiçek durumu, 5-10 mm çapında dil şeklindeki çiçekler beyaz renkli, bir sıra ve 12-20 adet, tüp şeklindeki çiçekler sarı renkli, çok sayıda ve kapitulum ortasında, çiçek tablası az koni biçiminde, üzeri çıplak ve içi boş (diğer papatyalardan farklı), kokusu özel ve kuvvetli, tadı acımsıdır (Anşin, 1994).

Bileşimi: % 0,2-1 arasında uçucu yağ, rezin, acı madde ve fenolik bileşikler (flavonlar, kumarin) taşımaktadır. Uçucu yağı içerisinde; chamazulen, terpenik, ve seskiterpenik bileşikler taşımaktadır (Baytop 19984).

Etki ve kullanımı: Kamazulenden dolayı, drog; taş düşürücü, spazm çözücü, yatıştırıcı ve terletici, bağırsak gazlarını giderici olarak infüzyon halinde, diş eti ve bademcik iltihaplarına karşı ayrıca saç boyası olarak dekoksasyon halinde kullanılır (Baytop 1999).

Mide, bağırsak yaralarını izole eder, sinir sistemini düzenler. Uyarıcı, antispazmotik, idrar çoğaltıcı, iştah açıcı, yatıştırıcı, gaz ve safra söktürücü etkilere sahiptir. Haricen infüzyonu boğaz iltihaplarına karşı gargara halinde, ağrı kesici ve yara iyi edici olarak kullanılmaktadır.

4.1.75. *Melissa officinalis* L. (Lamiaceae)

Türkçe adı: Oğulotu, Limon nanesi

Botanik özelliği:Bu tür 20-150 cm yükseklikte tüylü, çok yıllık, otsu bir bitkidir. Limon kokuludur. Yapraklar basit, saplı ve dişli kenarlıdır. Çiçekleri beyaz sarımsı veya kırmızımtrak renkli, korolla tüpü eğrice, stamen 4 tane, filamentler birbirine doğru yaklaşmıştır (Özkan, 2005).

Bileşimi: Tanen ve uçucu yağ taşır. Uçucu yağ içinde özellikle; Oleum melissae sitral, sitronellal, sitronellol ve linalol bulunmaktadır.

Etki ve kullanımı: Yatıştırıcı, midevi, gaz söktürücü, terletici ve antiseptik etkilere sahiptir (Baytop,1999). Mide ve bağırsak ağrılarını keser, kalbi kuvvetlendirir. Hazımsızlık, başağrısı, migrende de faydalıdır. Melankoli, sara, baş dönmesi, kulak çınlaması ve sinir krizlerinde şikayetleri ortadan kaldırır. Bayılmalarda kullanılır. Aybaşı ağrılarını keser ve aybaşı kanamalarını düzenler, hafıza zayıflığında kuvvetlidir.

4.1.76. *Mentha longifolia* L.(Labiatae)

Türkçe adı: Uzun Yapraklı Nane, tüylü nane

Botanik özelliği: Tüylü, keskin kokulu, rizomlu, çok yıllık otsu bir bitkidir. Rizom çoğunlukla toprak altında pulsu yapraklar taşır. Çiçekli gövde 40-120 cm boyunda yaprakları 50x18 mm çapında, sapsız veya ender olarak saplıdır. Yaprak uçları hemen hemen sivri, dip kısmı yürek şeklinde, kenarları keskin, düzensiz dişli, üst yüzü yeşil-gri renkte tüylü, alt yüzü ise beyaz ve tüylüdür. Çiçekler çok sayıda, başak halinde, sapsız veya kısa saplı taç beyaz bazen leylak renklidir. Bitki dere kenarlarında, bataklıklarda ve ıslak alanlarda yayılma gösterir (Tarımcılar, 1996).

Bileşimi:Menthol, menthone, tanen, enzimler, pektin, terpenik maddeler içerir (Tarımcılar, 1997).

Etki ve kullanımı: Yapraklar ve çiçekli uç sürgünleri, infüzyon, sıvı ekstre, şurup, toz esans ve meyve suyu halinde kullanılır. Kuvvet verici, hazmı kolaylaştırıcı, kasılmaya karşı, öksürük giderici etkileri vardır. Çok eskiden beri mutfaklarda kullanılan kuvvetli aromatik bir baharattır. Parfüm ve içki sanayinin temel maddelerinden birisidir. Ayrıca nanelerin yatıştırıcı, midevi, gaz giderici, bulantıyı önleyici ve ishale karşı olumlu etkileri vardır (Baytop, 1999).

Nanelerin çok sayıda kültür formları vardır ve kuvvetli bir antiseptiktir.

4.1.77. *Mentha piperita* L. (Labiatae)

Türkçe adı: Bahçe Nanesi

Bileşimi: Rezin, tanen ve uçucu yağ (% 0.5-1) taşımaktadır. Uçucu yağ miktarı yetiştirilen ırka ve yetiştirme koşullarına göre büyük değişiklikler gösterir. Uçucu yağ içinde terpenler, serbest ve ester halinde mentol (% 40-60), menton (% 8-10) ve mentofuran bulunmaktadır (Tarımcılar, 1996).

Etki ve kullanımı: Özellikle sinirsel kökenli mide bulantılarını kesici, gaz söktürücü ve koku verici olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

Mide ağrılarına, kusmaya iyi gelir, sarılık tedavisinde kullanılır, dil tutukluğunu giderir. Felç tedavisinde kullanılır. Gaz söktürür, ateş düşürücüdür. Uykusuzluk, baş dönmeleri ve ağrılarında faydalıdır. Nefes yolları enfeksiyonları tedavisinde kullanılır. Öksürüğü geçirir. Nefes kokuları, diş eti ve diş hastalıklarında gargara yapılarak kullanılır. Bel soğukluğu tedavisinde kullanılır. Kalbe ferahlık verir. Şişkinlikleri indirir, ağrıları keser. Suyu ile yıkanılırsa kelliği önler. Görme bozukluklarını tedavi eder. Yılan ısırılmaları, böcek ve akrep sokmalarında kullanılır. Kadınların adet sancılarını keser. Mide sarkmasını tedavi eder (Başbağ, 1993).

Mentha pulegium

Türkçe adı: Yarpuz, filisgin

Botanik özelliği: Kaliks boğazı tüylü, kaliks dişleri eşit olmayan alçak bir türdür. Nemli ve su basan yerlerde sık rastlanır.

Bileşimi: Uçucu yağı pulegon bakımından zengindir (Tarımcılar, 1996).

Doğu Karadeniz 'de Bulunan diğer *Mentha* Türleri

Mentha pulegium L.

Mentha aquatica

Mentha x Dumetorum Schultes

Mentha longifolia L. Hudson subsp. *longifolia*.

Mentha spicata L. Subsp. *spicata*.

Mentha x Villosa-Nervata Opiz.

Mentha suaveolens Ehrh

4.1.78. *Mespilus germanica* L. (Grossulariaceae)

Türkçe adı: Muşmula, Yeni Dünya

Botanik özelliği: Yöresel olarak beşbüyük ya da döngel olarak bilinen bitki 2-3 m boylanan, kışın yapraklarını döken dikenli bir çalı ya da 5-6 m boylarında küçük bir ağaçtır. Genç sürgünler tüylü, yapraklar almaçlı dizili, geniş rozet şeklinde, tam kenarlı ya da dişli, kısa sivri uçlu, üst yüzü hafif tüylü ve koyu yeşil, alt yüzü sık tüylüdür. Çiçekler beyaz ve beşer parçalı 3-4 cm çapında, kaliks sık tüylü ve korolladan daha uzundur. Meyve önceleri yeşilimsi, olgun halde açık kahverengidir. Bitki orman içlerinde ki açıklıklarda, kayalık ve orman içlerinde yayılma gösterir (Anşin, 1994).

Bileşimi: Tanen, sitrik asit, malik asit, peptic maddeler, şeker ve vitaminler içerir.

Etki ve kullanımı: Yaprak, meyve ve tohumları kullanılmaktadır. Pulp; kabızlığı giderici, yaprakları; adstringent, Çekirdekler; mesane taşlarını eritici özelliklere sahiptir. Çekirdekleri öğütüldüğünde sadece doktor kontrolünde taş eritici olarak kullanılır. Yine çekirdeği, idrar artırıcı, infüzyon halinde mesane ve böbrek taşlarını düşürücüdür (Baytop, 1999). Meyvesi olgunlaştığında yenir, çok güzel marmeladı olur fakat uzun süre saklanamaz.

4.1.79. *Morus nigra* L. (Moraceae)

Türkçe adı: Karadut

Botanik özelliği: 10-15 m boylarında, yaygın ve kalın dallı, kışın yapraklarını döken orta boylu bir ağaçtır. Genç sürgünler tüylü, yapraklar almaçlı dizili, biraz derimsi yapıda, üst yüzü koyu yeşil, alt yüzü açık yeşildir. Aya ucu sivri, dip kısmı yürek şeklinde, kenarları testere gibi dişli, sade yapıda bazen lopludur. Çiçek kurulu uzun, erkek ve dişi çiçeklerin 4 parçalı priant örtüsü vardır. Bileşik meyve olgun halde siyah renkte, küremsi yapıda, ezildiğinde kırmızı bir meyve suyu çıkarır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bağ ve bahçelerde kültürü yapılmaktadır (Şimşek, 2002).

Bileşimi: Adenin, glikoz asparagine, kalsiyum karbonat, protein, ve tanen içerir.

Etki ve kullanımı: Meyve, yapraklar ve kabukları; dekoksiyon, meyve suyu, toz, tentür ve sıvı ekstre halinde kullanılır. meyvelerinden, reçel, marmelat, meyve suyu ve likör yapılır. Çeşitli içkilere renk vermek amacıyla kullanılır (Anşin,1994). Kabuklarından dokuma sanayinde kullanılan lifler elde edilir. Kök ve kabuklarının alkoldeki eriği diş ağrısı ve ağız yaralarına karşı kullanılır. Şeker hastalığında etkilidir ve astrigent özelliğe sahiptir (Chiej,1988).

Meyvelerinden hazırlanan şurup özellikle çocuklarda, ağız ve boğaz hastalıklarına karşı gargara halinde kullanılır. Karadut kökü veya kök kabuğu müshil ve tenya düşürücü bir etkiye sahiptir. Ayrıca yaprakları idrar söktürücüdür (Baytop,1999).

4.1.80. *Nasturtium officinale* R. Br. (Brassicaceae)

Türkçe adı: Suteresi, Acı Gerdeme

Botanik özelliği: 70–80 cm boylanabilen, hendek içlerinde rastlanan çok yıllık rizomlu bir bitkidir. Yapraklar tüysü, açık yeşil, dip yapraklar saplı, dipte kulak memesi gibi, yan loplara 3-7 çift ve bir adet geniş uç yaprakçık düzensiz dişlidir. Çiçek bayazdır, 4 adet taç yaprağına sahiptir (Özkan ve ark., 2002).

Bileşimi: Bitkinin uç kısımları kullanılır. Glikonasturtin ismi verilen kükürtlü bir glikozit, A, C ve D vitaminleri, sodyum, enzimler ve keskin kokulu bir uçucu yağ içerir.

Etki ve kullanımı: Mineral eksikliğini ve diş ağrılarını giderici, balgam sökücü, kan şekerini düşürücü özelliklere sahiptir. Şurup, infüzyon, sıvı ekstre ve öz halinde kullanılır (Avcı, 2005). Bol miktarda polen içerdiğinden arıcılık için önemli olan bu tür ayrıca salata harcı olarak da kullanılır. Bitkinin özü bir nikotin çözücüsü olup, kuvvetli tütünlere karşı etkilidir (Chiej, 1988).

Kuvvet verici, vitamin eksikliklerini giderici, idrar çoğaltıcı ve iştah açıcı özelliklerinden dolayı eskiden beri sebze ve ilaç olarak kullanılmaktadır. İnce toz halinde egzamalara karşı etkilidir. Süt veya bala karıştırılarak dahilen

kullanılmaktadır (Baytop, 1999). Toprak üstü kısmı sınırları yatıştırır (Başbağ, 1993).

4.1.81. *Olea europae* L. (Oleaceae)

Türkçe adı: Zeytin

Botanik özelliği: 10 m boylanabilen, yavaş büyüyen, geniş tepeli bir ağaçtır. Gövde genellikle derin oluklu ve gri renklidir. Dallar sık, dikensiz ve dört köşelidir. Yapraklar karşılıklı, kısa saplı, uzun mızrak şeklinde, derimsi ve her dem yeşil, üst yüzü koyu yeşil, alt yüzü ise gümüş renğinde, tüysüz, kenarları genellikle geriye kıvrıktır. Çiçekler yaprak koltuklarında oluşan küçük salkımlar halinde, yeşil renkli, dört adet çanak yaprak ve beyaz renkli taç yaprak bulunur. Meyve çekirdekli sulu, elips şeklinde önce yeşil, olgun dönemde siyahtır. Zeytin ağaçları genellikle, kurak ve taşlıklı yerlerde, meşe ve karışık çalılık topluluklarda yetişme alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Yaprakları oleoropine, oleasterol, oleine, olestranol, manite, glukoz, olivine ve reçine içerir.

Etki ve kullanımı: İnfüzyon, tentür ve sıvı ekstre halinde kullanılır. Tansiyon düşürücü, kan damarlarını dinlendirici, damar sertliğine karşı teskin edici, ateş düşürücü, kuvvetlendirici, kabızlık giderici ve idrar söktürücüdür (Chiej, 1988) Şeker hastalığına karşı, haricen cerahatlı yaraların temizlenmesi ve pansumanında kullanılmaktadır (Baytop,1999).

4.1.82. *Origanum vulgare* L. (Labiatae)

Türkçe adı: Mercanköşk, Güveyotu, Keklikotu

Botanik özelliği: 30-80 cm boylarında, dik, sık dallı, çok yıllık otsu bir bitkidir. Gövde basık tüylü, veya tüysüzdür. Her gövdede on iki çifte kadar dallar bulunur. Yapraklar kısa saplı, yumurtamsı, eliptik veya yuvarlak şekilli uçları sivri veya küt, tam kenarlı ve belirsiz dişlidir. Çiçek kurulu, gevşek veya sık çiçeklidir.

Taç yapraklar pembe renklidir. Bitki, kuru ve kayalık uçurumlarda, yamaçlarda karışık ormanlarda, az gölgeli yerlerde yayılma gösterir.

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Origanum acutidens (HAND.-MAZZ.) IETSWAART

Origanum rotundifolium BOISS.

Origanum vulgare L. subsp. *viride* (BOISS.) HAYE

Bileşimi: Thymol, carvakrol, linolol, cymene, terpinolen ve diğer terpeninleri içerir.

Etki ve kullanımı: Çiçekli kısımları kullanılır. Terletici, idrar arttırıcı, gaz giderici ve yatıştırıcı etkileri vardır. Kekik yerine baharat olarak da kullanılır (Baytop, 1999).

Mideyi rahatlatıcı, sinir tedavisi ve astıma karşı infüzyon, dekoksasyon, şurup ve tıbbi şarap halinde kullanılır. Özellikle diş preperatları hazırlanmasında çok kullanılır. En iyi antiseptik bitkilerdendir, çünkü içerisinde yüksek oranda thymol vardır (Gürsoy ve Gürsoy, 2004). Sürgünlerinden kırmızı bir boya elde edilir (Chiej, 1988). Ayrıca Çok iyi bir yemeklik bitkidir. Pişirilerek yenilebilir.

4.1.83. *Oxalis acetosella* L. (Oxalidaceae)

Türkçe adı: Ekşi Yonca

Botanik özelliği: Sürünücü, pulsu rizomları 15 cm kadar uzayabilen otsu bir bitkidir. Tüm yapraklar uzun saplı, geniş ve yüreğimsi şekilli, dağınık basık tüylüdür. Tek çiçekli çiçekler doğrudan topraktan çıkarak yaprakla aynı boyda olana dek uzar. Taç yapraklar genellikle beyaz ve mor çizgilidir. Meyve kapül şeklinde ve küremsi tüsüzdür. Bitki orman içlerinde, nemli yerlerde yayılma alanı bulur (Anşin,1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Oxalis corniculata L.

Bileşimi: Potasyum binoksolat, askorbik asit, musilaj içerir.

Etki ve kullanımı: Yapraklar ve rizomlar kullanılır. Astringent, balgam sökücü, idrar söktürücü ve susuzluğu giderici özellikleri vardır. Öz, infüzyon, lapa ve şurup halinde kullanılır. Gastriti ve taş ile ilgili sorunu olanlara ters etki yapar. Doz

aşılırsa zehirli etki yapabilir. Abse ve yaraları iyileştirici, büzücü etkiye sahiptir. Salatalara asit tadı verir. Bu bitkiden özel bir tuz da elde edilir ve iyi bir leke çözücü olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

İnfüzyon (% 5) halinde ferahlatıcı, idrar söktürücü, antiskorbütik ve kan dindirici olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1984).

4.1.84. *Parietaria judaica* L. (Urticaceae)

Türkçe adı: Yapışkan Otu, Bereotu, Duvar fesleğeni

Botanik özelliği: Sık dallı, 20–50 cm. boylarında, yaygın ve dik, çok yıllık otsu bitkidir. Yapraklar geniş yumurta ya da dar eliptik şekilli, çiçek kurulu 1 cm boyunda, yaprakların koltuklarında iki adet yan durumlu salkım biçimindedir (Özkan ve ark., 2002). Bitki; kireçli taşlık yamaçlar, uçurumlar, kayalık ve duvarlarda, mağara ağızlarında yaşama alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Potasyum tuzları, tanen, acı maddeler, müsilaj, flavon ve bir alkaloid taşımaktadır.

Etki ve kullanımı: Tüm bitki kullanılır. idrar söktürücü, safra akışını kolaylaştırıcı, yara iyileştirici ve haricen yumuşatıcı olarak kullanılır. Halk arasında dahilen şeker hastalığına karşı kullanılmakta ise de doğrudan doğruya kan şekerini azaltıcı bir etkisinin bulunmadığı belirtilmektedir (Baytop 1963, 1984).

Sıvı ekstre, tentür, şurup, meyve suyu, toz, lapa halinde ve genç bitki salata harcı olarak kullanılır. Kırılan yapraklar yanıklar ve kaynar su yaraları üzerine kompres yapılırsa sakinleştirici ve dindirici özellik verir. Bir vakitler bu bitki cam ve bakır mamullerinin temizlenmesinde kullanılmıştır (Chiej, 1988).

4.1.85. *Petasites albus* L. (Compositae)

Türkçe adı: Vebaotu, Kelotu

Botanik özelliği: Sağlam, çoğunlukla horizontal rizomlu, 50 cm boylanabilen, otsu bir bitkidir. Dip yaprakları uzun saplı, yürek şeklinde, düzensiz dişlidir. Yaprakların alt yüzü beyaz, yün gibi tüylüdür. Çiçek kurulunun ekseni genellikle

morumsu renkte, çiçek kurulunun uzunluğu ise eninden daha büyüktür. Çiçekler beyaz ve tüylüdür. Bitki ıslak gölgeli yerler ve taşlık zeminlerde yayılma alanı bulur (Bozdoğanlı, 1996).

Bileşimi: Rizomları, tanen, acı madde, inulin, choline, tuzlar ve fenol içerir.

Etki ve Kullanımı: Dekoksiyon, tentür, sıvı ekstre ve toz halinde kullanılır. Adet söktürücü, yara iyileştirici, ağrı kesici, uyku getirici etkilere sahiptir. Yaprakları eskiden baş örtüsü olarak kullanılmıştır. Yaprakları demlenerek öksürük için özel bir halk ilacı yapılır. Rizomları ince ince kıyılıp yenildiğinde zayıf ülseri yavaş yavaş iyileştirme özelliğine sahiptir (Şimşek, 2002). Küçük etli yaprak sapları da çok lezzetli olup, pişirildiğinde kuşkonmaz gibi yenilir.

4.1.86. *Physalis alkekengi* L. (Solanaceae)

Türkçe adı: Güvey Feneri, Gelin Feneri, Kambilotu, Kandilotu

Botanik özelliği: Sürünücü rizomlu ve çok sayıda kökçükleri olan 30-60 cm boylarında dik gövdeli bir otsu bitkidir. Yapraklar saplı, 4-15 cm oval veya baklava dilimi şeklinde düzensiz yilankavi, sivri uçlu, yaprak ayası çıplaktır. Çiçekler uzun saplı, yaprak koltuklarında oluşmakta, kaliks ve koralla 5 loblu, taç beyaz, meyve kırmızı renkte ve üzümsü yapıda olup, portakal sarısı, kağıtsı kapalı bir torba içinde bulunur. Orman içleri, akarsu kıyıları, kültür alanlarında bitki doğal olarak çoğalma olanağı bulur.

Bileşimi: Meyveleri physalin, tanen, sitrik asit, malik asit, cryptoxanthin ve C vitamini içermektedir.

Etki ve kullanımı: Eskiden beri idrar söktürücü, taş eritici (mesane), kandaki ürik asiti azaltıcı, ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır. Meyve suyu, infüzyon, sıvı ekstre, tentür, şurup ve tıbbi şarap halinde kullanılır. Tıbbi kullanımı yanında, üzümsü meyveleri salatalara tatlı bir lezzet verir. Az asitli olduğundan sirke yapımında kullanılır. Sarı varyetelerinin meyveleri çikolata ile örtülerek tatlı yapımında kullanılır. Meyvelerinden başka hiçbir organı kullanılmamalıdır çünkü çok zehirlidir (Palabaş Uzun, 2006).

4.1.87. *Picea orientalis* L. (Pinaceae)

Türkçe adı: Doğu ladini

Botanik özelliği: 35-50 m boylarında 1.5-2 m çap yapabilen, dolgun ve düzgün gövdeli, sık dallı ve her dem yeşildir. Kabuk genç gövdelerde açık renkli, ince ve düzgün, yaşlandıkça koyu renkli, derin çatlaklıdır. Genç sürgünler tüylü, iğne yapraklar koyu cilalı yeşil, 6-11 mm küt uçlu, enine kesiti 4 köşelidir. Monoik erkek çiçekler pembe renkte kozalak halinde, dişi çiçekler de yine kozalak halinde ve menekşe rengindedir. Kozalak 6-9 cm pulların kenarları tam olup, aşağıya sarkar.

Doğu Karadeniz bölümünde Ordu ili Melet Irmağı ile Gürcistan arasında kalan kesimde dağların denize dönük ana kuzey yamacında yaklaşık 150000 hektar bir alanda yayılmaktadır. Ayrıca Sürmene Çamburnu yöresinde denize kadar inmektedir (Anşin, 1994; Bayrak Özbucak, 2006).

Etki ve kullanımı: Tomurcukları yaprakları ve odunundan reçine, esans, çıra, phlobaphene, tanen elde edilmektedir. Esansında pinene, camphene, phellandrene, bornyl asetat bulunmakta ve Antiseptik, balsamik, balgam söktürücü, ağrı kesici, antibiyotik ve iltihaplanmaya karşı, infüzyon, destile su, toz ve merhem olarak kullanılmaktadır (Özkan, 2004).

4.1.88. *Pinus sylvestris* L. (Gymnospermae)

Türkçe adı: Sarıçam

Botanik özelliği: 40 m ye kadar boylanabilen, sivri tepeli, dolgun ve düzgün gövdeli, her dem yeşil, gövde kabuğu kırmızımsı sarı bir ağaçtır. İğne yapraklar ikili, 3-7 cm boyunda boz mavimsi yeşil, ortalarından belirgin şekilde kıvrıktır. Erkek çiçekler dalların alt kısımlarında, birçoğu bir arada, uzun sürgünlerin diplerinde kozalak şeklindedir. Dişi çiçekler ise tepenin üst kesimlerinde, döllenen önce dik, döllence yana veya aşağıya sarkar, Odunsu kozalak oluştururlar. Kozalak 3-6 cm boyutlu, asimetric, saplı ve 2 yılda olgunlaşır. Önceleri yeşil sonra donuk sarı bir renk alır.

Sürmene-Çamburnu yöresine Doğu Ladini gibi denize değin inmekte olup genellikle Karadeniz ardı kesimlerde yaygın, ancak kuzey yamaçlarda *Picea orientalis*, *Fagus orientalis* ve *Abies nordmanniana* ile karışık olarak bulunur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Tanen, reçine, primarik ve primarinik asitler, terpentin ve pinipikrin içermektedir.

Etki ve kullanımı: İnce dalları, sürgünleri ve reçinesinden yararlanılmaktadır. Antiseptik, ağrı dindirici, yarayı iyileştirici, idrar ve balgam söktürücü özellikleri vardır. Reçineden elde edilen turpentine kan çıkarıcı etkisinden dolayı haricen kullanılır. Odununun kuru destilasyonundan yağ elde edilir. Bitkisel katranı köklerin destilasyonu ile elde edilir ve geniş kullanım alanı vardır. Eczacılıkta saç dökülmesine karşı ya da saçların sağlıklı ve güçlü olmasını sağlamak amacıyla kullanılır (Özkan, 2004).

4.1.89. *Plantago major* L.(Plantaginaceae)

Türkçe adı: Büyük yapraklı sinir otu, Büyük sinirli ot, Damar otu

Botanik özelliği: 10-50 cm boylanabilen çok yıllık otsu bir bitkidir. Kısa rizomu ve rozet yaprakları vardır. Yaprak ayası eliptik veya yumurta şeklinde, paralel damarlı, yumuşak, tüysüz ya da yaprak saplarında hafifçe tüyler vardır. Çiçekli gövde 4-40 cm silindirik, dip kısımlarda gevşek, diğer kısımlarda çok sayıda çiçek taşır. Çiçeklerin 4 loplu kaliksi ve tüp şeklinde 4 sivri loplu korollası vardır. Korolla tüysüzdür. Meyve, kapsül, tohumlar elips şeklindedir. Bitki dere ve yol kenarları, patikalar, hendekler, ekili alanlar, çayır ve boş alanlarda yayılır (Anşin, 1994).

Bileşimi: Aucubin, pektin, saponin, sitrik asit, oksalik asit ve müsülaj içerir.

Etki ve kullanımı: İnfüzyon, lapa, meyve suyu, tentür, destile su, sıvı ekstre halinde kullanılır. Temizleyici, idrar söktürücü, kan düzenleyici, yara iyileştirici etkileri vardır. Özellikle kozmetik sanayinde çok kullanılmaktadır. Destile suyu mükemmel bir göz losyonudur (Çubukçu ve ark., 1988). Tentür halinde halk ilacı olarak diş eti hastalıklarında kullanılmaktadır (Gürsoy ve Gürsoy, 2004). Dahilen

göğüs yumuşatıcı, balgam ve idrar söktürücü; haricen taze yaprakları yaraların tedavisinde ve çıiban açıcı olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

4.1.90. *Polygonatum verticillatum* L. (Liliaceae)

Türkçe adı: Mührü Süleyman, Boğumluca ot

Botanik özelliği: 45-90 cm boylanabilen otsu bir bitkidir. Gövdesi köşeli, tüysüz, ya da dağınık ince tüylüdür. Yapraklar 3-8'li çevrel, dar eliptik, dar mızrak şeklinde; üst yüzü tüysüz, alt yüzde damarlar boyunca ince tüyler vardır. Yaprak sapsızdır. Pedonkül 1-2 çiçekli, tüysüz olup çiçekler kokusuzdur. Üzümsü meyve önceleri kırmızı renkte olup, olgunlaştıktan sonra koyu mor renk alır (Yenikalaycı, 1996).

Bileşimi: Müsilaj, tanen, kalsiyum oksalat, saponin ve asparagin içerir.

Etki ve kullanımı: İnfüzyon, merhem, uçucu yağ ve tıbbi şarap halinde kullanılır. Kan şekerini düşürücü, hafif kabız yapıcı, romatizma ve gut ağrılarını giderici etkileri vardır. Dahilen alındığında kan şekerini düşürücü özelliği nedeniyle şeker hastalığına karşı kullanılır (Şimşek, 2002).

Ayrıca ülkemizde cinsel gücü arttırıcı olarak tanınmıştır (Baytop, 1999). Taze rizomları hayvan yemlerine karıştırılarak hayvanlara verildiğinde, veteriner hekimliğinde atlarda balgam söktürücü olarak etki yapar. Rizomu ezilerek lapa halinde yara ve çürüklerin tedavisinde kullanılır.

4.1.91. *Primula vulgaris* Huds. (Primulaceae)

Türkçe adı: Çuha çiçeği

Botanik özelliği: Gövdesiz, ender olarak gövdeli, çıplak ya da tüylü, çok yıllık 5-20 cm boylanabilen otsu bir bitkidir. İri rizomlu ve etli kökleri vardır. Yapraklar rozet şeklinde, kaşık veya ters yumurta biçiminde ve alt yüzü çıplak veya tüylü yapıdadır. Yaprak sapı kanatlı bir biçimde giderek daralmaktadır. Çiçekler sapsız az veya çok çiçekli, çanak silindirik biçimli, taç sarı, pembe, leylak ya da

beyaz renktedir. Bitki iğne yapraklı ormanlarda, fındık kültürlerinin altında çalılık yamaçlarda yetişme alanı bulur (Özkan, 2005).

Bileşimi: Primaverine, Primulaverine, Klorofil, sakız, saponin glukozitleri içerir.

Etki ve kullanımı: Çiçek ve yaprakları kullanılır. Öksürük giderici, uyku verici, sakinleştirici, idrar ve balgam sökücü, göğüs yumuşatıcı ve terletici, romatizmaya karşı kullanılır (Baytop, 1999).

İnfüzyon, dekoksiyon, destile su ve sıvı ekstre, yarı sıvı ekstre ve şurup halinde kullanılır. Rizom toz halinde aksırtıcı ilaç olarak kullanılır. Ezilmiş rizomlar iltihaplanmayı azaltmak için kompres yapılır. Polenleri deride bazı alerjik rahatsızlanmalara yol açabilir (Chiej, 1988).

4.1.92. *Pyrus elaeagnifolia* L. (Grossulariaceae)

Türkçe adı: Ahlat

Botanik özelliği: 8-10 m boylanan, çoğunlukla dikenli, bazen dikensiz küçük bir ağaçtır. Genç sürgünler ve yapraların her iki yüzünde grimsi-beyazımsı tüylerle sık bir şekilde örtülüdür. Yapraklar darca eliptik, tam kenarlı, tam kenarlı, küt ya da hafif sivri uçludur. Çiçekler beyaz 3 cm çapında kurul halindedir. Meyve tek ya da ikili, küremsi veya pyriform (armut gibi) 2-3 cm çapındadır. Önceleri sarımsı yeşil, üzeri tüylü, olgunlaştığında kahverengi ve tüysüzdür, ancak meyvenin sapa yakın yerlerinde ve ucunda birkaç tüy bulunur. Konifer (özellikle *Pinus nigra*) ormanlarıyla, yapraklı orman kalıntıları arasında bitki yetişmektedir.

Etki ve kullanımı: Meyveleri yenir, tanen, malik asit, şeker ve vitaminler içerir. Astringent, kabızlığı giderici, hazmı kolaylaştırıcı etkileri vardır (Özkan, 2005).

4.1.93. *Ranunculus ficaria* L. (Ranunculaceae)

Türkçe adı: Basur Otu, Yağlı Çiçek, Düğün Çiçeği

Botanik özelliği: Bu tür 10-20 cm arasında boylanan kısmen sarılıcı, kısmen dik çok yıllık otsu bir bitkidir. Yapraklar yumurtamsı veya kalp şeklinde, uzun saplı, koyu yeşildir. Tüm organları tüsüzdür. Çiçekler tek, terminal, taç yaprakları 8 adet veya daha fazla ve parlak sarı renktedir. Kökleri parmak gibi etlidir (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Ranunculus arvensis L.

Ranunculus brachylobus BOISS. ET HOH. subsp. *brachylobus* (L.)

Ranunculus buhsei BOISS.

Ranunculus cappadocicus WILLD.

Ranunculus chius DC.

Ranunculus dissectus BIEB. subsp. *glabrescens* (BOISS.) DAVIS

Ranunculus kotschy BOISS.

Ranunculus oreophilus BIEB.

Ranunculus oxyspermus WILLD.

Ranunculus polyanthemus L.

Ranunculus repens L.

Bileşimi: Etkili maddesi doymamış lakton (Ranunculin, Protoanemonin) türevleridir. Bu maddeler yakıcı olduklarından taze drog tahriş edicidir. Ayrıca bitki glikozit de içermektedir (Gürhan ve ark., 2004).

Etki ve kullanımı: Kabızlık yapıcı ve yara iyi edici etkidir. Haricen merhem halinde basur memelerine karşı kullanılır (Gürhan ve ark., 2004). Ancak dahilen kullanımı zararlıdır (Baytop, 1999).

***Ranunculus sceleratus* L.**

Türkçe Adı: Zehirli Düğün Çiçeği:

Botanik Özelliği: Bir veya çok yıllık otsu bir bitkidir. Kökleri yumru halinde şişkindir. Çiçekler aktinomorf, kaliks 3-5 parçalı korolla 5 parçalı sarı veya beyaz renklidir.

Bileşimi: Zehirli glikozitler içerir.

Etki ve Kullanımı: Bitki süt arttırıcı, adet söktürücü haricen yakıcı, çok zehirlidir (Gürhan ve ark., 2004).

4.1.94. *Rhododendron ponticum* L. (Ericaceae)

Türkçe adı: Mor çiçekli orman gülü, Komar çiçeği

Botanik özelliği: Çoğunlukla 3-4 m boylanan herdem yeşil bir çalıdır. Genç sürgünler tüylü, sonra çıplaktır. Yapraklar deri gibi sert, tam kenarlı, geniş şerit ya da eliptik şekilli olup sapa doğru daralırlar. Yaprığın üst yüzü parlak, alt yüzü soluk yeşil ve tüysüzdür. Çiçek 5-20 çiçekli bir çiçek kurulundan oluşur. Taç, morumsu pembe renkte, çan şeklinde, 10 stamenli, ovaryum tüysüzdür. Meyvesi kapsül şeklindedir. Bitki çoğunlukla Kayın ve Ladin ormanlarında, çalılıklarda, ağaç sınırının üstünde yetişme alanı bulunur (Palabaş Uzun, 2006).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Rhododendron caucasicum PALLAS

Rhododendron ponticum L. subsp. *ponticum* L.

Rhododendron smirnovii TRAUTV.

Rhododendron ungerii TRAUTV.

Rhododendron x sohadzeae CHARADZE ET DAVLIANIDZE

Bileşimi:Çiçek ve yapraklarında Ericolin ve andromedotoxin glikozitleri içerir.

Etki ve kullanımı: Orman güllerinin yaygın olduğu yerlerde, arılar tarafından alınan usarelerle yapılan bala “deli bal” denilmekte ve bu balın fazla yenilmesinde çoğu kez zehirlenmeler görülmektedir. Bu nedenle Doğu Karadeniz Yöresi ‘nde bu orman gülüne “Ağu veya Komar” denilmektedir. Yaprakları uçucu yağ, tanen, ericolin, arbutin ve andromedol türevleri içerir, ancak andromedol türevleri zehirli bileşikler olduğundan kullanımı tehlikelidir (Palabaş Uzun, 2006). İnfüzyon halinde kullanılır. İdrar söktürücü, romatizmaya karşı ağrı kesici gibi özelliklere sahiptir (Baytop, 1999).

4.1.95. *Ribes biebersteinii* Berl. ex DC. (Grossulariaceae)

Türkçe adı: Frenk Üzüümü

Botanik özelliği: 1-3 m boylanabilen, dikensiz bir çalıdır. Yaprakları, 3-5 loplu, dip kısmı yürek şeklinde; çiçek kurulu eğik bir salkım halinde, kırmızımsı renkte ve çan şeklindedir (Anşin,1994).

Bileşimi: Sitrik asit, malik asit, süksinik asit, musilaj, pektin, tuzlar, A, B₁, B₂ ve C vitaminleri içerir.

Etki ve kullanımı: Meyvelerinden yararlanır. İdrar söktürücü, kabızlığı giderici, kan temizleyici etkileri vardır. Vitaminler yönünden zengin bir drogdur. Şurup, meyve suyu halinde kullanılır (Özkan ve ark., 2002).

Çok lezzetli reçel ve marmeladı olur, yaprakları sıvı ekstre halinde romatizmal hastalıklara karşı etkilidir. Bu sıvının hatta lapa halinde haricen eklem çıkıkları ağrılarına karşı tedavi özelliği vardır. Meyveleri kozmetik sanayinde yüz maskeleri olarak cansız ve yorgun deriyi güçlendirir. Meyve olarak yenildiğinde hazmı kolaylaştırır ve giderir (Chiej, 1988).

4.1.96. *Robinia pseudoacacia* L. (Leguminosae)

Türkçe adı: Beyaz Çiçekli Yalancı Akasya, Salkım Çiçeği

Botanik özelliği: 25 m boylanana, kışın yaprağını döken, gri-esmer, derin çatlaklı kabuğu olan orta boylu bir ağaçtır. Sürünücü stolonlar oluşturan kalın, sağlam kök sistemi avrdır. Ayrıca köklerinde çeşitli bakteriler simbiosis (ortak yaşam) halinde olup bulunduğu toprağı azotça zenginleştirir. Sürgünleri dikenli, yaprakları tek tüysü, yaprakçıkları 7-19 adet, açık yeşil ve mavimsi renkte olup eliptik yapılı, alt ve üst yüzleri tüysüzdür. Çiçekler 16-20 cm uzunluğunda, yaprakların koltuklarında oluşan ve sarkan zengin salkım halinde kurullardır. Çanak yaprak üçgen şeklinde, dişli taç yaprak ise 15-20 mm çapında beyaz renktedir. Meyve yassı, derimsi bir bakla halinde olup tohumları siyahtır. Bitki, tarlalarda, yol kenarlarında, dere ve ırmak boylarında nemli ve kuru yerlerde yetişir (Anşin, 1994).

Bileşimi: Kabukta robin, emulsin, urease, phytoterol, renk maddeleri; yapraklar ise robinin, quersitrin ve tuzlar; çiçekleri de esans, robinin, inositol, asparagine içermektedir.

Etki ve kullanımı: Kabuk, yaprak ve çiçekleri toz, infüzyon, tentür ve tıbbi şarap halinde kullanılır. Kabuk kusturucu, yapraklar kusturucu ve safra akışını düzenleyici, çiçekleri kabızlığı giderici, kasılmayı önleyici etkilere sahiptir (Özkan, 2005).

Çiçeklerinden elde edilen esans parfüm sektöründe çok kullanılan pahalı bir maddedir. Bu esansın içeriğinde linalol, piperanol, terpinol ve nerol bulunur (Çubukçu ve ark., 1988). Çiçekleri arıcılıkta çok önemlidir. Tohumları kusma, bulantı ve baş dönmesine yol açar, kalp atışları tehlikeli bir şekilde düşürür. Tohumlarından ayrıca kuru bir yağ elde edilir. Ayrıca çiçekleri uçucu yağ ve robinin alkaloidi içeriği nedeniyle yatıştırıcı, kabız yapıcı ve safra arttırıcı etkilere sahiptir (Baytop, 1999). Çiçekleri reçel ve bir çeşit börek, gözleme yapımında kullanılır.

4.1.97. *Rosa canina* L.(Rosaceae)

Türkçe adı: Kuşburnu

Botanik özelliği: Yabani gül, köpek gülü, gülburnu, gül elması gibi çeşitli yöresel adlarla bilinen rosa cinsinin doğal türlerinin en yaygın ve tanınan türü olan kuş burnu 1.5-3.5 m boylarında, dik duran ender olarak sarılıcı bir çalıdır. Dallar karakteristik olarak yay gibi esnek, sürgünler tüysüz ve dikenlidir. Dikenin 3-7 mm hemen hemen eğri basık ve geniş bir kaidesi vardır. Yapraklar almaçlı dizilmiş, tek tüysü, 5-7 yaprakçıktan oluşur. Yaprakçıklar dar, eliptik, bazen geniş yumurta şeklinde küt ya da sivri uçlu, üst yüzü çıplak, alt yüzü ince tüylüdür. Çiçekler tek tek ya da 2-5 adedi bir arada, 3-5 cm çapında beş taçlı, taç beyaz ya da soluk pembe renklidir. Çanak yaprak mızrak şeklinde ya da yumurtamsı, çiçeklenmeden sonra geriye kıvrılır, meyve olgunlaşmadan önce de dökülür. Meyve yumurta şeklinde ya da küremsi 1-2 cm çapında sarımsı kırmızı ya da parlak kırmızı renklerde tüysüz veya bazen seyrek tüylüdür. Kuş burnu hendek, çalılık ve kayalık yamaçlarda, orman içi açıklıklar, genellikle kireçli topraklarda yetişmektedir. Rosacarina L., tüm

Türkiye’de olduğu gibi araştırma alanında da çok geniş bir yayılış göstermektedir (Eryılmaz, 1993).

Bileşimi, Etki ve Kullanımı: Rosacanina dan asıl olarak hem yenebilen hem de tıpta değişik amaçlarla kullanılan meyvelerden yararlanır. C vitamini ve askorbik asit hammaddesi bakımından çok zengindir. Yaklaşık 100 gr. Kuşburnu meyvesi 500-650 mg C vitamini içermektedir. C vitaminden başka belirli oranlarda A ve B vitaminleri, riboflavin, niasin, P ve K vitaminleri, pektin ve eser oranda vanilin bulunduğu belirtilmektedir. Öte yandan günümüzde kuşburnundan reçel, marmelat, meyve suyu, çay gibi yiyecek ve içecekler üretilmektedir. Rusya ve bağımsız devletlerinde rosacanina bitkisinden ve çiçeklerinin taç yapraklarından boya ve tanen maddeleri elde edilerek, boya ve deri sanayinde sepi maddesi olarak kullanılmaktadır (Anşin, 1994).

Kuşburnu Orta Çağ’ da önemli bir kış çerezi olarak tüketilmiştir. Resmi yemeklerde en geçerli kuru meyve çerezi olarak ikram edildiği belirtilmiştir. (Jordan, 1976). Çekirdekleri yatıştırıcı etkiye sahiptir. Meyvesi kabızlığı giderici ve kuvvet vericinin etkilidir. Bitki şeker hastalığına karşı da kullanılır (Baytop, 1999).

Taç yapraklarının buruk bir tadı olup, genellikle parfümeri sanayinin temel ham maddesinden birisi olarak dikkat çekmektedir. Eczacılıkta ise bazı hapların dış şekerli kısımlarının içeriğinde kullanılmakta ve kısmen de kuvvetlendirici özelliği bulunmaktadır. Hatta bazı Çinlilerin taç yapraklarını sebze olarak yedikleri bilinmektedir (Eryılmaz, 1993).

Bu önemli ekonomik yararlarından başka kanatkar bir çalı olan kuşburnu, Karadeniz ‘in iç kesimleri başta olmak üzere İç ve Doğu Anadolu’nun çeşitli kesimlerinde fakir, verimsiz topraklarda *Berberis vulgaris*, *B.caritaegina*, *Juniperus Oxycedrus*, *J. Foetidissima*, *Jotaneaster morulus*, *Acer tataricum*, *Caritaegus tanacetifolia* gibi kurakçıl karakterli odunsu bitkilerle çalı vejetasyonu oluşturarak toprak kayması ve erozyona karşı önemli kolektif hizmetler sağlamaktadır (Anşin, 1994).

Araştırma alanında kuş burnu olarak bilinen ve yukarıda belirtilen şekillerde yararlanan diğer doğal rosa türlerinden sözü edilmeye değer ikisi rosa pimpinellifolia ve rosa pulverulenta dır.

***Rosa pimpinellifolia* L.**

Türkçe adı: Siyah meyveli kuş burnu

Botanik özelliği: 1 m boylanabilen, bodur, dik duran, bol dikenli doğal bir türdür. Dikeni ince, düz ya da hafifçe eğridir. Çiçekli sürgünler üzerindeki dikenler iğnemsî ve sert tüylerle karışık şekilde bulunmaktadır. Yaprakçıklar 7-11 adet yumurta aşeklinde, küt uçlu, dipleri yuvarlak, tek sıralı dişlidir. Üst yüzü koyu gri, alt yüzü açık gri renkte, her iki yüzü tüsüz, bazen seyrek tüylüdür. Çiçekleri tek tek, brahtesiz, üzeri tüsüz ya da yapışkan glandli tüylüdür. Çanak düz ve kalıcıdır. Taç yaprak krem ya dabeyazımsı krem rengindedir. Meyve olgunlaştığında parlak kırmızımsı- siyah ya da belirgin siyah renkte, basık küremsî şekildedir. Bitki kalkerli, kireçli kayalarda kuru ve açık yetşme yerlerinde, dere kenarlarında yayılma alanı bulur (Eryılmaz, 1993).

Rosacanina da olduğu gibi kullanılır.Kafkasya'da kurutulmuş yaprak ve meyvelerinden çay olarak yararlanılmaktadır (Anşin, 1994).

***Rosa pulverulenta* Bieb.**

Botanik özelliği: 1 m boyunda ender olarak 2 m'ye kadar boylanan bir çalıdır. Dikenleri ince ve zayıf, 4-6 mm düz veya eğri, çoğunlukla geniş ve asimetrik bir yapıya sahiptir. Dikenlerle sık iğnemsî kıllar iç içe bulunurlar. Yaprakçıklar 5, bazen 7 adet, küçük ve reçine kokulu, yumurta veya elips şeklinde, uçları küt veya az sivridir. Üst yüzü çıplak ya da hafif tüylü, alt yüzleri sık glandli tyülüdür. Yaprakçık kenarları çift sıralı dişli ve glandli tüylüdür. Çiçekleri tekli ender olarak 2-4'ü bir aradadır. Çanak yaprak yumurta şeklinde dış çanak mızrak gibi loblarla parçalanmıştır. Taç yaprak ise pembe renklidir. Meyve küremsî bazen yumurtamsı şekilli, olgun halde parlak kırmızı renklidir. Bitki kuru, açık yetişme yerlerinde, aşırı otlatılan açıklıklarda *Picea orientalis* ormanı açıklıklarında ayrıca *Astragalus*, *Cirsium*, *Carduus* ve *Artemisia* dan oluşan bitki toplumu içinde yetişmektedir (Eryılmaz, 1993).

4.1.98. *Rubus caesius* L. (Rosaceae)

Türkçe adı: Böğürtlenler

Botanik özelliği: Bu tür çalı görünümünde, dikenli, sarılıcı ya da yerden sürünen ve çok yıllık bir bitkidir. Kışın yapraklarını dökerler birkaç çeşidi herdem yeşildir. Yapraklar üç yaprakçıklı, yaprakçıklar alt yüzde tüylü ve dişli kenarlıdır. Çiçekler erselik, çanak ve taç yapraklar beşer parçalı, taç yapraklar beyaz renklidir. Türkiye’de sadece *Rubus sanctus* ve *Rubus discolor* türlerinin taç yaprakları pembe renktedir. Meyve agregat yapıda, etli ve sulu, önce yeşil, sonra kırmızı olgunlukta siyahımsı renktedir (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türler

Rubus caesius L.

Rubus canescens DC. var. *canescens* DC.

Rubus caucasicus FOCKE

Rubus discolor WEIHE ET NEES.

Rubus hirtus WALDST. ET KIT.

Rubus sanctus SCHREBER

Bileşimi: Taze yapraklar tanen, şeker, pektin, inositol, laktik ve oksalik asit gibi organik asitler taşımaktadır. Az miktarda; salisilikait, oksaliksitrik, malik, gurisit’te içermektedir.

Etki ve kullanımı: İnfüzyon, dekoksasyon (% 5),tentür, meyve suyu, lapa ve boya halinde kullanılır. Temizleyici, ishale karşı, kuvvet verici, idrar söktürücü ve şeker hastalığına karşı kullanılır. Bademcik iltihaplarında dekoksasyonu gargara halinde kullanılmaktadır. Yara iyi edici olarak kuru yaprakları ince toz haline getirilir ve bu toz yaraya serpilir (Baytop, 1999).

Genç sürgünlerinden yaraların iyileştirilmesinde çok etkili bir sıvı elde edilir. Bu sıvı aynı zamanda orta derecede antiseptik özelliğe sahiptir. Yaprak ve çiçeklerine meyveleri karıştırılarak nefis bir çay yapılır. Yalın ve geniş olmayan kökleri kaynatılıp, iyice pişirilirse, yenebilir. Yapraklarından ağız yaraları ve pamukçuklarının giderilmesinde kullanılan bir tür ilaç yapılır (Anşin, 1994).

Rubus ideus L.

Türkçe adı: Ahududu, Ağaç çileği, Sultan böğürtleni

Botanik özelliği: Sürünücü köklü, 50-100 cm boylanabilen, dik duran ince dikenli ya da dikensiz, sade veya dallı, yabancı olarak yetişen bir çalıdır. Genellikle ikinci yıl çiçeklenir. Yapraklar üçlüdür, yandaki yaprakçıklar sapsız, uçtaki yaprak saplı, yumurta şeklinde ve sivri uçludur. Yaprak yüzleri hemen hemen çıplak, alt yüzleri beyaz ve sık tüylü ve kenarları dişlidir. Çiçekler kurulları terminal ve az çiçeklidir. Çanak yaprak mızrak gibi sivri uçlu, tüylü, meyve evresinde geriye doğru kıvrıktır. Taç yapraklar beyaz renkli, meyve kırmızı renklidir (Baytop, 1999).

Bileşimi: Malik, oksalik, tartarik, salisilik asitler, şeker ve vitaminler içerir.

Etki ve kullanımı: Meyveleri uzun yıllardır bilinir ve yenir, marmelat yapımında kullanılır. yine meyveleri, idrar söktürücü olarak, dişeti hastalıklarına karşı kullanılır. Meyveleri hararet giderici etkidedir.meyvelerinden kozmetik sanayinde cilt güzelliği için çok değerli bir yüz maskesi elde edilir. (Chiej1988; Baytop,1999).

Rubus shcreber Anadolu böğürtleni

Botanik özelliği: Çiçeklerdeki filamentlerin tüylü olması ile kolaylıkla ayırt edilir. Anadolu'da yaygın bir türdür. Yaprakları *R. caesius* gibi kullanılır.

4.1.99. *Rumex acetosella L. (Polygonaceae)*

Türkçe adı: Kuzu Kulağı, Ekşikulak, Ebem ekşisi, Labada

Botanik özelliği: 15-40 cm boylanan, narin yapılı, hemen hemen dik, tüysüz ya da ince tüylü bir bitkidir. Yapraklar mızrak başı şeklinde üç köşeli, tüysüzdür. Bitki tarlalar, boş alanlar, dere göl kenarlarında görülür (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz'de yetişen diğer türleri

Rumex alpinus L.

Rumex crispus L.

Rumex obtusifolius L. subsp. subalpinus (SCHUR) CELAK

Bileşimi: Yapraklarda, potasyum tuzu halinde oksalik asit; köklerinde ise, atresen türevleri ve tanenler bulunmaktadır.

Etki ve kullanımı: Tüm bitki, dekoksiyon ve şurup halinde kullanılır. Diş eti hastalıklarına karşı, kabızlığı giderici, idrar söktürücü özelliği vardır. Hoş asit tadı ile salatalarda kullanılır. Fazla oksalat içerdiği için mesane ve böbrek taşı oluşturmaya meyilli kişiler tarafından dikkatli kullanılmalıdır. Yapraklardan elde edilen karışım mükemmel bir yüz maskesidir. Köklerinde antrakinin içeriği nedeniyle zararsız bir kabızlık gidericidir (Özkan,2005).

Yapraklar potasyum tuzu halinde oksalik asit, kökleri ise tanen içerir. Kökleri infüzyon (% 5) halinde dahilen idrar artırıcı, safra söktürücü ve ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999). Yaprakları ekşi tadı nedeniyle salata olarak, lapa halinde çıbanları olgunlaştırmak ve ekzemaları iyileştirmek için haricen kullanılır.

4.1.100. *Salix alba* L. (salicaeae)

Türkçe adı: Aksöğüt

Botanik özelliği: Sulak yerleri severler ve böyle yerlerde çabuk büyürler. Kesilen dalları çabuk köklendiğinden üretilmesi çok kolaydır (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Salix caucasica ANDERSSON

Salix wilhelmsiana BIEB.

Bileşimi: Tanen, glikozit (slisin) taşır.

Etki ve kullanımı: Yatıştırıcı, kuvvet verici, ateş düşürücü, romatizma ve kabız ağrılarını giderici etkidedir. Odunundan Carbo Ligni hazırlanır (Baytop,1999).

4.1.101. *Sambucus ebulus* L. (Caprifoliaceae)

Türkçe adı: Otsu mürver, Azı otu, Yabani mürver, Yer mürveri.

Botanik özelliği: Tüysüz, kötü kokulu otsu bir bitkidir. Sürünücü rizomları vardır. Yaprakları karşılıklı, 3-6 çift, mızrak ya da eliptik şekilli kenarları dişli kulakçıkları ise yumurta şeklindedir. Çiçek kuruları çoğunlukla üç adet 7-10 cm çapında, taç yapraklar beyaz, bazen pembe ile hafifçe renklenmiştir. Anter morumsu

durupa kremi siyah renklidir. Bitki yol kenarları, yapraklı ormanlar, moloz ve döküntü yerlerde yaşam alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Yaprakları glikozit, sambunigrine, esans, tanen, malikasit, valerikasit, tartarikasit; rizomları ise asetikasit, malikasit, saponinler ve reçineler içermektedir.

Etki ve kullanımı: Yaprak rizom ve meyveleri, infüzyon, toz ve sıvı ekstre halinde kullanılır. Yaprakları kabızlığı giderici ve iltihaplanmaya karşı, rizomları ise müshil olarak ve idrar söktürücü olarak kullanılmaktadır (Anşin, 1994). Bitki kötü bir koku verir. Meyvelerinden koyu bir renk maddesi elde edilir ve boya sanayinde kullanılır (Baytop,1999).

4.1.102. *Sambucus nigra* L. (*Caprifoliaceae*)

Türkçe adı: Kara Mürver

Botanik özelliği: Çalı ya da 4 m boylarında kötü kokulu küçük bir ağaçtır. Kahverengi dalları lentisellidir, yumuşak ve süngerimsi özleri bulunur. Yapraklar karşılıklı, yaprakçıklar çift yumurta ya da mızrak şeklinde bazen eliptik, dişli, alt yüzünde damarlar boyunca tüylü, diğer taraflar tüysüzdür.

Bileşimi: Yaprakları glikozit, sambunigrine, esans, malik ve valerik asitler, karoten, C vitamini içerir. Meyveleri glikozit, sambunigrine, C vitamini, şeker, asetik, malik ve tartarik asitler içerir. Çiçekleri ise sambucine, sambunigrine, esans, tanen ve reçine içerir (Chiej, 1988).

Etki ve kullanımı: Yapraklar, floem, meyve ve çiçekleri kullanılır. Kan temizleyici, kabızlığı giderici, ağrı kesici ve idrar söktürücü etkisi vardır.

İnfüzyon, dekoksion, şurup, meyve suyu, tentür, sıvı ekstre, lapa, toz, merhem, destile su ve uçucu yağ halinde kullanılır. Bu bitki özellikle endüstriyel alanda esans elde etmek için kullanılmaktadır. Besin ve şarap ürünlerine koku verir. Yaprakların kaynatılması ile etkili bir böcek ilacı elde edilir. Kabuk, yaprak ve kökleri zehirli alkaloidler içerdikleri için dahilen kullanılmamalıdır (Chiej, 1988). Reçel, marmelat ve likör yapımı içinde çok uygundur.

4.1.103. *Sanicula europaea* L. (Umbelliferae)

Türkçe adı: Deve Kulağı, Yaraotu

Botanik özelliği: Rizomlu düz veya oluklu gövdeli 15-60 cm boyunda bir bitkidir. Dip yaprakları rozet şeklinde 2-3 cm çapında 3-5 loplulu, parçaları kama şeklindedir. Kenarları düzensiz dişli, yaprak sapı yaprak ayasından daha uzundur. Çiçek yaprakları üçlü, mızrak şeklinde, çoğunlukla dişlidir. Meyve 2x2 mm çapındadır. Bitki ormanlar ve gölgeli yerlerde yetişme alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Saponin, müsilaj, tanen ve tuzları içerir.

Etki kullanımı: Kökleri ve yaprakları, toz, infüzyon, tendür ve tıbbi şarap şeklinde kullanılır. Damar büzücü ve öksürük giderici özelliğe sahiptir. Yaprakları ve özellikle kökleri hemoroid ağrılarına karşı merhem olarak kullanılır (Gürhan ve ark., 2004). Kökleri kaynatılarak elde edilen materyal iltihaplı bölge üzerine kompres yapılarak iyi sonuç alınır. Bu bitkiden eskiden, bugünkünden daha fazla yararlanılmaktaydı. Özellikle iç kanamaları durdurmada kronik öksürüklere karşı, tümörlere, mide ülserlerine karşı, ağız ve boğaz gargarası olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

4.1.104. *Sorbus aucuparia* L. (Grossulariaceae)

Türkçe adı: Kuş üvezi

Botanik özelliği: Narin yapılı, ince kırmızı kabuklu, 20 m boylanabilen, kışın yaprağını döken bir ağaçtır. Genç sürgün ve tomurcuklar tüylü, yapraklar almaçlı, tek tüysü, kısa saplı, 9-15 yaprakçıktan oluşmaktadır. Yaprakçıklar elips şeklinde, sivri uçlu, kenarları dişli, üst yüzleri koyu, alt yüzleri soluk yeşildir. Çiçekler beyaz, terminal bir salkım halinde, taç ve çanak yapraklar beşer parçalıdır. Meyve küremsi 6-9 mm çapında yalancı meyve tipindedir. Çiçek tablasından oluşmuş etli bir yapıdadır, olgunlaştığında portakal sarısı veya karmen kırmızısı rengindedir. Bitki ormanlık alanlarda ve çam ormanlarında yetişme alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Tanen, sorbital ve sorbik asit, sucrose, malik asit, sorbin ve C vitamini içerir.

Etki ve kullanımı: Meyvelerinden şurup, meyve suyu, sıvı ekstre şeklinde yararlanılmaktadır. Adstringent özelliği vardır, ishale karşı etkilidir. Meyvelerinden reçel, pelte ve alkol elde edilir. Ayrıca yaprakları çay gibi demlenip içilebilir. Kabukları dekoksasyon halinde gargara yapılarak ağız pamukçuklarına ve mide ekşimelerine karşı kullanılmaktadır (Baytop, 1999). Yaprakları halk arasında infüzyon halinde şeker hastalığına karşı ve kan şekerini düşürücü bir etkiye sahiptir.

4.1.105. *Symphytum asperum* Lepechin (Boraginaceae)

Türkçe adı: Karakafesotu

Botanik özelliği: 60-150 cm boylanabilen, sık dallı, kalın ve dallanmış köklü, çok yıllık otsu bir bitkidir. Alt yapraklar yumurta ya da eliptik, bazen uzun şerit, yürek veya yuvarlaktır. Yaprak kısa saplı ya da sapsız, kanca şeklinde sert kıllarla örtülü, üst yapraklar kısa saplı, dipleri kama gibidir. Taç önce pembe, sonra leylak veya gök mavisi renktedir. Meyve 4 çekirdekli, dip kısmı büzülmüş, siyah renklidir (Yılmaz ve ark., 2005).

Bileşimi: Tanen, potasyum nitrat ve tuz içermektedir

Etki ve kullanımı: Genç yapraklar kullanılmaktadır, yaşlı yapraklar, kalın ve sert kıllı olduğundan tatsızdır. Yıkanan yapraklar 4-5 dakika hafif tuzlu suda kaynatılarak, iç hastalıkların tedavisinde kullanılır. Orta derecede buruk bir tadı vardır. Tuz infüzyon ve dekoksasyon halinde kullanılır. Yaprak ve tohumları idrar arttırıcı, balgam söktürücüdür (Özkan, 2005). Uyarıcı, hafif kabız yapıcı, nezleler ve diğer göğüs hastalıklarında yumuşatıcı etki oluşturur. Tozu haricen 1. derece yanıklarda, yaralar ve memelerdeki çatlakları iyileştirici özelliklere sahiptir (Baytop,1999).

4.1.106. *Tanacetum parthenium* L. (Compositae)

Türkçe adı: Gümüştüğme

Botanik özelliği: 20-70 cm boylanabilen, çok yıllık, bazı türleri yıllık, otsu bir bitkidir. Yaprakları katlı ve tüysüdür. Birincil parçalar, 3-5 çift, alttaki parçalar

ise çoğunlukla 3-4 lopludur. Kenarları dişli, üsttekiler kısa, dar ve az parçalıdır. Çiçekler beyaz renktedir. Bitki duvarlar, boş alanlar, dere kenarları ve bazen orman içlerinde yetişmektedir (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Tanacetum balsamita L. subsp. balsamitoides SCHULTZ

Tanacetum coccineum (WILLD.) GRIERSON

Tanacetum macrophyllum

Bileşimi: Esans, phytosterol, tanik asit ve anthemik asit (acı) içerir.

Etki ve kullanımı: Yaprak ve çiçekleri, infüzyon, tentür, toz, sıvı ekstre ve destile su halinde kullanılır. Midesel kasılmalara karşı kullanılır. Sakinleştirici ve adet söktürücü etkilere sahiptir. Ekstresi esans, likör ve parfüm endüstrisinde; alkolde bekletilmiş eriği ise haricen ezik çürük ve mantarlara karşı kullanılmaktadır (Özkan, 2005). Yemeklere tatlı aromatik bir tat, bazılarında ise acı bir lezzet vermektedir.

4.1.107. *Taraxacum officinale* Tobb. (Asteraceae)

Türkçe adı: Kara Hindiba

Botanik özelliği: Etlı, kazık köklü 10 cm boylanan, çok yıllık, otsu bir bitkidir. Gövde sade, yapraksız içi boştur. Dip yapraklar rozet şeklinde, sapsız, lanseolat ve parçalı kenarları dişlidir. Çiçekler sarı renkte, süt taşıyan küçük bitkilerdir (Baytop, 1999).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Taraxacum butleri VAN SOEST

Taraxacum laxum HAGL.

Taraxacum turcicum VAN SOEST

Bileşimi: Kökler; inulin, taraxcin, triterpenler (taraxol, entaxa sterol), şeker, pektin, glikozit, fenolik asit, asparagin, vitamin potasyum içerir. Yapraklar; lutein, violaxontiredie, karatonoid bulundurur. Musilaj ve acı maddeler yanında vitamin; A,B,C ve D içerir, A vitamini içeriği; havucun A vitamini içeriğinden fazladır.

Etki ve kullanımı: Öz, sıvı ekstre, tentür ve infüzyon halinde kullanılır. safra akışını kolaylaştırıcı, kabızlığı giderici, kuvvetlendirici, temizleyici özelliklere sahiptir. Şeker hastalığına iyi gelmektedir (Baytop, 1999). Bitkinin ıcerdiği süt derideki nasır ve siğillerin giderilmesinde çok etkilidir. Çiçeklerinden elde edilen destile su ise derilein temizlenmesinde ve özellikle derideki çillerin giderilmesinde kullanılır. Sütü safra kesesi ve mesane taşlarını eritici özelliktedir aynı zamanda mesane iltihaplarına karşı çok etkilidir.

Bu bitkinin rozet yaprakları pazarlarda satılmakta, salata halinde veya pişirilerek yenmektedir (Baytop 1994, 1999). Ezilen kökleri çok kullanışlı bir kahve yedek maddesidir (Chiej, 1988).

4.1.108. *Taxus baccata* L.(Taxaceae)

Türkçe adı: Adi porsuk

Botanik özelliği: 20 m boylanabilen, sık dallı, herdem yeşil çalı halinde odunsu bir bitkidir. Kırmızımsı kahverengi kabuk ince ve pulsu yapıda, gen sürgünler yeşil ve elastikidir. İğne yapraklar 1-2.5 cm sarmal dizili, koyu yeşil, sivri uçludur, reçine kanalı yoktur. Uzun ömürlü bir bitkidir yavaş büyür. İğne yapraklı ve yapraklı orman içlerinde, kuytu kesimlerde dağınık, ve tek tek bulunur (Özkan, 2005).

Bileşimi: Taxin, milossin, taxicotine, tanen esansı içerir.

Etki ve kullanımı: Yaprakları kullanılır. Adet söktürücü, kalp kuvvetlendirici, uyuşturucu etkiye sahiptir. Özellikle iğne yaprakları ve sürgünleri çok zehirlidir. Ancak olgun halde iken arillusu lezzetli ve zehirsiz olup, yenebilir. Hafif dozlarda alınırsa damar daraltıcı ve adet söktürücü etki yapar. Spazmlara, romatizma ve saraya karşı kullanılmışsa da çok zehirli olduğu için halen bu kullanımlar terk edilmiş yada ender olarak kullanılmaktadır. Fazla dozda alınırsa kalbi felç eder ve bayanlarda çocuk düşürmeye yol açar (Palabaş Uzun, 2006). Yeni yapılan bazı bilimsel araştırmalarda birleşik Amerika'da *Taxus brevifolia*'nın kabuğundan elde edilen bir extrenin (taxol) 1990'lı yıllardan sonra kansere karşı en etkili ilaçlardan olacağı kanıtlanmış ve 16. onkoloji kongresinde tartışılmıştır.

Almanya’da ise 15 ocak 1994’ten itibaren ovaryal kanserlerine karşı kullanılmasına izin verilmiştir (Anşin, 1994).

4.1.109. *Thymus pseudopulegioides* Klokov et Des. (Labiatae)

Türkçe adı: Kekik

Botanik özelliği: Yatık ya da hemen hemen dik dalların alt kısımları belirgin odunsu yapıda, çiçekli gövde 7-15 cm boyundadır. Gövde dört köşeli, her dört yüzde geriye kıvrık, seyrek kıllar vardır. Yapraklar 9x5 mm çapında, geniş yumurta şeklinde, genellikle genişliğinin iki katından küçük, küt uçlu, tüsüzdür. Yaprak, küçük ve renksiz çok sayıda yağ benekleri taşımaktadır. Yan damarlar 3-5 çift, çiçek kurulu gevşektir. Kaliks kırmızımsı, taç pembe veya leylak renklidir. Bitki çayırlar, kayalık yamaçlar ve taşlıklı yerlerde yayılır (Anşin, 1994).

Bileşimi: Esansi thymol, carvakrol, borneol, okaliptol, menten, thymen, tanen ve reçine içerir.

Etki ve kullanımı: Çiçekli uç kısımları ve yaprakları, infüzyon, sıvı ekstre, tentür, şurup, esans, toz ve tıbbi şarap halinde kullanılır. Antiseptik, balsamik, kasılmaya karşı gaz giderici ve antibiyotik özelliklere sahiptir. Kekik mutfakların, parfüm sanayinin ve içkilerin destilasyonunda çok sık kullanılır. Boğmaca, kancalı kurtların tedavisinde, ağız gargarası, dişetleri tedavisinde kullanılır (Gürsoy ve Gürsoy, 2004). Midevi, yatıştırıcı, kurt düşürücü, kan dolaşımını uyarıcı etkileri olup, mutfaklarda baharat olarak da kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

4.1.110. *Tilia plathyphyllos* L. (Tiliceae)

Türkçe adı: Büyük yapraklı ıhlamur

Botanik özelliği: 15-20 m boylanabilen geniş tepeli, uzun ömürlü, genç sürgünleri tüylü bir ağaçtır. Yapraklar genişçe yumurta şeklinde, çarpık, ucu aniden sivrilerek sonuçlanan, dip kısmı yürek şeklinde, dişli, üst yüzü çıplak veya kısa tüylü, alt yüzü mavimsi yeşil renkte olup yaprak damarları kahverengidir. Damarların birleşim yerlerinde ayrıca soluk tüy demetleri vardır. Bir dalda 5 ile 10 adet arasında

hoş kokulu çiçekler açar ve soluk yeşil üst yapraklar arasında gelişir. Çiçek kurulu çoğunlukla 3-5 çiçekli ve sarkıktır (Anşin, 1994).

Bileşimi: Flvonoide, yapışkan madde, eterik yağ, musilaj maddeleri, şeker, asitler C vitamini, karoten ve tanen içerir.

Etki ve kullanımı: Uyarıcı etkidedir. Ancak etkisini yavaş gösterir. Spazm çözücüdür. Kronik uykusuzluğa, sinirliliğe, sıkıntıya, kaygılı olanlara iyi gelir. Öksürüğe, astıma ve kalp hastalıklarına karşı da etkilidir. Kanı temizleme ve akıcılık kazandırma özelliği nedeniyle damar sertliğine, kalpten ileri gelen göğüs ağrılarına iyi gelir. Enfaktüsü önleyici etkidedir (Avcı, 2005).

İdrar söktürücü, gut ve romatizmayı iyileştirici etkidedir. Kaynatılarak gargarası yapılır; apselere, yanıklara, çıban ve iltihaplara karşı yumuşatıcı ve tedavi edicidir. İçerdiği yapışkan madde nezleye karşı etkilidir (Baytop, 1999).

4.1.111. *Trachystemon orientalis* L. G.Don (Boraginaceae)

Türkçe adı: Acı Hodan, Doğu Hodanı Tomara

Botanik özelliği: 30–40 cm yükseklikte, toprak altında siyah renkli ve yumru biçiminde rizomu bulunan, çok yıllık, otsu bir bitkidir. Alt yapraklar dağınık, yapışkan tüylü ve saplı, yumurtamsı veya yürek şeklinde, aya sivri uçludur. Üst yapraklar sapsız ve gövdeyi kavramış biçimde eliptik ya da mızrak şeklinde, yapışkandır. Çiçekler kırmızımtırak mavi renkli tüp şeklindedir. Bitki kayın ormanları, nemli dere kenarlarında ve ıslak yerlerde yayılma alanı bulur (Anşin, 1994).

Etki ve kullanımı: Tanen, uçucu yağ, nitrat tuzları, müsilaj, saponin ve rezin taşımaktadır. İdrar artırıcı, terletici, kan temizleyici, yumuşatıcı ve ateş düşürücü etkilere sahiptir. Dahilen infüzyon (% 5) halinde kullanılır. Yapraklar sebze olarak yenmektedir (Baytop, 1999).

Tüm bitki ve özellikle yaprakları ve sapsızları sebze olarak tüketilmekte ve konserve yapılmaktadır.

4.1.112. *Tussilago farfara* L. (Compositae)

Türkçe adı: Öksürük otu, deve tabanı, farfar otu, kavalak

Botanik özelliği: Rizomlu, çok yıllık, otsu bir bitkidir. Yaprakları saplı rozet oluştururlar, oldukça sivri loplu, kenarları düzensiz dişli, önce her iki yüzü beyaz tüylerle kaplıdır, daha sonra üst yüzü tüysüz kalır. Bitki açık ve kumlu yerlerde, nemli zeminlerde yetişme alanı bulur (Anşin, 1994).

Bileşimi: Müsilaj, peptin, gallik asit, asetik asit, tussilagine ve esans içerir.

Etki ve kullanımı: İnfüzyon, şurup, öz ve lapa halinde kullanılır. Öksürük giderici, bronşiyal ağrı kesici, sinirleri yatıştırıcı ve yumuşatıcı etkileri vardır. Egzamaya karşı da kullanılır (Akbulut, 2006).

Öksürük otu çoğunlukla bronşiyal iltihaplanmalara karşı kullanılmaktadır. Çiçekleri ayrıca lapa şeklinde çeşitli deri rahatsızlıklarında kullanılır. Sinir hastalıklarının tedavisinde de etkilidir. Köklerinden acı, kuvvet verici ve terletici ilaçlar elde edilmektedir (Bayrak, 2006).

4.1.113. *Urtica dioica* L. (Urticaceae)

Türkçe adı: Büyük Isırgan Otu

Botanik özelliği: 30–150 cm boylanabilen, kaba yapılı yapışkan çok yıllık otsu bir bitki olup, kuvvetli, çok dallı ve kolayca yayılan kök sistemi vardır. Yapraklar koyu yeşil renkli, saplı, dişli kenarlı ve yakıcı tüylüdür. Yaygın bir türdür (Özkan ve ark., 2002).

Bileşimi: Urticosit adlı bir glikozit, potasyum tuzları, kalsiyum nitrat, organik asitler (formik asit), histaminve asetilkolin (yakıcı etki yapan madde), vitamin C taşımaktadır (Baytop, 1999).

Etki ve kullanımı: Yapraklarının veya köklerinin kaynatılmasıyla ya da ballı veya şekerli bir macuna katılmasıyla hazırlanan madde (electuary), akciğerlerdeki hırıltıyı ve nefes darlığını önleyen iyi bir koruyucudur. Yapraklarından elde edilen dekoksilyon idrar artırıcı, mesane taşlarını eritici özelliindedir. Ayrıca çocuklarda görülen kurt ve solucanları öldürür. Tohumlarından yapılan bir içki köpek ısırıkları,

Ağiotu, Banotu, Köpeküzümü ve Adamotu zehirlenmelerine karşı bir ilaçtır (Akbulut, 2006).

Uç sürgünleri ve genç yapraklarından lezzetli bir salata (harç) yapılır. Gövdeden elde edilen liflerden özellikle Almanya'da pamuğa benzer çok kuvvetli ip yapılır. Biçilerek kurutulduğunda ısırgan otu sığır ve tavşanlara verilen gıdaya ilave edilen mükemmel bir gıdadır. Kurutulup öğütülürse (toz halinde) ördek ve tavukların gıdalarına karıştırılabilir. Dünyanın bazı kesimlerinde romatizmal hastalıklar ve ağrıların tedavisinde hala ısırgan otu ile (ağrıyan kısımlara vurularak) tedavi edilmektedir (Chiej 1988, Jordan 1976).

4.1.114. *Urtica pilulifera* L. (Urticaceae)

Türkçe adı: Isırgan tohumu, kara ısırgan tohumu

Botanik özelliği: Bu tür 30-100 cm boylanabilen, tek yıllık ve otsu bir bitkidir. Yapraklar dişli kenarlı ve saplıdır. Dişi çiçekler, küremsi şekilli, ve uzun saplı durumlar meydana getirir. Meyveler 3 mm uzunlukta, yumurta biçiminde, parlak koyu renkli ve keten tohumuna benzer taneler halindedir. Suya konulduğunda üzerinde bir müsilağ taşımaktadır (Anşin, 1994).

Bileşimi: Büyük ısırgan otunun etkili maddeleri dışında, tohumlarında sabit yağ ve müsilağ bulundurur.

Etki ve kullanımı: Dioscorides döneminden beri tedavide kullanılan bir drogdur. Romatizma ağrılarını dindirici, idrar arttırıcı, müshil etkide, adet söktürücü, kurt ve ateş düşürücü etkileri bulunmaktadır (Akbulut, 2006).

Urtica urens L. (Urticaceae)

Türkçe adı: Küçük ısırgan otu

Botanik özellikleri: bir yıllık monoik ve otsu bir bitkidir. Boyu en fazla 60 cm. olabilir. Yapraklar açık yeşil renkli, saplı dişli kenarlı ve yakıcı tüylüdür (Baytop, 1999).

4.1.115. *Vaccinium myrtillus* L. (Ericaceae)

Türkçe adı: Mavi Meyveli Ayı Üzüümü

Botanik özelliği: 30-50 cm boylanabilen, yapraklarını döken bodur bir çalıdır. Sürünücü, rizomlu ve çok sayıda dik gövdeleri ve dalları vardır. Sürgünler belirgin köşeli, yeşil renkte ve tüysizdir. Yapraklar kısa saplı, yumurtamsı veya eliptik, sivrice uçlu, açık yeşil renkte, kenarlı dişli, altyüzü belirgin şekilde çıkıntılı damarlıdır. Çiçekler teker teker, 5 parçalı, kısa saplı çanak yaprağın kenarları tamdır. Taç küremsi, çoğunlukla beyaz ya da pembemsi, renktedir. Lobları çok kısa ve geriye kıvrıktır. Meyve , olgun halde koyu mavi renkte, mum tabakası ile örtülü, tatlıdır ve yenilebilir (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Vaccinium arctostaphylos L.

Vaccinium myrtillus L.

Bileşimi: Meyve tanen, şeker, inositol, pektin, karotin, myrtillin, yapraklar ise tanen, arbutin, ericolin, myrtillin, reçine ve musilaj içerirler.

Etki ve Kullanımı: Meyve ve yaprakları kullanılır. Astringent ve ishale karşı, hypoglicaemic, ophtalmic etkileri vardır. Meyve suyu, kaynatma, sıvı ekstre, kuru ekstre, boya ve toz halinde kullanılırlar. Meyve ve yaprakları kurutulduklarında daha etkilidirler. Yaprak ve meyveler yeşil bir renk maddesi içerip, boya sanayinde kullanılırlar. Meyvenin dış kısmının hemeralopia tedavisinde özel bir yeri vardır (Antosiyon içerdiği için). Yapraklarından elde edilen destile su gözlerin yıkanmasında mükemmel bir sıvıdır (Chiej, 1988). Meyvesinden reçel, marmelat ve meyve suyu yapılır.

Kabız yapıcı, antiseptik, kuvvet verici ve şeker hastalığına karşı infüzyon (% 5) halinde kullanılır (Baytop, 1999).

4.1.116. *Verbascum* sp (Scrophulariaceae)

Türkçe adı: Sığır kuyruğu, Ayı kulağı, Yünotu

Botanik özelliği: Ülkemizde 200 kadar türü yetişen bir, iki veya çok yıllık otsu bitkidir. sık tüylüdür ve tüyler dallanmıştır. Yapraklar bitkinin tabanında rozet şeklinde toplanmış ve gövde üzerinde alternandır. Çiçekler dik, basit veya dallanmış salkımlar oluşturur. Korolla çoğunlukla sarı renkli, tekerlek şeklinde yayıktır. Flamentler çıplak veya sık tüylü anterler odnat veya reniformdur. Meyve küçük, oval şekillidir (Anşin, 1994).

Doğu Karadeniz’de yetişen diğer türleri

Verbascum alpigenum C. KOCH

Verbascum artvinense WULF

Verbascum drymophilum HUB.-MOR.

Verbascum gnaphalodes BIEB.

Verbascum natolicum (FISCH. ET MEY.) HUB.-MOR.

Verbascum oreophilum C. KOCH var. *oreophilum* C. KOCH

Verbascum oreophilum C. KOCH var. *joannis* (BORDZ.)

Verbascum phlomoides L.

Verbascum thapsus L. *Verbascum varians* FREYN ET SINT. var. *varians* BOISS. ET BAL.

Bileşimi: Çiçeği; müsilaj, uçucu yağ, flavon türevi glikozitler taşır. Yaprığı; saponin, müsilaj, rezin, acı madde taşır.

Etki ve kullanımı: Antispazmatik etkidedir. Çiçeği balgam söktürücü, göğüs yumuşatıcı etkidedir. Yaprığı bronşit, mayasıl, basur tedavisinde kullanılmaktadır. Hayvan bitlerini öldürücü özelliğe sahiptir. Sütle kaynatılırsa öksürüğü kesici etki yapar (Yenikalaycı 1996) .

Terletir, ateşi düşürür, kaşıntıyı keser, göz ağrılarını giderir. Çiçekli dalları çok sinirli kişilerde, mide spazmlarında ilaçtır. Bir bardak suya bir çorba kaşığı sığır kuyruğu çiçeği karıştırılarak hazırlanan infüzyon, uykusuzluk ve sinire karşı etkilidir alıçla birlikte de kullanılır (Şimşek, 2002).

4.1.117. *Viburnum orientale* L. (Caprifoliaceae)

Türkçe adı: Doğu kartopu, Girabolu

Botanik özelliği: Bu bitki 1-3 m boylarında bir çalı türüdür. Sürgünler ve tomurcuk üzerleri dağınık sade tüylerle kaplıdır. Yapraklar üç loplu, 8-10 cm. genişliğinde, kenarları dişli, yumuşak, yeşilimsi renktedir. Yaprak tüsüzdür sadece ana damar üzerinde birkaç dağınık tüy vardır. Çiçek kurulu 6-10 cm. çapında ve çiçekleri beyaz renktedir. Bitki ormanlar ve çalılıklar arasında yetişme alanı bulur (Akbulut, 2006).

Etki ve kullanımı: Çiğ meyveleri zehirlidir ve önemli mide rahatsızlıklarına neden olabilmektedir (Palabaş Uzun,2006). Farmakolojik araştırmalar kabuğunun adet ağrılarını ve kramplarını giderici etkisi olduğunu göstermiştir. Ayrıca kabuğunun diğer kramplar ve kalp çarpıntılarını için tedavi edici olduğu belirtilmektedir. Meyveleri pişirildikten sonra yenilebilir ve C vitamini çok zengindir. Yapraklar çay olarak içilebilir. İdrar söktürücü, kalp çarpıntılarını ve kabakulak için tedavi edici özelliği vardır (Anşin, 1994). Safra ve karaciğer hatalıklarına karşı yatıştırıcı etkilere sahiptir ve müshil olarak da kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

4.2. Doğu Karadeniz Bölgesinde Literatür Taraması ve İnceleme Gezileri Sonucunda Saptanan Doğal Olarak Bulunan Bazı Bitkilerin Yayılış Alanları

Yukarıda sözü edilen bitkilerin bir bölümünün Doğu Karadeniz Bölgesindeki yayılış alanları Çizelge 4.1’de liste halinde verilmiştir.

Çizelge 4.1. Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Bulunan Bazı Bitkilerin Yayılış Alanları

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Ailanthus altissima</i> Miller	70m.	Trabzon: Of, Kuşlukdere Köyü
	200m.	Rize: Çamlıhemşin, Fırtınaderesi
<i>Ajuga reptans</i> L.	450m.	Trabzon: Maçka, Çatak
	10m.	Trabzon: Of, Karayer
<i>Alliaria petiolata</i> Bieb	1275m.	Trabzon: Maçka, Meryemana
	900m.	Trabzon: Maçka, Bağışlı
	1450m.	Artvin: Merkez, Soçun
<i>Alnus glutinosa</i> L.	1260 m.	Giresin: Şebinkarahisar
	500 m.	Trabzon: Tonya, Fol Deresi
	250 m.	Trabzon: Akçaabat, Kalenema
	1200 m.	Rize: Çamlıhemşin, Ilıca
	300 m.	Rize: İkizdere, Güneyce
<i>Anemone blanda</i> Schott	1550 m.	Giresun: Espiye, Çakrak,
	1300 m.	Trabzon: Tonya,
	35 m.	Trabzon: Değirmendere,
	2400 m.	Trabzon: Maçka, Meryemana
	2100 m.	Gümüşhane: Torul, Sarıç Dağı,
<i>Anthemis tinctoria</i> L.	1985m.	Giresun: Espiye, Ekindere
	85m.	Trabzon: Of, Kuşlukdere
	1700m.	Artvin: Meydancık

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Aquilegia olympica</i> Bios	1900 m.	Giresun: Espiye, Karaduğa
	845 m.	Trabzon: Maçka, Galyan Deresi
	1650m.	Rize: Çamlıhemşin, Ayder
	1695 m.	İkizdere, Anzer
	1650 m.	Artvin: Merkez, Çayırılık
<i>Arctium platylepis</i> Bios	200m.	Trabzon: Akçaabat
	1300m.	Trabzon: Maçka, Hamsiköy
<i>Artemisia absinthium</i> L.	1985m.	Giresun: Espiye, Ekindere
	85m.	Trabzon: Of, Kumludere
	1700m.	Artvin: Meydancık
<i>Atropa belladonna</i> L.	1150m.	Trabzon: Maçka, Kapıköy
	1300m.	Trabzon: Maçka, Malaka deresi
	1600m.	Artvin: Atila
<i>Berberis crataegina</i> Dc	1500m.	Giresin: Şebinkarahisar
	1690m.	Bayburt: Merkez
	950m.	Gümüşhane: Torul
<i>Berberis vulgaris</i> L.	1000m.	Giresun: Tirebolu
	1600m.	Bayburt Merkez
	600m.	Trabzon: Maçka
	1500m	Rize: Coşandere
<i>Caltha polypetala</i> Hocshst	1160 m.	Trabzon: Maçka, Zigana,
	1800m.	Artvin: Merkez, Atila Deresi
<i>Carpinus betulus</i> L.	500m.	Ordu: Perşembe
	1500m.	Giresun: Bulancak, Bicik
	150m.	Trabzon: Vakfıkebir
	800m.	Trabzon: Maçka, Meryemana
	250m.	Rize: İkizdere, Güneyce
	500m	Artvin: Merkez
	250m.	Artvin: Borçka

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Castanea sativa</i> Miller	1100m.	Giresun: Bulancak
	480m.	Trabzon: Tonya, Fol Deresi
	250m.	Trabzon: Of, Çamlı
	250m.	Rize: İkizdere
	1650m.	Rize: Çamlıhemşin, Ayder
	700m.	Artvin: Hopa
<i>Centaureum erythraea</i> Rafn.	30m.	Trabzon: Vakfikebir
	1090m.	Trabzon: Tonya, Fol Deresi
	30m.	Trabzon: Merkez, Değirmendere
	1600m.	Artvin: Merkez, Melo Deresi
<i>Cerasus mahaleb</i> L.	300-1850m.	Ormn Açıklarında
	1500m.	Giresun: Şebinkarahisar
<i>Cichorium inthybus</i> L.	70m.	Trabzon: Merkez, Kutlugün
	1150m.	Trabzon: Maçka, Hamsiköy
	15m.	Trabzon: Of, Eskipazar
	1700m.	Artvin: Atila Deresi
<i>Cistus creticus</i> L.	310m.	Giresun: Espiye, Yağlı Dere
	20m.	Trabzon: Vakfikebir
	30m.	Trabzon: Merkez, Değirmendere
	580m.	Artvin: Merkez, Atila
<i>Clematis vitalba</i> L.	310m.	Giresun: Espiye, Yağlı Dere
	350m.	Giresun: Görele, Ayıkışı Deresi
	600m.	Trabzon: Maçka, Galyan Dersi
	70m.	Trabzon: Of, Kumlu Dere
	950m.	Gümüşhane
	200m	Rize: Çamlıhemşin, Fırtına deresi
<i>Colihicum autumnale</i> L.	1080m.	Trabzon: Maçka, Meryemana
	480m.	Rize: İkizdere

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Conyza canadensis</i> L.	1110m. 8m. 1100m	Giresun: Espiye, Ekindere Trabzon: Vakfıkebir Trabzon: Tonya, Çardaklar
<i>Cornus mas</i> L.	600m. 550m. 200m. 1600m.	Gümüşhane: Torul, Örümcek Trabzon: Tonya, Fol Deresi Trabzon: Vakfıkebir, Resülü Artvin: Merkez, Ormanlı
<i>Cornus sanguinea</i> L.	1350m. 550m. 290m. 600m.	Giresun: Şebinkarahisar Trabzon: Akçaabat, Pazarcık Rize: İkizdere, Güneyce Artvin: Merkez, Şartev
<i>Corylus avellana</i> L.	400m. 1600m. 1575m. 1200m.	Ordu: Merkez, Boztepe Giresun: Şebinkarahisar Giresun: Espiye Trabzon: Maçka
<i>Corylus avellana</i> L.	550m. 240m. 1650m. 680m.	Trabzon: Tonya Rize: İkizdere Rize: Çamlıhemşin Artvin: Merkez
<i>Crataegus</i> L.	1600m. 1000m. 200m. 1500m. 1600m.	Giresun: Şebinkarahisar Giresun: Espiye Trabzon: Vakfıkebir Rize: İkizdere Artvin: Ardanuç
<i>Datura stramonium</i> L.	20m. 10m.	Trabzon: Merkez, Değirmendere Trabzon: Of, Eskipazar

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Digitalis lamarckii</i> Ivan	1590m. 1080m. 1100m. 1650m. 240m. 600m.	Giresun: Espiye, Merekler Trabzon: Tonya, Fol Deresi Trabzon: Maçka, Hamsiköy Rize: Çamlıhemşin, Ilıca Rize: İkizdere, Güneyce Artvin: Merkez, Şartev
<i>Diospyros kaki</i> L.	130m. 660m. 550m. 110m. 580m.	Giresun: Espiye, Yağlıdere Trabzon: Akçaabat, Kalenema Trabzon: Maçka, Galyan Trabzon: Of, Kumlu Dere Artvin: Merkez, Atıla Deresi
<i>Erica arborea</i> L.	35m. 30m. 390m. 430m.	Giresun: Espiye, Yağlıdere Trabzon: Vakfıkebir Trabzon: Merkez, Değirmendere Rize: İkizdere
<i>Eupatorium cannabinum</i> L.	20m. 1110m. 550m. 400m.	Giresun: Tirebolu Giresun: Espiye, Ekindere Trabzon: Tonya, Fol Deresi Artvin: Merkez, Şartev
<i>Foeniculum vulgare</i> Miller.	100m. 1600m.	Trabzon: Merkez, Değirmendere Artvin: Ardanuç, Karanlıkmeşe
<i>Fragaria vesca</i> L.	1600m. 200m. 85m. 1700m.	Giresun: Merkez, Kulakkaya Trabzon: Vakfıkebir, Resullü Trabzon: Of, Kumlu Dere Rize: Çamlıhemşin, Ayder

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Frangula alnus</i> L.	1260m.	Giresun: Şeinkarahisar
	1100m.	Giresun: Bulancak, Bicik
	470m.	Trabzon: Tonya, Fol Deresi
	1180m.	Trabzon: Akçaabat, Kalenema
	1040m.	Trabzon: Maçka, Meryemana
	150m.	Trabzon: sürmene, çamburnu
	75m.	Trabzon: Of, Kumlu Dere
	100m.	Rize: İkizdere
<i>Fraxinus angustifolia</i> L.	1600m.	Artvin: merkez, Ormanlı
	1350m.	Giresun: Şeinkarahisar
	75m.	Trabzon: Vakfıkebir, Akkese
	100m.	Trabzon: Çağlayan
<i>Galanthus ikariae</i> L.	680m.	Artvin: Merkez, Şartev
	700-1500	Gümüşhane: Doğanköy
<i>Glechoma hederacea</i> L.	1400m.	Trabzon: Hamsiköy
	20m.	Ordu: Perşembe
<i>Helleborus orientalis</i> Lam.	75m.	Trabzon: Of, Kumludere
	130m.	Giresun: Espiye, Yağlıdere
	80m.	Trabzon: Akçaabat, Kalenema
	860m.	Trabzon: Maçka, Meryemana
	1750m	Gümüşhane: Torul, Sarıç Dağı
	200m.	Rize: Çamlıhemşin, Fırtına
<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	960m.	Artvin: Merkez, Atila Deresi
	320m.	Trabzon: Maçka, Esiroğlu
<i>Humulus lupulus</i> L.	950m.	Gümüşhane
	500 m.	Tonya, Fol Deresi,
	1000 m.	Trabzon: Maçka, Mars Deresi,
	20m.	Trabzon: Of, Karayer,

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Hyoscyamus niger</i> L.	830m. 1600m.	Trabzon: Maçka, Larhan Deresi, Artvin: Merkez, Melo
<i>Hypericum perforatum</i> L.	1250m. 1570m. 200m. 80m. 400m. 700m.	Giresun: Şebinkarahisar Giresun: Espiye, Karaduğa Trabzon: Akçaabat, Kalenema Trabzon: Of, Kumlu Dere Rize: İkizdere Artvin: Merkez, Şartev
<i>Juglans regia</i> L.	760m. 275m. 600m. 350m. 1650m.	Giresun: Espiye Trabzon: Vakfıkebir Trabzon: Maçka, Meryemana Trabzon: Of, Şimşirli Köyü Rize: Çamlıhemşin, Ayder
<i>Juniperus communis</i> L.	1600m 1575m 1900m	Giresun\Merkez Trabzon\Maçka Artvin\Merkez
<i>Laurocerasus officinalis</i> L.	1200m. 600m. 320m. 90m. 1650m. 960m.	Giresun: Bulancak, Bicik Trabzon: Maçka, Galyan Trabzon: Fol Deresi Trabzon Merkez, Değirmendere Rize: Çamlıhemşin, Ayder Artvin: Merkez, Atila
<i>Laurus nobilis</i> L.	40m 30-180 m	Trabzon: Akçaabat, Merkez, Değirmendere
<i>Lilium monadelphum</i> Bieb	1720m. 480m. 1650m.	Trabzon: Maçka Rize: İkizdere, Derköy Artvin: Meydancık

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Mentha longifolia</i> L.	700m. 600m. 1550m. 720m.	Ordu: Çambaşı, Yol Kenarları Trabzon: Yol Kenarları Rize: İkizdere-Kalkandere Arası Artvin: Ardanuç-Kutul Arası
<i>Mentha piperita</i> L.	90m. 440m. 440-520m.	Giresun: Dereli Trabzon-Bayburt Arası Rize: Çamlıhemşin
<i>Morus nigra</i> L.	10-1300m.	Çoruh Vadisinde Karadeniz Ardı Kesimde
<i>Mespilus germanica</i> L.	130m. 1200m. 200m. 295m. 1000m	Giresun: Espiye, Yağlıdere Trabzon: Maçka, Meryemana Rize: Çamlıhemşin, Fırtına Rize: İkizdere, Güneyce Artvin: Merkez, Atila
<i>Morus nigra</i>	10-1300m.	Çoruh Vadisinde Karadeniz Ardı Kesimde
<i>Nasturtium officinale</i>	1100m. 565m. 1300m.	Giresun: Bulancak, Karatepe Trabzon: Akçaabat, Kalenema Trabzon: Maçka, Kaderifka
<i>Olea europae</i> L.	10m. 10m. 150m	Giresun: Espiye, Gülburnu Trabzon: Akçaabat Trabzon: Merkez, Değirmendere
<i>Origanum vulgare</i> L.	170m. 50m. 5m. 2000m. 700m.	Giresun: Espiye, Karaduğa Trabzon: Merkez, Değirmendere Trabzon: Of, Eskipazar Artvin: Merkez, Melo Artvin: Borçka, Karagöl
<i>Petasites albus</i> L.	1320m.1450m.	Trabzon: Maçka, Meryemana, Of Artvin: Merkez, Atila-Soçun

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Physalis alkekengi</i> L.	500m.	Trabzon: Akçaabat, Kalenema
	20m.	Trabzon: Merkez, Bostancı
	30m.	Rize: İyidere
	310m.	Rize: İkizdere, Güneyce
<i>Picea orientalis</i> L.	1800m	Ordu\Çambaşı
	1560m	Giresun\Bulancak
	390-1300m	Trabzon\Tonya, Maçka
	1650-360m	Rize\Çamlıhemşin, İkizdere
<i>Pinus sylvestris</i> L.	1600m	Giresun\Bulancak
	1550-30m	Trabzon\Maçka, Sürmene
	460m	Rize\İkizdere
	550m	Artvin\Merkez
<i>Plantago major</i> L.	350m.	Giresun: Görele, Ayıkbaşı
	1300m.	Trabzon: Maçka, Meryemana
	150m.	Trabzon: Sürmene, Çamburnu
	70m.	Trabzon: Of, Kulmudere
	1200m.	Rize: Çamlıhemşin, Ilıca
<i>Primula vulgaris</i> Huds.	1550m.	Giresun: Bulancak, Kulakkaya
	1750m.	Gümüşhane\Torul, Sarıç Dağı
	1300m.	Trabzon: Tonya, Çardaklar
	17750m.	Trabzon: Maçka, Pazarza
	60m.	Rize: İyidere
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> L.	1750m.	Giresun: Şebinkarahisar
	1500m.	Gümüşhane: Torul, Kalkanlı
	1600m.	Bayburt: Merkez, Yıldırım Köyü
<i>Ranunculus ficaria</i> L.	40m.	Trabzon: Merkez, Değirmendere
	30m.	Trabzon: Of, Eskipazar

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Rhododendron ponticum</i> L.	1825m. 370m. 1000m. 50m. 1750m. 1660m.	Ordu: Merkez, Çambaşı Trabzon: Tonya, Fol Deresi Trabzon: Maçka, Meryemana Trabzon: Of, Kumlu Dere Rize: Çamlıhemşin, Ayder Artvin: Murgul, Şavval Tepesi
<i>Ribes biebersteinii</i> Berl.	1750m. 1240m. 500m. 2300m.	Giresun: Espiye, Ekin Dere Trabzon: Maçka, Meryemana Rize: İkizdere, Çamlık Artvin: Merkez, Melo
<i>Rosa pimpinellifolia</i> L.	1800m. 1550 2200m. 1570m.	Bayburt: Osluk Köprüsü Bayburthaldizen Mevkii Rize: İkizdere, Anzer Artvin: Yusufeli
<i>Rosa canina</i> L.	20-650m. 1200-1600m 20-630m. 100-1600 1250-1700 1200-1350	Ordu: Kumbaşı-Çambaşı Giresun: Şebinkarhisar Trabzon: Maçka-Akçaabat-Araklı Gümüşhane Rize: İkizdere Artvin: Yusufeli
<i>Rubus caesius</i>	1560m. 1350m. 1100m.	Giresun: Bulancak, Bicik Trabzon: Tonya Trabzon: Maçka
<i>Rumex acetosella</i> L.	1660 m. 840 m. 1550 m. 400 m. 1600 m.	Giresun: Şebinkarahisar, Tamzara Trabzon: Maçka, Larhan Deresi Trabzon: Tonya, Fol Deresi Rize: İkizdere, Artvin: Merkez, Çayırılık

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Salix alba</i> L.	1260m. 20m. 900m. 50m.	Giresun: Şebinkarahisar, Tamzara Trabzon: Akçaabat, Kalenema Trabzon: Maçka, Bağışlı Trabzon: Merkez, Değirmendere
<i>Sambucus ebulus</i> L.	1770m. 1150m. 240m. 150m. 200m.	Giresun: Şebinkarahisar, Tamzara Trabzon: Maçka, Kapıköy Rize: İkizdere, Güneyce Rize: Kalkandere Rize: Çamlıhemşin, Fırtına Deres
<i>Sambucus nigra</i> L.	1650m. 800m. 120m. 1500m. 1200m.	Giresun: Espiye, Ekindere Trabzon: Tonya, Fol Deresi Trabzon: Of, Kumlu Dere Rize: İkizdere Artvin: Merkez, Nekarev
<i>Sorbus aucuparia</i> L.	1550m. 835m. 950m. 1500m.	Giresun: Espiye, Karaduğa Trabzon: Tonya Rize: İkizdere, Dereköy Rize: Çamlıhemşin, Kaler
<i>Symphytum asperum</i> Lepechin	1390m. 1000m. 1640m. 1800m. 1800m.	Trabzon: Tonya, Fol Deresi Trabzon: Maçka, Malaka Deresi Rize: Çamlıhemşin, Kaler Rize: İkizdere, Anzer Artvin: Merkez, Çayırılık
<i>Tanacetum parthenium</i> L.	1550m. 680m. 660m. 30m. 1650m. 550m.	Giresun: Bulancak, Bicik Trabzon: Tonya, Fol Deresi Trabzon: Akçaabat, Kalenema Trabzon: Of, Karayer Rize: Çamlıhemşin, Ayder Artvin: Merkez, Şartev

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Taxus baccata</i> L.	1090m	Giresin\Espiye
	660m	Trabzon\Maçka
<i>Tussilago farfara</i> L.	1700m.	Giresun: Bulancak, Bicik
	40m.	Trabzon: Merkez, Değirmendere
	1150m.	Trabzon: Maçka, Kapıköy
	60m.	Trabzon:Of, Karaca
<i>Urtica dioica</i> L.	40m.	Trabzon: Merkez, Değirmendere
	1160 m.	Trabzon: Maçka, Meryemana
	45m.	Trabzon:Of, Kumlu Dere
<i>Vaccinium arctostaphylos</i> L.	1400m.	Giresun: Bulancak, Bicik
	150m.	Trabzon: Vakfıkebir, Ambarlı
	210m.	Trabzon: Of, Güresen
	1600m.	Rize: Çamlıhemşin, Ayder
	1500m.	Artvin: Borçka, Karagöl
<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	1540m.	Giresun: Espiye, Karaduğa
	1750m.	Gümüşhane: Torul, Sarıç
	1850m.	Trabzon: Maçka, Zigana
	1600m.	Rize: Çamlıhemşin, Ayder
	2200m.	Artvin: Merkez, Melo
<i>Viburnum orientale</i> L.	1600m.	Giresun: Şebinkarahisar, Tamzara
	680m.	Trabzon: Tonya, Fol Deresi
	730m.	Trabzon: Maçka, Çoşandere
	500m.	Rize: İkizdere, Çamlık
	260m.	Rize: İkizdere, Güneyce
	1000m.	Artvin: Merkez, Şahinkaya
<i>Celtis australis</i> L.	1000m.	Giresun: Şebinkarahisar
<i>Crocus sativus</i> L.	880 m.	Rize: İkizdere, Dereköy
<i>Ecballium eleterium</i> L.	40 m.	Trabzon: Merkez, KTÜ Kampüsü

Latince Adı	Yükseklik	Konum\Köken
<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	10m.	Trabzon: Beşikdüzü
	10m.	Trabzon: Merkez, Değirmendere
<i>Polygonatum verticillatum</i> L.	1300-2500m.	Kayalıklı Yamaçlar
<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	200m.	Rize: İyidere
<i>Sanicula europaea</i> L.	1600m.	Giresun: Merkez, Kulakkaya
	1350m.	Trabzon: Merkez, Meryemana
	1200m.	Artvin:Merkez, Nekarev
<i>Taraxacum officinale</i> Wobb.	70m.	Rize: İyidere
<i>Thymus pseudopulegioides</i>	1500-2800m.	Çayırlar, Kayalık Yamaçlar
<i>Tilia plathyphyllos</i>	1110m.	Giresin: Espiye, Ekindere
<i>Trachystemon orientalis</i> L.	350m.	Giresun: Ayıkası Deresi

4.3. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Aktarlarda Satılan ve Doğadan Toplanarak Halk Hekimliğinde Kullanılan Drogların, Kullanım Alanları ve Şekilleri

Bu araştırma süresinde Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan aktarlar gezilmiş, hem satılan droglar, hem de bölgede kaynak kişiyle tesbit edilerek, bu drogların kullanım alanları ve şekilleri saptanmıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde aktarlarda yaygın olarak satılan drogların botanik ve halk dilindeki isimleri, ait oldukları familya Çizelge 4.2'de sıralanmıştır.

Çizelge 4.2. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Aktarlarda Satılan Bitkilerin Halk Dilindeki ve Botanik Adları ile Familyaları

Latince Adı	Halk Dilinde Adı	Familyası
<i>Amygdalus communis</i>	Acı badem	Rosaceae
<i>Lupinus albus</i>	Acı bakla	Leguminosae
<i>Salvia sp</i>	Adaçayı	Labiatae
<i>Gentiana oliveri</i>	Afat	Gentianaceae
<i>Erica arborea</i>	Ağaç Funda	Ericaceae
<i>Pyrus elaeagnifolia</i>	Ahlat	Grossulariaceae
<i>Acer Pseudoplatanus</i>	Akçaağaç	Aceraceae
<i>Salix alba</i>	Aksöğüt	Salicaceae
<i>Crataegus</i>	Alıç çiçeği	Rosaceae
<i>Helichrysum sp.</i>	Altın otu*	Compositae
<i>Physeter macrocepholus</i>	Amber*	Physeteridae
<i>Castanea sativa</i>	Anadolu Kestanesi	Fagaceae
<i>Pimpinella anisum</i>	Anason*	Umbelliferae
<i>Inula helenium</i>	Andız otu*	Compositae
<i>Juniperus communis</i>	Ardıç	Cupressaceae
<i>Luffa vulgaris</i>	Asma kabağı	Cucurbitaceae
<i>Carthamus tinctoria</i>	Aspir çiçeği*	Compositae
<i>Equisetum arvense</i>	At kuyruğu	Equisetaceae
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Atkestanesi Kabuğu	Hippocastanaceae
<i>Persea gratissima</i>	Avokado yaprağı	Lauraceae

Latince Adı	Halk Dilinde Adı	Familyası
<i>Helianthus annuus</i>	Ayçiçeği	Compositae
<i>Agropyron repens</i>	Ayrık kökü	Graminae
<i>Cydonia oblongo</i>	Ayva yaprağı	Rosaceae
<i>Amygladus comminus</i>	Badem ağacı (çiçeği,yaprağı)	Rosaceae
<i>Mentha piperita</i>	Bahçe Nanesi	Labiatae
<i>Vicia faba</i>	Bakla çiçeği	Leguminosae
<i>Conium maculatum</i>	Baldıran tohumu	Umbelliferae
<i>Adiantum capillus</i>	Baldırıkara otu	Polypodiaceae
<i>Anamirca cocculus</i>	Balıkotu	Menispermaceae
<i>Lominium sp.</i>	Ballıbaba	
<i>Hibiscus esculentus</i>	Bamya çiçeği	Malvaceae
<i>Hyoscyamus niger</i>	Banotu	Gentianaceae
<i>Frangula alnus</i>	Barut ağacı, Erkek akdiken	Rhamnaceae
<i>Ranunculus ficaria</i>	Basur otu	Ranunculaceae
<i>Caltha polypetala</i>	Batakılık Nergisi	Ranunculaceae
<i>Morus alba</i>	Beyaz dut yaprağı	Moraceae
<i>Salvia sp.</i>	Beyaz nane	Labiatae
<i>Rosmarinus officinalis</i>	Biberiye*	Labiatae
<i>Silybum marinum</i>	Bitotu	Compositae
<i>Helleborus orientale</i>	Bohça otu	Ranunculaceae
<i>Datura stramonium</i>	Boru Çiçeği, Diken Elması	Solanaceae
<i>Rubus caesius</i>	Böğürtlen	Rosaceae
<i>Urtica dioica</i>	Büyük Isırgan Otu	Urticaceae
<i>Plantago major</i>	Büyük Sınırlı ot, Damar otu	Plantaginaceae
<i>Rhamnus petiolaris</i>	Cehri tohumu	Rhamnaceae
<i>Amomum granum</i>	Cennet Biberi**	Zingiberaceae
<i>Juglans regia</i>	Ceviz	Juglandaceae
<i>Ferula assa foetida</i>	Ceyfe**	Umbelliferae
<i>Achillea millefolium</i>	Asteraceae	Compositae
<i>Ilex aquifolium</i>	Çaban püskülü**	Aquifoliaceae
<i>Pinus sp.</i>	Çam (kabuğu, sakızı, yaprağı)	Pinaceae

Latince Adı	Halk Dilinde Adı	Familyası
Pine oil	Çam esansı	Pinaceae
<i>Campanula rapunculus</i>	Çan Çiçeği	Campanulaceae
<i>Bongardia chrysogenum</i>	Çatlak otu**	Berberidaceae
<i>Viscum album</i>	Çekem	Loranthaceae
<i>Trigonella foenum graecum</i>	Çemen*	Leguminosae
<i>Prosopis farcta</i>	Çeti	Leguminosae
<i>Fragaria vesca</i>	Çilek sapı	Rosaceae
<i>Plantanus orientale</i>	Çınar ağacı kabuğu	Platanaceae
<i>Celtis australis</i>	Çitlenbik (meyvesi, yaprağı)	Ulmaceae
<i>Capsella bursa pastoris</i>	Çoban çantası*	Cruciferae
<i>Polygonum aviculare</i>	Çoban deyneği**	Polygonaceae
<i>Nigella sativa</i>	Çörek otu ve yağı*	Ranunculaceae
<i>Gypsophila venusta</i>	Çöven otu*	Caryophyllaceae
<i>Primula vulgaris</i>	Çuha Çiçeği	Primulaceae
<i>Sideritis sp.</i>	Dağ çayı	Labiatae
<i>Piper longum</i>	Darulfulful	Piperaceae
<i>Laurus nobilis</i>	Defne yaprağı ve yağı	Lauraceae
<i>Tamarindus indica</i>	Demirhindi*	Leguminosea
<i>Anethum graveolens</i>	Dereotu tohumu	Umbelliferae
<i>Silybum marianum</i>	Deve Dikeni çiçeği	Compositae
<i>Carduus nutans</i>	Deve Dikeni, Kengel	Compositae
<i>Sanicula europaea</i>	Deve Kulağı, Yaraotu	Umbelliferae
<i>Viburnum orientale</i>	Doğu Kartopu, Girabolu	Caprifoliaceae
<i>Digitalis lamarckii</i>	Doğu Yüksükotu	Scrophulariaceae
<i>Arctium platylepis</i>	Dul Avrat otu	Compositae
<i>Convolvulus sp</i>	Duvar sarmaşığı	Cucurbitaceae
<i>Malva silvestris</i>	Ebegümeçi	Malvaceae
<i>Malva slyvestris</i>	Ebegümeçi	Malvaceae
<i>Citrullus colocynthis</i>	Ebuçehil karpuzu	Cucurbitaceae
<i>Acorus calamus</i>	Eğir kökü	Araceae

Latince Adı	Halk Dilinde Adı	Familyası
<i>Oxalis acetosella</i>	Ekşi Yonca	Oxalidaceae
<i>Echium vulgare</i>	Engerek otu	Boraginaceae
<i>Ecballium eleterium</i>	Eşek Hıyar, Acı Kavun	Cucurbitaceae
<i>Ecballium eleterium</i>	Eşek Hıyar, Acı Kavun	Cucurbitaceae
<i>Ocimum basillicum</i>	Fesleğen tohumu	Labiataeae
<i>Corylus avellana</i>	Fındık	Betulaceae
<i>Pinus pinea</i>	Fıstık çamı meyvesi	Pinaceae
<i>Pistacia vera</i>	Fıstık sakızı	Anacardiaceae
<i>Opuntia ficus indica</i>	Firavun inciri**	Cactaceae
<i>Ribes biebersteinii</i>	Frenk Üzüümü	Grossulariaceae
<i>Papaver rhoeas</i>	Gelincik otu	Papaveracea
<i>Astragalus gummifer</i>	Geven, Akgeven	Leguminosae
<i>Rosa gallica</i>	Gül kurusu	Rosaceae
<i>Tanacetum parthenium</i>	Gümüştüğme	Compositae
<i>Physalis alkekengi</i>	Güvey Feneri, Kandilotu	Solanaceae
<i>Atropa belladonna</i>	Güzel Avratotu, Ayçileği	Solanaceae
<i>Anemone blanda</i>	Güzel Dağ Lalesi	Ranunculaceae
<i>Aquilegia olympica</i>	Haski Küpesi	Ranunculaceae
<i>Alkanna tinctoria</i>	Havacıva Kökü	Boraginaceae
<i>Amni vasnaga</i>	Hiltan*	Umbelliferae
<i>Ricinus communis</i>	Hintyağı*	Euphorbiaceae
<i>Zizyphus jujuba</i>	Hünnap*	Rhamnaceae
<i>Tilia plathyphyllos</i>	Ihlamur	Tiliceae
<i>Urtica dioica</i>	Isırgan kökü	Urticaceae
<i>Urtica pilulifera</i>	Isırgan Tohumu	Urticaceae
<i>Urtica dioica</i>	Isırgan yaprağı	Urticaceae
<i>Spinacia oleracea</i>	Ispanak tohumu*	Chenopodiaceae
<i>Elaeagnus angustifolia</i>	İğde çiçeği	Elaeagnaceae
<i>Hyacinthus orientalis</i>	İnci sümbülü**	Liliaceae
<i>Ficus carica</i>	İncir Meyvesi	Moraceae
<i>Origanum onites</i>	İzmir kekiği*	Labiatae

Latince Adı	Halk Dilinde Adı	Familyası
<i>Cinnamomum zeylanicum</i>	Kabuk tarçın**	Lauraceae
<i>Theobroma cacao</i>	Kakao yağı**	Sterculiaceae
<i>Elettaria cardamomum</i>	Kakule	Zingiberaceae
<i>Vitis sp.</i>	Kan üzümü**	
<i>Conyza canadensis</i>	Kanada Şifaotu	Asteraceae
<i>Senecio vulgaris</i>	Kanarya otu	Compositae
<i>Ononis spinosa</i>	Kara biber**	
<i>Paliurus spina</i>	Kara çalı	Rhamnaceae
<i>Taraxacum officinale</i>	Kara Hindiba	Asteraceae
<i>Sambucus nigra</i>	Kara Mürver	Caprifoliaceae
<i>Lavandula staechas</i>	Karabaş otu*	Labiatae
<i>Helieborus orientalis</i>	Karacaot	Ranunculaceae
<i>Morus nigra</i>	Karadut	Moraceae
<i>Symphtum asperum</i>	Karakafesotu	Boraginaceae
<i>Carum carvi</i>	Karaman kimyonu*	Umbelliferae
<i>Berberis vulgaris</i>	Karamuk, Kadın Tuzluğu	Berberidaceae
<i>Eugenia caryophyllata</i>	Karanfil yağı*	Myrtaceae
<i>Laurocerasus officinalis</i>	Karayemiş yaprağı ve meyvesi	Rosaceae
<i>Ballota nigra</i>	Karayyer Pırasası	Labiatae
<i>Galanthus ikariae</i>	Kardelen	Liliaceae
<i>Helleborus orientalis</i>	Karot	Ranunculaceae
<i>Micromeria fruticosa</i>	Kaya yarpuzu*	Labiatae
<i>Chenopodium ambrosioides</i>	Kazayağı, Akpazı, Sirken	Chenopodiaceae
<i>Capparis spinosa</i>	Kebere	Capparidaceae
<i>Valeriana officinalis</i>	Kediotu kökü	Valerianaceae
<i>Thymus pseudopulegioides</i>	Kekik	Labiatae
<i>Cannabis sativa</i>	Kenevir Otu, Aptal Otu	Cannabinaceae
<i>Linium usitatissimum</i>	Keten tohumu*	Linaceae
<i>Cinchona sp.</i>	Kınakına kabuğu	Rubiaceae
<i>Centaurium erythraea</i>	Kırmızı Kantaron	Gentianaceae
<i>Raphanus sativus</i>	Kırmızı turp tohumu	Cruciferae

Latince Adı	Halk Dilinde Adı	Familyası
<i>Cornus mas</i>	Kızılcık	Cornaceae
<i>Cerasus avium</i>	Kiraz çöpi	Rosaceae
<i>Coriandrum sativum</i>	Kişniş tohumu	Umbelliferae
<i>Ailanthus altissima</i>	Kokar Ağaç, Cennet Ağacı.	Simaroubaceae
<i>Melilotus officinalis</i>	Kokulu yonca çiçeği	Leguminoseae
<i>Sorbus aucuparia</i>	Kuş Üvezi	Grossulariaceae
<i>Rosacantha</i>	Kuşburnu meyvesi	Rosaceae
<i>Alliaria petiolata</i>	Kuşekmeği, Sarımsak otu	Cruciferae
<i>Asparagus officinalis</i>	Kuşkonmaz*	Liliaceae
<i>Rumex acetosella</i>	Kuzu Kulağı, Ekşi Kulak	Polygonaceae
<i>Lavandula angustifolia</i>	Lavanta çiçeği*	Labiatae
<i>Prunus mahlep</i>	Mahlep kabuğu	Rosaceae
<i>Cerasus mahaleb</i>	Mahlep	Rosaceae
<i>Eriobotrya japonica</i>	Malta eriği yaprağı**	Rosaceae
<i>Vaccinium myrtillus</i>	Mavi Meyveli Ayı Üzümlü	Ericaceae
<i>Ajura reptans</i>	Mayasilotu	Labiatae
<i>Quercus infectoria</i>	Mazı	Fagaceae
<i>Angelica archangelica</i>	Melekotu	Apiaceae
<i>Mastic fructus</i>	Melengiç meyvesi	
<i>Origanum vulgare</i>	Mercanköşk, Güveyotu,	Labiatae
<i>Myrtus communis</i>	Mersin yaprağı	Myrtaceae
<i>Zea mays</i>	Mısır püskülü	Graminea
<i>Rhododendron ponticum</i>	Mor Çiçekli Orman Gülü	Ericaceae
<i>Mespilus germanica</i>	Muşmula çekirdeği	Grossulariaceae
<i>Polygonatum verticillatum</i>	Mührü Süleyman	Liliaceae
<i>Sambucus nigra</i>	Mürver	Caprifolia
<i>Punica granatum</i>	Nar pekmezi	Punicaceae
<i>Melissa officinalis</i>	Oğulotu, Limon Nanesi	Lamiaceae
<i>Eucalyptus camaldulensis</i>	Okalıptus yaprağı	Myrtaceae
<i>Clematis vitalba</i>	Orman Asması, Filbahri	Ranunculaceae
<i>Fragaria vesca</i>	Orman Çileği, Yaban Çileği	Rosaceae

Latince Adı	Halk Dilinde Adı	Familyası
<i>Sambucus ebulus</i>	Otsu Mürver, Azı otu	Caprifoliaceae
<i>Viscum album</i>	Ökseotu	Loranthaceae
<i>Tussilago farfara</i>	Öksürük otu, Farfar otu	Compositae
<i>Artemisia absinthium</i>	Pelin otu, Yavşan kökü	Copmpositae
<i>Centaurea cyanus</i>	Peygamber çiçeği*	Compositae
<i>Ocimum basilicum</i>	Reyhan otu*	Labiatae
<i>Foeniculum vulgare</i>	Rezene meyvesi	Umbelliferae
<i>Crocus sativus</i>	Safran	Iridaceae
<i>Alnus glutinosa</i>	Sakallı Kızılağaç	Betulaceae
<i>Hypericum perforatum</i>	Sarı Kantaron, Binbir Delikotu	Guttiferae
<i>Anthemis tinctoria</i>	Sarı Papatya	Compositae
<i>Pinus sylvestris</i>	Sarıçam	Gymnospermae
<i>Ruta graveolens</i>	Sedef otu çiçeği*	Rutaceae
<i>Cupressus sempervirens</i>	Selvi kozalağı	Cupressaceae
<i>Liquidamber orientalis</i>	Sığala yağı**	Mamamelidaceae
<i>Verbascum sp</i>	Sığır Kuyruğu, Ayı Kulağı	Scrobhulariaceae
<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri Meyveli Dişbudak	Oleaceae
<i>Berberis cratagina</i>	Siyah Meyveli Karamuk	Berberidaceae
<i>Rosa pimpinellifolia</i>	Siyah Meyveli Kuş Burnu	Rosaceae
<i>Raphnanus sativus</i>	Siyah turp tohumu	Cruciferae
<i>Allium sp.</i>	Soğan, Sarımsak	Liliaceae
<i>Soja hispida</i>	Soya fasulyesi	Leguminoseae
<i>Selix sp.</i>	Söğüt kabuğu	Solicacea
<i>Mentha aquatica</i>	Su nanesi	Labiatae
<i>Nasturtium officinale</i>	Suteresi, Acı Gerdeme	Brassicaceae
<i>Humulus lupulus</i>	Şerbetçi Otu, Mayaotu	Cannabaceae
<i>Amygdalus communis</i>	Tatlı badem yağı	Rosaceae
<i>Raphanus sativus</i>	Tere tohumu	Cruciferae
<i>Matricaria chamomilla</i>	Tıbbi Papatya, Mayıs Papatyası	Asteraceae
<i>Diospyros kaki</i>	Trabzon Hurması	Ebenaceae

Latince Adı	Halk Dilinde Adı	Familyası
<i>Cistus cireticus</i>	Tüylü Laden	Cistaceae
<i>Scabiosa argentea</i>	Uyuz otu	Dipsaceae
<i>Mentha longifolia</i>	Uzun Yapraklı Nane	Labiatae
<i>Peganum harmala</i>	Üzerlik tohumu	Zygophyllaceae
<i>Petasites albus</i>	Vebaotu, Kelotu	Compositae
<i>Cichorium inthybus</i>	Yabani Hindiba	Asteraceae
<i>Cornus sanguinea</i>	Yabani Kızılcık	Cornaceae
<i>Robinia pseudoacacia</i>	Yalancı Akasya, Salkım Çiçeği	Leguminosae
<i>Hippophae rhamnoides</i>	Yalancı İğde, Cıcılık	Elaeagenaceae
<i>Parietaria judaica</i>	Yapışkan otu, Bereotu,	Urticaceae
<i>Glechoma hederacea</i>	Yersarmaşığı	Labiatae
<i>Arum orientale</i>	Yılan yastığı	Araceae
<i>Zingiber officinalis</i>	Zencefil**	Zingiberaceae
<i>Curcuma longa</i>	Zerdeçal**	Zingiberaceae
<i>Olea europae</i>	Zeytin	Oleaceae
<i>Lilium monadelphum</i>	Zigana Zambağı	Liliaceae

*Karadeniz Bölgesi'nde bulunmayan droglar

**Yurt dışından ithal edilen droglar

4.3.1. Ağrı Kesici Olarak Kullanılan Halk İlaçları

Karanfil yağı nöbet şekerine damlatılıp yenilerek, baş ve diş ağrılarına iyi geldiği belirtilmektedir. Haşhaş kapsüllerinin tüm halde kaynatılıp içilmesinin, baş ve vücut ağrılarına iyi geldiği bildirilmektedir. Misk adaçayının migren ağrılarını dindirdiği ifade edilmiştir.

4.3.2. Ateş Düşürücü Olarak Kullanılan Halk İlaçları

Bir avuç ayçiçeği 1lt suda bekletilip süzülerek yemeklerden sonra içilmesinin ateş düşürücü etkisi olduğu ifade edilmiştir. Çınar ağaç kabuğu çayının da ateş düşürücü etkide olduğu belirtilmiştir. Leylak çiçeği çayı ve nergiz çiçeği çayı ateş düşürücü droglar arasında bildirilmiştir..

4.3.3. Bağırsak Hastalıkları, Parazitler ve Basur Tedavisinde Kullanılan Halk İlaçları

4.3.3.1. İshal Kesiciler

Beşparmak otu çayı, akça ağaç yaprağı çayı, beyaz dut yaprağı çayı, amber kabuğu çayı, atkestanesi çayı, mersin yaprağı çayı, kuzu kulağı çayı, akasya çiçeği çayı, leylak çiçeği çayı, muşmula meyvesi, selvi yaprağı çayı, nar kabuğu çayı, kara dut yaprağı çayı, okaliptus yaprağı çayı, biberiye çayı, böğürtlen kökü çayı, birnirdelik otu çayı, ceviz yaprağı çayı, çam kabuğu ve kozalağı çayı, çınar kabuğu çayı, gül kurusu çayı gibi drogların ishal kesici özellikleri ifade edilmiştir.

4.3.3.2. Müshil Etkide Olanlar

Su kabağı çayı, nergis çiçeği çayı, sedefotu çayı, sinameki çayı, gelincik otu çayı müshil etki yapan çaylar arasında bildirilmiştir.

4.3.3.3. Basur (Hemoroit) Tedavisi İçin Kullanılan Bitkiler

Bamya çiçeği lapası, basur yaralarına sürülerek kullanıldığında tedavi edici özelliği olduğu ifade edilmiştir. Dövülüp toz haline getirilmiş sinameki günde bir çay kaşığı yenilerek basuru tedavi edici olarak belirtilmiştir. Arapşacı ve Civan perçemi çayı basurda kan temizleyici olarak kullanıldığı ifade edilmiştir. Bir yemek kaşığı basurotu bitkisi yarım çay kaşığı kavak merhemiyle karıştırılıp basur yaralarına sabah ve akşam sürülerek tedavi edici olarak kullanıldığı bildirilmiştir. Sığır kuyruğu çayı, fıstık sakızı unla karıştırılıp yenilerek basura iyi geldiği belirtilmektedir..

4.3.3.4. Bağırsak Gazları ve Sancıları İçin

Anason ve kimyon çayları, afat otu çayı, az miktarda sinameki çayı demlenip içildiğinde bağırsak gazlarına ve sancıya iyi geldiği ifade edilmiştir.

4.3.3.5. Kurt Düşürücüler

İzmir kekiği, kara kekik çayları, pelin otu çayı ve karanfil yağı kurt düşürücü droglar olarak kullanıldığı belirtilmiştir.

Kurt düşürücü çay karışımı: Semizotu, rezene meyvesi, İzmir kekiği, nar kabuğu, anason, papatya, nane, şerbetçi otu, sarı kantaron, zeytin yaprağı. Hepsinden birer tatlı kaşığı alınıp, 3 bardak suda kaynatılıp süzöldükten sonra aç karnına 1 bardak içilerek kullanıldığında kurt düşürmede etkili olduğu ifade edilmiştir.

4.3.4. Böbrek ve İdrar Yolları Rahatsızlıkları İçin Kullanılan Tıbbi Bitkiler

4.3.4.1. İdrar Yolları Hastalıkları ve İdrar Söktürücüler

Sinameki çayı, atkestanesi çayı, atkuyruğu çayı, ayrık kökü çayı, bakla çiçeği çayı, havuç yaprağı çayı, kereviz yaprağı çayı, kiraz çöpü çayı, meyan kökü suyu (meyan kökü beyaz şarap içerisinde bekletilerek elde edilen su). Droglar 1 bardak

suya bir yemek kaşığı gelecek şekilde karıştırılıp, kaynatıldıktan sonra süzülerek hazırlanan çay, yemeklerden sonra içilirse idrar söktürücü olarak etki gösterdiği bildirilmiştir.

4.3.4.2. Böbrek Taşları ve Rahatsızlıkları İçin

1 lt suda, bir avuç yeşil bitki 10 dakika bekletilerek hazırlanan Atkuyruğu çayı, sabahları aç karnına ve akşamları yatmadan önce 1 bardak içilerek kullanıldığında böbrek taşlarını düşürücü etkiden söz edilmiştir., 100 gr bitki kökü, 1 lt suyla kaynatılarak hazırlanan Ayrık kökü çayı, limon sıkılarak bir hafta boyunca sabahları aç karnına içilerek böbrek taşlarını düşürücü etki yaptığı ifade edilmiştir. Bakla çayı çiçeği, baldırıkara çayı ve beşparmak otu çayı gibi drogların böbrek rahatsızlıkları ve taşları için etkili olduğu belirtilmiştir. Kocayemiş yaprağı çayı, çatlak otu çayı, böbrek, idrar yolu ve prostat iltihaplarında ve böbrek taşlarını düşürmede etkili olduğu bildirilmiştir. Çınar kabuğu çayı, çoban değneği çayı, böbrek taşı ve iltihabı için, yabani krizantem, hindiba çayı, eğir kökü çayı prostat ve idrar yolu iltihaplarında tedavi edic oldukları belirtilmiştir. Mısır püskülü, kiraz çöpü arpa karışımından yapılan çayın tüketilmesiyle böbrek taşlarını düşürücü ve idrar söktürücü özellikleri ifade edilmiştir.

4.3.4.3. İdrar Tutamayanlar İçin

Yavşanotu, sarı kantaron, servi kozalağı karışımından 1 kaşık alınıp 1 lt sıcak suda bekletilip demlenen çay, günde bir bardak içildiğinde idrar kaçırmalarına iyi geldiği ifade edilmiştir.

4.3.5. Cilt ve Saç Hastalıkları İçin Kullanılan Halk İlaçları

4.3.5.1. Cilt İçin

Beşparmak otunun cildi sıkılaştırı özellikle olduğu, çayı tonik olarak kullanılarak yüzdeki lekeleri yok ederek, cildi yumuşattığı ifade edilmiştir. Çayı ile gargara yapılarak, diş etlerini kuvvetlendirdiği bildirilmiştir. Böğürtlen yaprağı çayı yüze sürülerek, yüzdeki lekeleri yok ettiği belirtilmiştir. Bir miktar sarı kantaron bir ay boyunca saf zeytin yağında yağ kırmızı bir renk aldığı bekletilerek hazırlanan karışımın kapanması zor yaraların tedavisinde kullanıldığından söz edilmiştir. Karaçalı dalları kaynatılarak elde edilen suyu ezgama ve temreli bölgelere sürdüğünde tedavi edici etkisi bulunduğu ifade edilmiştir. Sarımsak tuzlanıp sivilcelere sürülerek kullanıldığında iyileştirici etki yaptığı ve aynı zamanda sarımsağın saç kıran ve temreye de iyi geldiği bildirilmiştir.

4.3.5.2. Saç İçin

Bir avuç bitotu ve biraz karanfil 2 bardak su ile kaynatılarak, soğuduktan sonra süzülüp elde edilen bu karışım akşamları saç diplerine sürülerek, saç derisini kuvvetlendirdiği ve saç dökülmelerini önlediği, ayrıca bitotunun baş bitlerini ve hayvanlarda vücut parazitlerini uzaklaştırmada kullanıldığı belirtilmiştir. Çöven otu çayının saç diplerine sürülerek saç dökülmelerini önlediği, Defne yağı, badem yağı, saf zeytin yağı karışımının banyodan 1 saat önce saça sürülerek kullanımıyla, saç kırılmalarını, dökülmelerini önlediği ve saça sağlık, parlaklık verdiği ifade edilmiştir. Dulavratotu, şimşir yaprağı, ısırgan otu, biberiye, baldırıkara bitkilerinin karışımından demlenerek hazırlanan banyo suyu saç diplerine uygulandığında dökülmeleri önlediği bildirilmiştir.

4.3.6. Dolaşım Sistemi Hastalıklarında ve Kan Temizleyici Olarak Kullanılan Halk İlaçları

Ihlamur çayının damar sertliğine iyi geldiği, Ahlat eriği çiçeğinden yapılan çayın alerjik hastalıklarda, yemeklerden sonra bir bardak içilerek kan temizleyici olarak kullanılabileceği ve Badem ağacı çiçeği çayının kanı temizleyici özelliği olduğu ifade edilmiştir. Bir litre suya, bir yemek kaşığı çam yaprağı konularak hazırlanan çay, yemeklerden sonra içildiğinde kan temizleyici özellikte olduğu yine Çoban çantası çayının yemeklerden sonra bir bardak içilerek, iç kanamalarda kan temizleyici olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Devedikeni çiçeği çayının alerjik hastalıklarda kan temizleyici özelliğinin olduğundan söz edilmiştir. Bir litre suda bir avuç harnup kaynatılıp, suyu yemeklerden sonra içilerek damar sertliğine iyi geldiği, aynı zamanda lavanta çiçeği antiseptik ve kan temizleyici özelliği de bildirilmiştir.

4.3.7. Göz Hastalıklarının Tedavisinde Kullanılan Halk İlaçları

Çınar çubuğu çayı, antiseptik özelliği nedeniyle göz banyosu olarak kullanıldığı bildirilmiştir. Karaca ot ezilip hayvanların göz yaralarına sürülerek iyi edici etkide bulunduğu ifade edilmiştir. Karaçalı ve peygamber çiçeğinden yapılan çayla göz banyosu yapılarak tedavi edici olduğu belirtilmiştir.

4.3.8. Jinekolojide ve Kısırlıkta Kullanılan Halk İlaçları

Baldırı kara çayının adet düzensizliklerinde kullanıldığında, bir litre suda bir avuç baldırıkara bitkisi kaynatılıp, süzülerek elde edilen çayın, yemeklerden sonra bir bardak içilerek etkili olduğundan söz edilmiştir. Bir yemek kaşığı böğürtlen kökünün 1 litre suda kaynatılıp yemeklerden sonra içilerek kısırlık için kullanıldığı, yine kınakına kabuğunun, kuru siyah üzümle karıştırılıp çayı yapıldığında kısırlığı önlediği, kadın hastalıklarını tedavi edici olduğu bildirilmiştir. Kırmızı kantaron çayının bel gevşekliğinde kullanıldığı, kaküle çayı, kınakına ve kimyon karışımının,

kereviz yaprağı çayı, karanfil yağı ve şeker karışımının da afrodisyak etkide olduğu belirtilmiştir.

4.3.9. Kalp ve Karaciğer Hastalıklarında Kullanılan Halk İlaçları

Siyah turp, bal karışımı sabah aç karnına yenilerek karaciğeri ve kalbi kuvvetlendirdiğinden söz edilmiştir. Alıç meyvesi çayının kalp hastalıklarında ve tansiyon düşürücü etkide olduğu belirtilerek, 1 yemek kaşığı alıç meyvesinin kaynamış suda bekletilip, süzildükten sonra demlenmesiyle hazırlanan çaya bal karıştırılıp içilmesiyle tedavi edici etkisini gösterdiği bildirilmiştir. Yemeklerden sonra bir avuç taze meyve tüketiminin kalp damar sağlığı için iyi sonuçlar verdiği belirtilmiştir. Aspir çayının damar genişletici ve kalp rahatsızlıklarını tedavi edici olduğu, nane, biberiye ve devediken çaylarında karaciğer ve kalbe iyi geldiği ifade edilmiştir. Çörekotu yağının şekere damlatılıp yenilmesiyle tansiyonu yükseltici etkisi bildirilmiştir. Biberiye çayının kalp ve karaciğeri kuvvetlendirici özelliği nedeniyle, hergün 1 bardak içilmesi gerektiği belirtilmiştir. İri dişli sarımsaklar alkolde bir ay bekletilip her akşam bir tane yenerek, kalbi kuvvetlendirici ve kalp krizi geçirme oranını azaltıcı etkisinin olduğu ifade edilmiştir. Fıstık sakızının karaciğer ve dalak rahatsızlıkları için tedavi edici, oğul otu yağı ve kolaks (nöbet) şekeri karışımının kalp çarpıntılarını dindirici etkilerinden söz edilmiştir. Zerdeçal, üzüm ya da dut pekmezi ile karıştırılıp yenilerek karaciğer rahatsızlıklarına iyi geldiği belirtilmiştir.

4.3.10. Kan Yapıcı ve İştah Açıcı Olarak Kullanılanlar

Kına kına kabuğu çayı, limonotu çayı, amber kabuğu çayı (1 bardak suda 1 tatlı kaşığı amber kabuğu bekletilip süzülür, biraz limon sıkılarak 3-4 gün yemeklerden sonra içildiğinde; besbase çayı, cennet biberi çayı, iştah açıcı ve kuvvet verici etkide oldukları bildirilmiştir. Dövülmüş kına kına kabuğu ve siyah üzüm karıştırılarak çayı yapıp içilirse kansızlığa iyi geldiği belirtilmiştir. Pelinotu,

hindiba, kızıl kantaron, acı ağaç, afat ve kına kına bitkilerinin karıştırılmasıyla yapılan çayın kan yapıcı özellikte olduğu ifade edilmiştir.

4.3.11. Kırık, Çıkık ve Burkulmalarda Kullanılan Halk İlaçları

Köknar reçinesi, 100 gr drog, 20 gr ziftle karıştırılarak eritilir, ince bir bez üzerine dökülüp, yakı yapılarak, romatizma ağrılı ya da bel ağrılı bölgelerin üzerine bağlanıp, bir hafta bekletildiğinde tedavi edici etki gösterdiği bildirilmiştir. Baldırıkara yaprağının lapası, kırık, çıkıkların üzerinde konduğunda şişleri indirdiği ifade edilmiştir.

4.3.12. Romatizmal Hastalıklar İçin Kullanılan Halk İlaçları

Cennet biberi romatizma ve siyatikte toz haline getirilip ağrıyan bölgelere sürüldükten sonra 20 dakika bekletilerek ve sürülen bölge yıkanarak ağrıları tedavi ettiği bildirilmiştir. Taze ısırgan yaprağı ezilip romatizmalı yere sürüldüğünde ağrıları dindirdiği belirtilmiştir. Ada soğanı ikiye kesilip ağrıyan bölgeye sürüldüğünde, ağrı dindirici etkisi olduğu ifade edilmiştir.

4.3.13. Sindirim Sisteminde Kullanılan Halk İlaçları

Beşparmak otu çayının, mide ağrılarına iyi geldiği, biberiye çayının günde üç bardak içildiğinde sindirim sistemini uyarıp safra artırdığı belirtilmiştir. Çörekotu yaprağı ve şeker karışımının mide ağrılarına ,gelincik otu çayının da mide ekşimelerine iyi geldiği bildirilmiştir. Eğlik kökü, çekem, antep fıstığı sakızı, bal mumu birer yemek kaşığı karıştırılıp ateşte macun kıvamına gelinceye kadar pişirilip bal ilave edilerek hazırlanan macunun mideye, bağırsak yaralarına, verem hastalıklarına iyi geldiği ifade edilmiştir. İzmir kekiği çayının safra söktürücü olduğu, ayrıca karanfil yağı ve nöbet şekeri karışımının hazımsızlıkta kullanıldığı belirtilmiştir. Kırmızı kantaron çiçeği çayının mide ülserine iyi gelip hazmettirici

özelliğinde olduğu bunun yanında sarı kantaron çiçeğinde hazmettirici özelliğinden söz edilmiştir.

4.3.14. Sinir Sistemi Rahatsızlıklarında Kullanılan Halk İlaçları

1 litre su ile 1 yemek kaşığı binbirdelik otu kaynatılıp süzülerek hazırlanan çayın yatıştırıcı etkide olduğu belirtilmiştir. Fesleğen tohumu çayının, strese iyi geldiği, aynı zamanda karanfil yağının saf olarak içilmesiyle ya da şekerle damlatılarak yenilmesiyle rahatlatıcı etki göstererek vücut ve zihin yorgunluklarını aldığı ifade edilmiştir. Menekşe çiçeği ve akasya çiçeği çaylarının sakinleştirici ve yatıştırıcı etkide olduğu, yine kekik çayının sinir sistemini düzenlediği bildirilmiştir.

4.3.15. Solunum Yolları Hastalıklarında Kullanılan Halk İlaçları

4.3.15.1. Ağız ve Boğaz Yaraları İçin

Böğürtlen üzümü meyvesi 1 bardak sıcak suda bekletilip, gargara yapılarak kullanıldığında, ağız yaralarını ve pamukçuyu tedavi ettiği belirtilmiştir. Beşparmak otu çayının bademcik, ağız, diş ve diş eti yaralarının tedavisinde kullanıldığı bildirilmiştir. Gülkurusu gargarasının, boğaz yaraları ve öksürüğe iyi geldiğinden söz edilmiştir. Çörekotu yağının balgam söktürücü ve terletici özelliğinde olduğu, biberiye yaprağı çayının antiseptik özelliği nedeniyle gargara olarak kullanımının ağız ve boğaz yaralarını iyileştirdiği ifade edilmiştir.

4.3.15.2. Nefes Darlığı, Öksürük, Ses Kısılması İçin

Kudret helvası çayı, nefes açıcı, öksürük kesici özelliğinde olduğu, meyan balının ses kısıklıklarına iyi geldiği, nefes açıcı özelliği bulunduğu aynı zamanda sigarayı bırakmayı kolaylaştırdığı belirtilerek, dil altına mercimek büyüklüğünde koyulup, emilerek kullanıldığı ifade edilmiştir.

Akasya çiçeği, turunç yaprağı , adaçayı ve reyhan çaylarının öksürük açıcı olduğu, acur meyvesinin ses kısıklığına iyi geldiği ve atropa çayının boğmacayı tedavi edici özellikte olduğu bildirilmiştir. Astım krizleri için; biberiye, portakal çiçeği, kekik, yaban kekiği karışımı kaynatılıp, sabahları içilerek tedavi edici olarak kullanıldığı; bronşit için ise andız, fesleğen, sığır kuyruğu, lahana, gelincik, okaliptüs, hatmi, cezayir menekşesi, köknar, kekik, mineçiçeği çaylarının iyi geldiği belirtilmiştir. 1 yemek kaşığı karabiber tohumu, bir bardak sıcak su ve bal ile karıştırılarak içildiğinde öksürüğü kestiği, nefesi açtığı, ve gribe iyi geldiği, yine toz karabiberin kolonya dökülmüş pamuğa serpilerek boğaza bağlanıp, 30 dakika bekletilmesiyle yapılan tedavide boğaz ağrılarını geçirip, balgam söktürdüğü ifade edilmiştir.

Bamya çiçeği çayının nefes darlığına iyi geldiği, a y çiçeği çayında balgam söktürdüğü bildirilmiştir. Çam esansı sıcak suya damlatılıp buğusu burna çekilerek grip, sinüzit, bronşit hastalıklarını tedavi ettiği ifade edilmiştir. Çöpleme, karanfil, tütün, zencefil ya da burunotu, karanfil, tarçın, tütün, taşnane, mazı gibi droglar suda kaynatılıp süzildükten sonra elde edilen ekstrenin günde 3 defa burna çekilmesiyle burun tıkanıklıklarını açtığı belirtilmiştir. Toz zencefil nöbet şekeri ile karıştırılarak, kaynatılıp içilerek öksürük kesici ve yine keten tohumu nöbet şekeri ile karıştırılıp kaynatılarak elde edilen çayın da öksürüğü kestiği, solunum yolları rahatsızlıklarına iyi geldiğinden söz edilmiştir.

4.3.16. Şeker Düşürücü Olarak Kullanılan Halk İlaçları

Karadut yaprağı ve acıağaç bitkisi karıştırılarak elde edilen drogun sıcak suda demlenmesiyle hazırlanan çay yemeklerden önce 1 fincan içilerek tüketildiğinde şekeri düşürücü etkisi olduğu belirtilmiştir. Aspir bitkisi suda kaynatılıp, süzildükten sonra elde edilen çay yemeklerden sonra bir barbak içilirse aynı etkiyi gösterir. Pelin otu çayı, limonotu çayı ve murt çayı sabahları aç karnına içildiğinde, Okaliptüs yaprağı çayı, ıtır (ötürüye) çayı yemeklerden sonra içildiğinde kan şekerini düşürücü etki gösterdiği ifade edilmiştir. Acı bakla tohumları kurutulup kahve gibi çekilip

pişirilerek elde edilen lapa yemeklerden sonra kan şekeri düşürü olarak kullanıldığı bildirilmiştir.

4.3.17. Tansiyon İçin Kullanılan Halk İlaçları

4.3.17.1. Yüksek Tansiyon İçin

Alıç meyvesi çayı, sarımsak, yeşil anason çayı, öküzotu, akdiken, fesleğen, çoban çantası, papatya, meşe ağacı, katır tırnağı, ökse otu, nane, gül, karahindiba gibi drogların yüksek tansiyon için kullanıldığı ifade edilmiştir. 1 baş sarımsak, 1 avuç katır tırnağı, 1 litre su ile demlenerek günde 2 kez el ve ayak banyosu yapıldığında yüksek tansiyona iyi geldiği bildirilmiştir.

4.3.17.2. Düşük Tansiyon İçin

Sarımsak, akdiken ve biberiyenin düşük tansiyon için kullanılan tıbbi bitkilerimizden olduğu belirtilmiştir. 1 avuç mısır püskülü ve akdiken karışımı 1 litre suda kaynatılıp günde 2 kez el ve ayak banyosu yapılarak düşük tansiyonu tedavi ettiği ifade edilmiştir.

4.3.17.3. Tansiyonu Dengede Tutmak İçin

Nane, fesleğen ve papatya karışımından çay hazırlanarak, her akşam bir bardak içildiğinde tansiyonun dengede tutulduğu belirtilmiştir.

4.3.18. Yara ve Yanıkların Tedavisinde Kullanılan Halk İlaçları

Bir yemek kaşığı kurutulmuş bamya çiçeği dövülüp toz haline getirilir unla hamur yapılarak yara üzerine bir bezle bağlandığında iltihaplı yaranın boşalması, şişinin indiği, 3-4 gün bu tedaviye devam edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Biberiye yaprakları antiseptik özelliği nedeniyle suda kaynatılıp süzildikten sonra elde edilen

çay ile yaralar yıkandığında yaralarda hijyen sağladığı ifade edilmiştir. Kara dut şurubunun ağız yaraları, pamukçuk ve boğaz yaralarında gargara yapılarak kullanıldığı belirtilmiştir.

4.3.19. Zayıflatıcı Olarak Kullanılan Halk İlaçları

Çeşitli çiçeklerden toplanan polen tozları, yemeklerden önce 1 çay kaşığı yendiğinde zayıflatıcı etide olduğu ve yine kiraz çöpü ve sinameki çayının zayıflatıcı özellikte olduğu ifade edilmiştir.

4.3.20. Sebze Olarak Kullanılan Bitkiler

Hindiba; haşlanarak yenir, idrar söktürür, kan şekerini dengeler. Zeytinyağı, tuz, limon ilavesi ile tat verilir.

Kazayağı; sap ve yapraklarından salata yapılır.

Ebegümece, avşan ve karahindiba bitkileri haşlanarak yenir, taze bitkiler salata olarak da tüketilir.

Semizotu; sarımsaklı limonlu veya yoğurtlu salata şeklinde yenir. Az pirinçli ıspanak gibi pişirilerek yemeği de yapılır.

Kuzu kulağı; salatalara koyularak tüketilir.

Sütleğen; eskiden süt veren annelerin sütlerinin artması için tomurcuklarını yedikleri ifade edilmiştir.

4.3.21. Bölgede Doğal Olarak Bulunan ve Yurtdışında İlaç Hammaddesi Olarak Kullanılan Bitkiler

Çizelge 4.3'te sıralanan bitkiler Avrupa'da doğrudan ilaç sanayinde kullanılırken Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaygınlık göstermelerine karşın sadece halk hekimliğinde kullanılmaktadırlar.

Çizelge 4.3. Bazı Yabancı Ülkelerde Doğrudan İlaç Bileşimine Giren ve Bölgede Bulunduğu Halde İlaç Ham Maddesi Olarak Kullanılmayan Bitkiler

Latince Adı	Familyası	Türkçe Adı
<i>Achillea millefolium</i>	Asteraceae	Civanperçemi
<i>Allium sp.</i>	Liliaceae	Soğan, Sarımsak
<i>Anethum graveolens</i> L.	Umbelliferae	Dereotu
<i>Anthemis tinctoria</i> L.	Compositae	Sarı Papatya
<i>Arctium platylepis</i>	Compositae	Dul Avrat otu
<i>Artemisia absinthium</i>	Compositae	Pelin otu, Yavşan kökü
<i>Centaurea sp.</i>	Compositae	Peygamber Çiçeği
<i>Helleborus orientalis</i> Lam.	Ranunculaceae	Karot
<i>Malva slyvestris</i> L.	Malvaceae	Ebegümeçi
<i>Nasturtium officinale</i>	Brassicaceae	Suteresi, Acı Gerdeme
<i>Plantago major</i> L.	Plantaginaceae	Büyük Sinirli ot, Damar otu
<i>Rosa canina</i> L.	Rosaceae	Kuşburnu
<i>Rumex acetosella</i> L.	Polygonaceae	Kuzu Kulağı, Ekşi Kulak
<i>Sambucus nigra</i> L.	Caprifoliaceae	Kara Mürver
<i>Taraxacum officinale</i> Wobb.	Asteraceae	Kara Hindiba
<i>Tilia plathyphyllos</i>	Tiliceae	Büyük Yapraklı İhlamur
<i>Tussilago farfara</i> L.	Compositae	Öksürük otu, Farfar otu
<i>Urtica dioica</i> L.	Urticaceae	Büyük Isırgan Otu
<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	Ericaceae	Mavi Meyveli Ayı Üzüümü
<i>Verbascum sp</i>	Scrophulariaceae	Sığır Kuyruğu, Ayı Kulağı

4.3.22. Bölgede Kullanılan ve Avrupa’da Kullanımı Sakıncalı Görülen Bitkiler

Avrupa ülkelerinde kullanımları sakıncalı görülen, ancak Doğu Karadeniz Bölgesi’nde halk hekimliğinde kullanılan bitkiler bulunduğu saptanmıştır. Bu bitkilere ilişkin liste Çizelge 4.4’te verilmiştir.

Çizelge 4.4. Avrupa’da Kullanılması Sakıncalı Olan Fakat Bölgemiz Halkı Tarafından Kullanılan Droglar

Latince Adları	Bitkinin Kısımları
<i>Angelica archangelica</i>	Meyve, herba
<i>Artemisia absinthium</i>	Çiçek tomurcuk
<i>Atropa belladonna</i>	Bitkinin bütün kısımları
<i>Chenopodium ambrosioides</i>	Uçucu yağı
<i>Ecballium elaterium</i> L.	Meyve
<i>Juglans regia</i> L.	Meyve kabuğu
<i>Juniperus communis</i> L	Herba

4.4. Bitkilerin Diğer Kullanım Alanlarına Göre Sınıflandırılması

Bu araştırma sonucu; halk hekimliği dışında insektisit, boya, hayvan hastalıklarının tedavisi gibi amaçlarla kullanılan, reçineli, uçucu yağ içeren ve yenilen bitkiler derlenerek aşağıdaki çizelgelerde liste şeklinde verilmiştir.

4.4.1. İnsektisit Olarak Kullanılan Bitkiler

Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yetişen bitkiler içerisinde insektisit olarak kullanılan bitkiler derlenerek, bunların belli başlılarının 4 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu bitkilerin listesi Çizelge 4.5’te verilmiştir

Çizelge 4.5. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde İnsektisit Olarak Kullanılan Bitkiler

Latince Adı	Familyası	Türkçe Adı
<i>Chenopodium ambrosioides</i>	Chenopodiaceae	Kazayağı, Akpazı, Sirken
<i>Artemisia absinthium</i>	Compositae	Pelin otu, Yavşan kökü
<i>Achillea millefolium</i>	Asteraceae	Civanperçemi
<i>Juglans regia</i> L.	Juglandaceae	Ceviz

4.4.2. Boya Bitkisi Olarak Kullanılan Bitkiler

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yetişen bitkiler içerisinde boya bitkisi olarak kullanılan bitkiler derlenerek, bunların belli başlılarının 10 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu bitkilerin listesi çizelge 4.6'da verilmiştir

Çizelge 4.6. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yetişen Boya Bitkileri

Latince Adı	Familyası	Türkçe Adı
<i>Alkanna tinctoria</i> .	Boraginaceae	Havacıva Kökü
<i>Anagallis arvensis</i> L.	Primulaceae	Bağırsakotu, Fare Kulağı
<i>Anthemis tinctoria</i> L.	Compositae	Sarı Papatya
<i>Artemisia absinthium</i>	Compositae	Pelin otu, Yavşan kökü
<i>Cerasus mahaleb</i> L.	Rosaceae	Mahlep, İdris Ağacı
<i>Chenopodium ambrosioides</i>	Chenopodiaceae	Kazayağı, Akpazı, Sirken
<i>Cistus ireticus</i> L.	Cistaceae	Tüylü Laden
<i>Frangula alnus</i> L.	Rhamnaceae	Barut ağacı, Erkek akdiken
<i>Juglans regia</i> L.	Juglandaceae	Ceviz
<i>Pinus sylvestris</i> L.	Gymnospermae	Sarıçam

4.4.3. Hayvan Hastalıklarında Kullanılan Bitkiler

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yetişen bitkiler içerisinde hayvan hastalıklarında kullanılan bitkiler derlenerek, bunların belli başlılarının 6 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu bitkilerin listesi çizelge 4.7'de verilmiştir.

Çizelge 4.7. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Hayvan Hastalıklarında Kullanılan Bitkiler

Latince Adı	Familyası	Türkçe Adı
<i>Achillea millefolium</i>	Asteraceae	Civanperçemi
<i>Capparis spinosa</i>	Capparidaceae	Kebere
<i>Helleborus orientalis</i> Lam.	Ranunculaceae	Karot
<i>Juglans regia</i> L.	Juglandaceae	Ceviz
<i>Laurus nobilis</i> L.	Lauraceae	Akdeniz Defnesi
<i>Verbascum</i> sp	Scrobhulariaceae	Sığır Kuyruğu, Ayı Kulağı

4.4.4. Sebze ve Baharat Olarak Kullanılan Bitkiler

Doğu Karadeniz Bölgesin'de yetişen yenen ve baharat olarak veya yemeklere aromatik tatlar vermek için kullanılan bitkiler derlenerek, bunların belli başlılarının 28 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu bitkilerin litesi çizelge 4.8'de verilmiştir

Çizelge 4.8. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yetişen, Yenilen Bitkiler

Latince Adı	Türkçe Adı ve Kullanılan Kısmı
<i>Alliaria petiolata</i>	Kuşekmeği, Sarımsak otu
<i>Allium sp.</i>	Soğan, Sarımsak
<i>Anethum graveolens</i> L.	Dereotu yaprağı
<i>Arum orientale</i>	Yılan yastığı yumrusu
<i>Ballota nigra</i>	Karayer Pırasası yaprağı ve kökü
<i>Capparis spinosa</i>	Kebere meyveleri
<i>Celtis australis</i> L.	Çitlenbik meyveleri
<i>Cornus mass</i> L.	Kızılcık meyveleri
<i>Cornus sanguinea</i> L.	Yabani Kızılcık meyveleri
<i>Corylus avellana</i> L.	Adi Fındık meyveleri
<i>Diospyros kaki</i>	Trabzon Hurması meyveleri
<i>Ficus carica</i> L.	İncir Meyvesi
<i>Foeniculum vulgare</i> Miller.	Rezene, Arapsaçı yaprağı ve kökü
<i>Fragaria vesca</i>	Orman Çileği, Yaban Çileği meyveleri
<i>Laurocerasus officinalis</i>	Karayemiş, Taflan meyveleri
<i>Laurus nobilis</i> L.	Akdeniz Defnesi yaprağı
<i>Mentha piperita</i> L.	Bahçe Nanesi yaprakları
<i>Mespilus germanica</i> L.	Muşmula, Yeni Dünya meyvesi
<i>Morus nigra</i>	Karadut meyveleri
<i>Olea europae</i> L.	Zeytin meyveleri
<i>Pyrus elaeagnifolia</i>	Ahlat meyveleri
<i>Ribes biebersteinii</i> Berl.	Frenk Üzüümü meyveleri
<i>Rosa pimpinellifolia</i>	Siyah Meyveli Kuş Burnu meyveleri
<i>Taxus baccata</i> L.	Adi Porsuk
<i>Thymus pseudopulegioides</i>	Kekik yaprakları
<i>Trachystemon orientalis</i> L.	Acı Hodan, Tomara yaprak ve saplari
<i>Urtica pilulifera</i> L.	Isırgan Tohumu ve yaprağı

4.4.5. Reçine ve Zamk Olarak Kullanılan Bitkiler

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yetişen bitkiler içerisinde reçine ve zamk olarak kullanılan bitkiler derlenerek, bunların belli başlılarının 8 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu bitkilerin listesi çizelge 4.9'da verilmiştir.

Çizelge 4.9. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yetişen Zamklı (Reçineli) Bitkiler

Latince Adı	Türkçe Adı ve Kullanılan Kısmı
<i>Abies nordmanniana spach</i>	Doğu Karadeniz Göknarı, sakızı
<i>Astragalus gummifer</i> L.	Geven, Akgeven, kitre zamkı
<i>Buxus sempervirens</i> L.	Anadolu Şimşiri yaprağı
<i>Cistus cireticus</i> L.	Tüylü Laden
<i>Juniperus communis</i> L.	Adi Ardıç
<i>Lilium monadelphum</i>	Zigana Zambağı
<i>Pinus sylvestris</i> L.	Sarıçam çamterpertin
<i>Rhododendron ponticum</i> L.	Mor Çiçekli Orman Gülü

4.4.6. Uçucu ve Sabit Yağlarından Yararlanılan Bitkiler

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yetişen bitkiler içerisinde uçucu ve sabit yağlarından yararlanılan bitkiler derlenerek, bunların belli başlılarının 14 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu bitkilerin listesi çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 4.10. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yetişen Uçucu ve Sabit Yağlarından Yararlanılan Bitkiler

Latince Adı	Familyası	Türkçe Adı
<i>Artemisia absinthium</i>	Compositae	Pelin otu, Yavşan kökü
<i>Crocus sativus</i>	Iridaceae	Çiğdem
<i>Erica arborea</i> L.	Ericaceae	Ağaç Funda, Püren
<i>Fraxinus angustifolia</i>	Oleaceae	Sivri Meyveli Dişbudak
<i>Mentha longifolia</i> L.	Labiatae	Uzun Yapraklı Nane
<i>Mentha piperita</i> L.	Labiatae	Bahçe Nanesi
<i>Origanum vulgare</i> L.	Labiatae	Mercanköşk, Güveyotu,
<i>Picea orientalis</i>	Pinaceae	Doğu Ladini
<i>Pinus sylvestris</i> L.	Pinaceae	Sarıçam
<i>Rosa canina</i> L.	Rosaceae	Kuşburnu
<i>Rosa pimpinellifolia</i>	Rosaceae	Siyah Meyveli Kuş Burnu
<i>Rubus caesius</i>	Rosaceae	Böğürtlen
<i>Rumex acetosella</i> L.	Polygonaceae	Kuzu Kulağı, Ekşi Kulak
<i>Thymus pseudopulegioides</i>	Labiatae	Kekik

4.5. Bölgedeki İnceleme Gezilerinde Belirlenen Bazı Bitkilerin Fotoğrafları

Fotoğraf 4.1. *Abies nordmanniana* Spach

Fotoğraf 4.2. *Achillea millefolium* L.

Fotoğraf 4.3. *Ailanthus altissima* Miller

L

Fotoğraf 4.4. *Ajuga reptans* L.

Fotoğraf 4.5. *Alchemilla sp.*

Fotoğraf 4.6. *Alkanna Tinctoria L..*

Fotoğraf 4.7. *Alliaria petiolata* Bieb.

Fotoğraf 4.8. *Allium sp.*

Fotoğraf 4.9. *Alnus glutinosa* L.

Fotoğraf 4.10. *Anagallis arvensis* L.

Fotoğraf 4.11. *Anemone blanda* Schott et Kotschy

Fotoğraf 4.12. *Anethum graveolens* L.

Fotoğraf 4.13. *Angelica archangelica* L.

Fotoğraf 4.14. *Anthemis tinctoria* L.

Fotoğraf 4.15. *Aquilegia olympica* Bios.

Fotoğraf 4.16. *Arctium platylepis* Boiss. et Bal.

Fotoğraf 4.17. *Artemisia absinthium* L.

Fotoğraf 4.18. *Arum orientale* Bieb.

Fotoğraf 4.19. *Astragalus gummifera* L.

Fotoğraf 4.20. *Atropa belladonna* L.

Fotoğraf 4.21. *Ballota nigra* L.

Fotoğraf 4.22. *Berberis* sp.

Fotoğraf 4.23. *Buxus sempervirens* L.

Fotoğraf 4.24. *Caltha polypetala* Hochst. ex Lorent

Fotoğraf 4.25. *Campanula rapunculus* L.

Fotoğraf 4.26. *Cannabis sativa* L.

Fotoğraf 4.27. *Capparis spinosa* L.

Fotoğraf 4.28. *Carduus nutans* Subsp.

Fotoğraf 4.29. *Carpinus betulus* L.

Fotoğraf 4.30. *Celtis australis* L.

Fotoğraf 4.31. *Centaurea cyanus* L.

Fotoğraf 4.32. *Chenopodium ambrosioides* L.

Fotoğraf 4.33. *Cichorium intybus* L.

Fotoğraf 4.34. *Cistus creticus* L.

Fotoğraf 4.35. *Clematis vitalba* L.

Fotoğraf 4.36. *Colchicum autumnale* L.

Fotoğraf 4.37. *Conyza canadensis* L. Cronquist

Fotoğraf 4.38. *Cornus mas* L.

Fotoğraf 4.39. *Cornus sanguinea* L.

Fotoğraf 4.40. *Corylus avellana* L.

Fotoğraf 4.41. *Crataegus davisii* Browicz

Fotoğraf 4.42. *Crocus sativus* L.

Fotoğraf 4.43. *Datura stramonium* L.

Fotoğraf 4.44. *Digitalis lamarckii* Ivan

Fotoğraf 4.45. *Diospyros kaki* L.

Fotoğraf 4.46. *Ecballium elaterium* L.

Fotoğraf 4.47. *Erica arborea* L

Fotoğraf 4.48. *Eupatorium cannabinum* L.

Fotoğraf 4.49. *Euphorbia* sp.

Fotoğraf 4.50. *Ficus carica* L.

Fotoğraf 4.51. *Foeniculum vulgare* Miller.

Fotoğraf 4.52. *Fragaria vesca* L.

Fotoğraf 4.53. *Frangula alnus* L.

Fotoğraf 4.54. *Fraxinus angustifolia* L.

Fotoğraf 4.55. *Galanthus ikariae* L.

Fotoğraf 4.56. *Glechoma hederacea* L.

Fotoğraf 4.57. *Hippophae rhamnoides* L.

Fotoğraf 4.58. *Humulus lupulus* L.

Fotoğraf 4.59. *Hyoscyamus niger* L.

Fotoğraf 4.60. *Hypericum perforatum* L.

Fotoğraf 4.61. *Laurocerasus officinalis* L.

Fotoğraf 4.62. *Laurus nobilis* L.

Fotoğraf 4.63. *Lilium monadelphum* Bieb

Fotoğraf 4.64. *Malva sylvestris* L.

Fotoğraf 4.65. *Matricaria chamomilla* L.

Fotoğraf 4.66. *Melisa officinalis* L.

Fotoğraf 4.67. *Mentha longifolia* L.

Fotoğraf 4.68. *Mespilus germanica* L.

Fotoğraf 4.69. *Nasturtium officinale* R. Br.

Fotoğraf 4.70. *Origanum vulgare* L.

Fotoğraf 4.71. *Oxalis acetosella* L.

Fotoğraf 4.72. *Parietaria judaica* L.

Fotoğraf 4.73. *Petasites albus* L.

Fotoğraf 4.74. *Physalis alkekengi* L.

Fotoğraf 4.75. *Plantago major* L.

Fotoğraf 4.76. *Polygonatum verticillatum* L.

Fotoğraf 4.77. *Primula vulgaris* Huds.

Fotoğraf 4.78. *Pyrus elaeagnifolia*

Fotoğraf 4.79. *Ranunculus ficaria* L.

Fotoğraf 4.80. *Rhododendron ponticum* L.

Fotoğraf 4.81. *Ribes biebersteinii* Berl.

Fotoğraf 4.82. *Robinia pseudoacacia* L.

Fotoğraf 4.83. *Rosa pimpinellifolia* L.

Fotoğraf 4.84. *Rosa canina* L.

Fotoğraf 4.85. *Rubus caesius* L.

Fotoğraf 4.86. *Rumex acetosella* L.

Fotoğraf 4.87. *Sambucus ebulus* L.

Fotoğraf 4.88. *Sanicula europaea* L.

Fotoğraf 4.89. *Symphium asperum* Bieb

Fotoğraf 4.90. *Tanacetum parthenium* L.

Fotoğraf 4.91. *Taraxacum officinale* Tobb.

Fotoğraf 4.92. *Taxus baccata* L.

Fotoğraf 4.93. *Thymus pseudopulegioides* Klokov et Des.

Fotoğraf 4.94. *Trachystemon orientalis* L

Fotoğraf 4.95. *Tussilago farfara* L.

Fotoğraf 4.96. *Urtica dioica* L.

Fotoğraf 4.97. *Vaccinium myrtillus* L.

Fotoğraf 4.98. *Verbascum* sp

Fotoğraf 4.99. *Viburnum orientale* L.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma kapsamında yapılan literatür taramaları, inceleme gezileri ve anketler sonucunda Doğu Karadeniz bölgesinde doğal olarak bulunan halk hekimliği ve çeşitli amaçlarla kullanılan 117 cins ve 298 tür faydalı bitkinin bulunduğu saptanmıştır. Özellikle *Achillea* (3 tür), *Alchemilla* (4 tür), *Alkanna* (2 tür), *Allium* (14 tür), *Anemone* (3 tür), *Anthemis* (5 tür), *Arthemisia* (2 tür), *Arum* (4 tür), *Astragalus* (19 tür), *Campanula* (15 tür), *Centaurea* (5 tür), *Colchicum* (7 tür), *Cornus* (3 tür), *Crataegus* (5 tür), *Datura* (2 tür), *Digitalis* (2 tür), *Diospyros* (3 tür), *Euphorbia* (7 tür), *Hypericum* (10 tür), *Lilium* (3 tür), *Juniperus* (3 tür), *Mentha* (9 tür), *Origanum* (3 tür), *Ranunculus* (12 tür), *Rhododendron* (5 tür), *Rosa* (3 tür), *Rubus* (9 tür), *Rumex* (4 tür), *Urtica* (3 tür), *Tanacetum* (3 tür), *Taraxacum* (3 tür), *Vaccinium* (2 tür), *Verbascum* (9 tür), cinslerinde önemli sayıda türlerin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan gezi ve tetkikler sonucu *Capparis*, *Origanum*, *Astragalus*, *Allium*, *Hypericum*, *Ranunculus*, *Thymra* ve *Mentha* türlerinin Doğu Karadeniz Bölgesi 'nde yoğunluk gösterdiği gözlenmiştir. Tespit edilen bitkilerden 118'i halk hekimliğinde kullanılmaktadır, 10'undan boya bitkisi ve 4'ünden insektisit olarak, 6'sından da hayvan hastalıklarının tedavisinde yararlanılmaktadır. Bunun yanında, 14'ünün uçucu ve sabit yağı, 8'inin reçine ve zamkı çıkarılarak yararlanılırken, 28'i de sebze olarak tüketilmektedir. Aktarlarda kuru ya da taze herba, çiçek ve yağı çıkarılmış halde 222 tür bitki satılmaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi tıbbi, aromatik, boya bitkisi gibi faydalı bitkiler bakımından zengin bir floraya sahiptir. Bu bitkilerin öncelikle korunmaya alınması, halk arasında bu bitkilerin ekonomik önemleri konusunda farkındalık yaratması ve sürdürülebilir doğal bitki toplamları konularında eğitimin yaygınlaştırılması, bölgede hem biyolojik çeşitliliğin korunması ve hem de orman köylülerine ek gelir kaynağı sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Ekonomik önemi yüksek olan ve sürdürülebilir doğal toplamlarla yeterince temin edilemeyen bitkilerin de tarımının teşvik edilmesi ve desteklenmesi gerekli ve uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKBULUT, S., ANŞİN, R., Z. C. ÖZKAN 2006**, İhmal Edilen Kimi Şifalı Otsu Bitkiler. KTÜ Orman Fakültesi, 1. Uluslar Arası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 1-4 Kasım Trabzon.
- ANONİM, 1996**, VI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı, Ankara, 16-19 Mayıs.
- ANŞİN, R., 1979**, Doğu Karadeniz Bölgesi Özellikle Trabzon Yöresi Egzotik Bitkileri. K.T.Ü. Orman Fakültesi Dergisi 2:2, 353-370, Trabzon.
- ANŞİN, R., 1982**, Endemizm ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Yetişen Endemik Bitki Taksonları. K.T.Ü. Orman Fakültesi Dergisi 5:2, 311-326, Trabzon.
- ANŞİN, R., OKATAN, A., 1994**, Doğu Karadeniz Bölgesinin Önemli Yan Ürün Veren Odunsu ve Otsu bitkileri. Proje no:TOAG-903, Trabzon.
- AVCI, M., 2005**, Çeşitlilik ve Endemizm Bakımından Türkiye'nin Bitki Örtüsü, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi, Sayı:13, Sayfa:27-55, İstanbul.
- BAŞBAĞ, S., 1993**, Halk Hekimliğinde Kullanılan ve Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğünde Yer Alan Tıbbi Bitkiler, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarla Bitkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- BAYRAK ÖZBUCAK, T., KUTBAY, H. G., ÖZBUCAK, S., 2006**, Ordu İli Boztepe Piknik Alanının Florası. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Perşembe-Ordu.
- BAYTOP, T., 1984**, Türkiye'de Tıbbi Bitkilerle Tedavi (Geçmişte ve Bugün) İst. Üniv. Yayın. No:3255. Ecz. Üniv. Yay. No:40. İstanbul.
- BAYTOP, T., 1999**, Türkiye'de Tıbbi Bitkilerle Tedavi (Geçmişte ve Bugün). Nobel Tıp Kitapevleri. (İlaveli ikinci Baskı).
- BOZDOĞANGİL, E. E., 1996**, Çukurova Bölgesinde Doğal Olarak Bulunan Faydalı Bitkiler Ve Kültür Olanakları Üzerinde Araştırmalar, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarla Bitkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.

- CHIEJ; R., 1988,** The Mcdonald Encyclopedia of Medicinal Plants, Macdonald&Co. Ltd. 66-73, Shoe Lane London
- ÇUBUKÇU, B. ve ÖZHATAY, N., 1988,** Anadolu Halk İlaçları Hakkında Araştırmalar. Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri 23-25 Kasım Ankara. Ankara Üniversitesi Basım evi, Ankara.
- DAVIS, P. H., 1965-1985,** Flora of Turkey and the East Aegean Island Vol.:I-IX and Supplament, Edinburg.
- DEVECİ, M., ve Y. ŞILBİR. 2005,** Ordu İli ve Çevresinde Fındık Bahçeleri Altında Bulunan Doğal Bitki Türleri, Hayat Formları ve Çiçeklenme Periyotları Türkiye VI. Tarla Bitkileri Kongresi, Antalya. Bildiriler Kitabı: Cilt:1, 511-516
- ERDEN, Ü., ŞEKEROĞLU, N., M. ÖZGÜVEN 2006,** Seasonal Variability in Leaf Essential Oil And Fruit Crude Oil Contents Oflaurel (*Laurus Nobilis* L.). KTÜ Orman Fakültesi, 1. Uluslar Arası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 1-4 Kasım Trabzon.
- ERYILMAZ, A. ve C. GÜMÜŞ, 1993,** Gümüşhane Yöresinde Orman Köylerinde Kuşburnu bitkisinin Sosyal Ormancılık Kapsamında Değerlendirilmesi (FAO Projesi ve GCP/TUR/045 SWI) S.S:59, Trabzon.
- GÜRHAN, G., N. EZER, 2004,** Halk Arasında Hemoroit Tedavisinde Kullanılan Bitkiler-1. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, Cilt:24, Sayı:1 Ocak 2004, ss. 37-55
- GÜRSOY, O. V. ve GÜRSOY, U., K., 2004,** Anadolu'da Diş ve Dişeti İle İlgili Hastalıkların Tedavisinde Halk Arasında Yaygın Olarak Kullanılan Bitkiler, Kullanım Şekilleri Ve Bitkisel Özellikleri. Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi Cilt:7 Sayı:1 Sivas.
- MALYER, H., 1996,** A New Record for the Flora of Turkey, Turkish Journal of Botany Vol.,20, 473-475.
- ÖZKAN, Z. C., AKBULUT, S., 2004,** Non-Wood Forest Products in The Black Sea Region. Non-Wood NEWS, Volume 11, p. 63.

- ÖZKAN, Z. C., AKBULUT, S., 2005**, Ladin Ormanlarındaki Önemli Bazı Şifalı Bitkiler. Ladin Sempozyumu, Bildiriler Kitabı I. Cilt, s. 26-34, 20-22 Ekim, Trabzon.
- PALABAŞ UZUN, S., UZUN, A., S. AKBULUT 2006**, TRABZON VE Çevresi Zehirli Bitkileri. KTÜ Orman Fakültesi, 1. Uluslar Arası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 1-4 Kasım Trabzon.
- ŞİMŞEK, I., AYTEKİN, F., YEŞİLADA, E., Ş., YILDIRIM 2002**, Anadolu'da Halk Arasında Bitkilerin Kullanılış Amaçları Üzerinde Etnobotanik Bir Çalışma. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, 29-31 Mayıs, Eskişehir.
- TARIMCILAR, G., G. KAYNAK, 1996**, Karadeniz Bölgesi *Mentha* L. Türleri İle İlgili Korolojik Bir Çalışma. Ot Sistematik Botanik Dergisi. C:3, s:2, The herb journal of systematic botany. V:3,
- TARIMCILAR, G., G. KAYNAK, 1997**, Essential Oils Of *Mentha* Species from Northern Turkey. Presented at International Mint Symposium. Seattle, August, 3-5.
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı 2004**, Trabzon Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Trabzon İl Çevre Durum Raporu. Trabzon-2004
- T.C. Çevre e Orman Bakanlığı2006**, Bayburt Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Bayburt İl Çevre Durum Raporu. Bayburt-2005
- T.C. Çevre e Orman Bakanlığı2006**, Rize Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Rize İl Çevre Durum Raporu. Rize-2006.
- UZUN, A., 2006**, Orta ve Doğu Karadeniz Kıyı Kesiminde Ticareti Yapılan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler, Karadeniz Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü, Samsun.
- YENİKALAYCI, A., 1996**, Pınarbaşı (Kayseri) Yöresinde Bitkilerin İlaç, Baharat, Boya ve gıda olarak Kullanımlarının Araştırılması Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarla Bitkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana, Eylül.
- YILMAZ, N., DEVECİ, M., DEDE, Ö. ve N. ŞEKEROĞLU 2005**, Ordu İli'nde Doğal Olarak Yetişen Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Tespiti, Kullanılma Alanları ve Yetiştirme Koşullarının Belirlenmesi Türkiye VI. Tarla Bitkileri

Kongresi, Antalya. Bildiriler Kitabı: Cilt:1, 517-52, Antalya. (Araştırma Sunusu Cilt I, Sayfa 517-522).

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Trabzon'da doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Trabzon'da tamamladıktan sonra 2000-2001 öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Ordu Ziraat Fakültesi Bitkisel Üretim Bölümü'nde lisans öğrenimime başladım. 2004 yılı haziran ayında lisans öğrenimimi başarıyla tamamlayıp Tarla Bitkileri bölümünden mezun oldum. Yine aynı yılın güz döneminde Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrenimime başlayarak YADİM (Yabancı Diller Eğitim Merkezi)'de 1 yıl süreyle hazırlık eğitimi aldım. Halen yüksek lisans öğrenimime devam etmekteyim.